

A magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója

2015-2030

A MAGYARORSZÁGI NATÚRPARKOK FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

2015-2030

Társadalmi egyeztetési anyag

*A koncepció összeállítását
koordinálta:*

Herman Ottó Intézet

*A koncepció készítésében
közreműködött:*

Magyar Natúrpark Szövetség

Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat

Földművelésügyi Minisztérium
Nemzeti Parki és Tájvédelmi
Főosztály

2015. december 18.

TARTALOMJEGYZÉK

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
BEVEZETÉS	5
ELŐZMÉNYEK.....	5
A KONCEPCIÓALKOTÁS FOLYAMATA, RÉSZTVEVŐI	6
A KONCEPCIÓ CÉLJA, IDŐTÁVJA	7
A KONCEPCIÓ SZAKPOLITIKAI KERETEI.....	8
1. HELYZETFELTÁRÁS ÉS -ÉRTÉKELÉS	9
1.1. A HAZAI NATÚRPARKOK JELENLEGI HELYZETÉNEK ÖSSZEFOGLALÓ VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE.....	9
1.1.1. Natúrparkok Magyarországon.....	9
1.1.2. A natúrparki térségek jellemzői.....	11
1.1.3. Működési, finanszírozási keretek, minták.....	14
1.1.4. Szakmai tevékenység a "négypilléres natúrpark-modell" mentén	22
1.1.5. Az egyes natúrpark szervezetek együttműködése a helyi-térségi szereplőkkel.....	31
1.1.6. A natúrparkok együttműködése.....	34
1.2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	36
1.2.1. A natúrparkok helye a védett természeti területek rendszerében.....	36
1.2.2. Natúrparkok más európai országokban	37
1.3. A JELENLEGI HELYZET ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉSE SWOT-ELEMZÉS MÓDSZERÉVEL	39
1.4. FEJLESZTÉSI SZÜKSÉGLETEK MEGHATÁROZÁSA.....	41
2. NATÚRPARKFEJLESZTÉSI-KONCEPCIÓ.....	42
2.1. A NATÚRPARKOK JÖVŐKÉPE, KÜLDETÉSE	42
2.1.1. Magyarország natúrparki térképe 2020	42
2.1.2. A natúrpark mozgalom fejlődése 2015-2030	43

2.2. A NATÚRPARKI JÖVŐKÉP ELÉRÉSÉT BIZTOSÍTÓ MAGASABB SZINTŰ CÉLOK ÉS PRIORITÁSOK	45
2.2.1. A natúrparkok átfogó fejlesztési célrendszere	45
2.2.2. Átfogó minőség- és szervezetfejlesztés, az együttműködés erősítése	45
2.2.3. Természeti-táji örökség megőrzése (1. pillér).....	53
2.2.4. Környezeti nevelés, szemléletformálás (2. pillér)	58
2.2.5. Vidékfejlesztés (3. pillér)	62
2.2.6. Turizmus-rekreáció (4. pillér)	68
2.2.7. A natúrparkok fejlődési modellje.....	74
2.3. A FEJLESZTÉSI CÉLOK ELÉRÉSÉT SZOLGÁLÓ ESZKÖZÖK.....	76
2.3.1. Működési keretek	76
2.3.2. Finanszírozási keretek	78
2.4. A MEGVALÓSÍTÁS FOLYAMATA ÉS ÜTEMTERVE	80
ZÁRSZÓ	81
MELLÉKLETEK	82

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciójának célja, hogy a névhasználati címmel rendelkező natúrparkok, továbbá a natúrparki névhasználati cím megszerzését tervező szervezetek számára a 2015-2030-as tervezési időszakra olyan fejlesztési irányokat, ajánlásokat fogalmazzon meg, amelyek összhangban vannak a természet- és kulturális örökség-védelmi, valamint a vidékfejlesztési prioritásokkal, továbbá javaslatokat tegyen a megvalósításhoz szükséges eszközrendszerre.

A koncepciókészítés megalapozása érdekében – széleskörű és kiterjedt szakértői egyeztetések, valamint kérdőíves felmérések alapján – részletes helyzetelemzés készült. A felmérések egyik fontos tapasztalata, hogy 9, a természetvédelemért felelős miniszter által elismert hazai natúrpark eltérő szervezeti formában, különböző humán és pénzügyi erőforrásokat igénybe véve, térségi szinten változó együttműködői környezetben végzi szakmai tevékenységét a négy pilléres natúrparki modell mentén, úgy, hogy országos szinten számos jó gyakorlat és előremutató szakmai tapasztalat gyűlt össze. Összességében a natúrparkok működését a helyi közösségek jellemzően támogatják, ami jó lehetőséget biztosít a továbblépésre.

A helyzetelemzés alapján meghatározott általános fejlesztési szükségletek között kiemelt szerepet kap a tagság aktivizálása, új tagok bevonása, a meglévő térségi együttműködések elmélyítése és további együttműködések kialakítása, valamint a natúrparkok térségi szintű „láthatóságának” és az érintett lakosság natúrpark-tudatosságának erősítése. A pillérek mentén megvalósuló tevékenységek összehangolására, kiegyensúlyozására úgy szükséges sort keríteni, hogy az a térségi szinten eltérő társadalmi, gazdasági és környezeti adottságokon alapuljon. Minderre stabil szervezeti-működési keretek kialakításával, továbbá a humán és pénzügyi erőforrások biztosításával nyílhat lehetőség, amely témákra vonatkozóan a koncepció meghatározza a legfontosabb alapelveket és prioritásokat.

A fejlesztési koncepcióban rögzítettek megvalósítását – a Földművelésügyi Minisztérium natúrparkokért felelős részlege, a Herman Ottó Intézet, a Magyar Natúrpark Szövetség, a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat és a magyarországi natúrparkok részvételével – egy natúrparki koordinációs hálózat segítheti.

A koncepcióban meghatározott célok és fejlesztési prioritások elérésével reményeink szerint a natúrparkok a tervezési időszak végére olyan értékőrző és értékteremtő mintatárségeké válnak, ahol komplex értékszemplélen alapuló helyi-térségi fejlesztések valósulnak meg, miközben az élő és élhető natúrparki tájak magas életminőséget biztosítanak az ott élők számára.

BEVEZETÉS

ELŐZMÉNYEK

A magyarországi natúrparkok fejlesztésére 2013. október 18-án az akkori Vidékfejlesztési Minisztérium Környezetügyért Felelős Államtitkársága (VM KöHÁt; ma Földművelésügyi Minisztérium, Környezetügyért, Agrárfejlesztésért és Hungarikumokért felelős Államtitkárság), az akkori Nemzeti Agrárszaktanácsadási Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (a továbbiakban: NAKVI), a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (a továbbiakban: MNVH) és a Magyar Natúrpark Szövetség (a továbbiakban: MNSZ) képviselői hosszas előkészítés és közös munka után Kőszegen *együttműködési megállapodást* írtak alá.

A megállapodást aláíró szervezetek együttműködésének eredményeként, az akkori VM KöHÁt Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztálya (VM NPTF) szakmai koordinálásával 2013-ban elkészült a *magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója*. A hazai natúrparkok létesítésének szakmai és szervezeti-működési kereteit meghatározó dokumentumot dr. Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter 2014. január 30-án fogadta el.

A szakmai koncepció részletesen meghatározta

- a natúrpark fogalmát, céljait, jellemzőit (szakmai megközelítés);
- a natúrparkok szakmai tevékenységével kapcsolatos „négy pilléres natúrpark-modellt”;
- a natúrpark cím adományozásának folyamatát;
- a natúrpark cím visszavonásának folyamatát;
- a natúrpark név használatának feltételeit;
- a natúrpark cím adományozásának szakmai feltételeit, különös tekintettel a natúrpark és a védett természeti területek viszonyára, valamint a fejlesztési célok meghatározására;
- a natúrpark cím adományozásának szervezeti-működési feltételeit, egyebek között a natúrparki munkaszervezetek működésének jogi kereteit;
- az újonnan felvázolt felülvizsgálati eljárás menetét és tartalmát;
- a natúrpark munkaszervezetéhez történő csatlakozás, illetve a munkaszervezetből való kilépés menetét;

- a koncepcióban rögzítettek érvényesítéséhez szükséges jogalkotási és egyéb feladatokat.

Az együttműködő felek következő lépésként a natúrparkok fejlesztési lehetőségeit feltáró *fejlesztési koncepció* elkészítését tűzték ki célul maguk elé.

A KONCEPCIÓALKOTÁS FOLYAMATA, RÉSZTVEVŐI

A fejlesztési koncepció összeállítását – az érintettek egymás között megszületett megállapodása alapján – a *Herman Ottó Intézet* koordinálta. A koncepció megalkotásában részt vettek még a *Földművelésügyi Minisztérium Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály* (FM NPTF), a *Magyar Natúrpark Szövetség* (MNSZ) és a *Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat* (MNVH) szakemberei.

A fejlesztési koncepciót a természetvédelemért felelős államtitkár fogadja el.

A fejlesztési koncepció megalkotása során – a partnerség és együttműködés elve alapján – az alábbi szakmai egyeztetésekre és műhelymunkákra került sor:

- 2014. október 14. – szakmai műhelynap (helyszín: NAKVI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: NAKVI);
- 2014. november 24. – szakmai egyeztetés (helyszín: Földművelésügyi Minisztérium, Budapest, Kossuth tér 11. házigazda: FM NPTF);
- 2014. november 28-29. – szakmai műhelynap (helyszín: Csákvár - Fornapuszta Dohányos-ház; házigazda: MNSZ és Pro Vértes Közalapítvány);
- 2014. február 9. – szakmai egyeztetés (helyszín: NAKVI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: NAKVI).
- 2015. március 3-4. – szakmai műhelynap (helyszín: Csákvár - Fornapuszta Dohányos-ház; házigazda: MNSZ és Pro Vértes Közalapítvány);
- 2015. március 27. – szakmai egyeztetés (helyszín: Kőszeg Városháza, Jurisics tér 6.; házigazda: MNSZ);
- 2015. június 11. – szakmai egyeztetés (helyszín: NAKVI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: NAKVI);
- 2015. július 13. – szakmai műhelynap (helyszín: Törökkoppány; házigazda: Völgy Hangja Egyesület);
- 2015. október 7. – szakmai egyeztetés (helyszín: HOI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: HOI);

- 2015. november 23-24. – szakmai műhelynapok (helyszín: HOI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: HOI);
- 2015. december 3. – szakmai egyeztetés a Magyar Natúrpark Szövetség közgyűlése keretében (helyszín: HOI, Budapest, Park utca 2.; házigazda: HOI).

A fejlesztési koncepció készítése keretében *kérdőíves felméréseket* végeztünk, amelynek során a névhasználati címmel rendelkező natúrparkok munkaszervezeteit kérdeztük meg.

A natúrparkok működésére vonatkozóan készült kérdőívet a kilenc megkérdezett szervezett közül nyolc küldte vissza kitöltve, így a felmérési eredmények – néhány kivételtől eltekintve¹ – 8 natúrpark munkaszervezetének véleményét tükrözik. A natúrparkok működésére és részletes szakmai tevékenységére vonatkozóan az MNSZ által készített kérdőívet 5 munkaszervezet küldte vissza. A natúrparki területeken egyes natúrparki pillérek mentén tevékenykedő szervezetek (LEADER HACS, erdészet, zöldút, TDM, nemzetipark-igazgatóság) működésére és a natúrparki munkaszervezetekkel történő együttműködésükre vonatkozóan az MNSZ által készített kérdőívet 16 szervezet küldte vissza.

Módszertanunk során fontos volt, hogy a natúrparkok szakmai tevékenységét egyrészt a négy pillér mentén, másrészt mind a munkaszervezet, mind a natúrparki térség oldaláról megvizsgáljuk. Ennek vizsgálatához nem csupán a helyzetelemzési kérdőívekre, hanem az egyes natúrparkok szakmai és fejlesztési dokumentációira is támaszkodtunk.

A KONCEPCIÓ CÉLJA, IDŐTÁVJA

A koncepció *célja*, hogy a névhasználati címmel rendelkező natúrparkok, továbbá a jövőben a natúrparki névhasználati cím megszerzését tervező szervezetek számára az aktuális helyzet elemzésén túlmenően a külföldön és hazánkban alkalmazott jó gyakorlatok alapján olyan fejlesztési irányokat, ajánlásokat fogalmazzon meg, amelyek összhangban vannak a természet- és kulturális örökség-védelmi, valamint a vidékfejlesztési prioritásokkal, továbbá mindezek megvalósulása érdekében javaslatokat tegyen a szükséges eszközrendszerre, a humán és pénzügyi erőforrásokra. Mivel országos szinten más stratégiai jellegű dokumentum a

¹ 2015 novemberében a Sokoró–Pannontáj Natúrpark új munkaszervezete, a Pannontáj–Sokoró Közhasznú Egyesület közreműködésével néhány, a natúrpark szempontjából releváns kérdés-válasz erejéig az adatokat kiegészítettük. Az egyes témáknál minden esetben jelezzük, hogy az adatok hány natúrparkra vonatkoznak.

közeljövőben várhatóan nem készül, jelen fejlesztési koncepció tudatosan lép túl a koncepció-készítés hagyományos keretein.

A fejlesztési koncepció *megvalósítási időszaka, időtávja* kettős:

- o *középtáv* – 2015-2022 (az Európai Unió 2014-2020-as tervezési időszakából kiindulva, annak tényleges megvalósulását is figyelembe véve);
- o *hosszútáv* – 2015-2030 (illeszkedve az 1/2014. (I. 3.) OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció című dokumentumhoz).

A KONCEPCIÓ SZAKPOLITIKAI KERETEI

A natúrparkok szakmai tevékenysége négy alappillér mentén határozható meg²: 1. a természeti és kulturális örökség védelme; 2. környezeti nevelés, szemléletformálás; 3. vidékfejlesztés; 4. turizmus és rekreáció.

Ezeket a tématerületeket a jelenleg kormányzati struktúrában négy minisztérium felügyeli:

- o Földművelésügyi Minisztérium – természeti-táji örökség védelme és környezeti nevelés, szemléletformálás (utóbbi esetében együttműködésben az oktatásért felelős tárcával);
- o Emberi Erőforrások Minisztériuma – környezeti nevelés, szemléletformálás (együttműködésben a földművelésügyi tárcával);
- o Miniszterelnökség – kulturális örökség védelme és vidékfejlesztés;
- o Nemzetgazdasági Minisztérium – turizmus.

A natúrparki négy alappillér menti célok egy komplex fejlesztési koncepció kidolgozását indokolják, ami hozzájárul a tématerületek harmonizálásához.

Jelenleg az Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia (2008) az egyedüli országos fejlesztési program, melyben a natúrparkok nevesítve szerepelnek, és mint potenciális bázis jelennek meg az ökoturisztikai szolgáltatók számára.

² A négy alappillérrel részletesebben az 1.1.4 fejezet foglalkozik.

1. HELYZETFELTÁRÁS ÉS -ÉRTÉKELÉS

1.1. A HAZAI NATÚRPARKOK JELENLEGI HELYZETÉNEK ÖSSZEFOGLALÓ VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE

1.1.1. NATÚRPARKOK MAGYARORSZÁGON

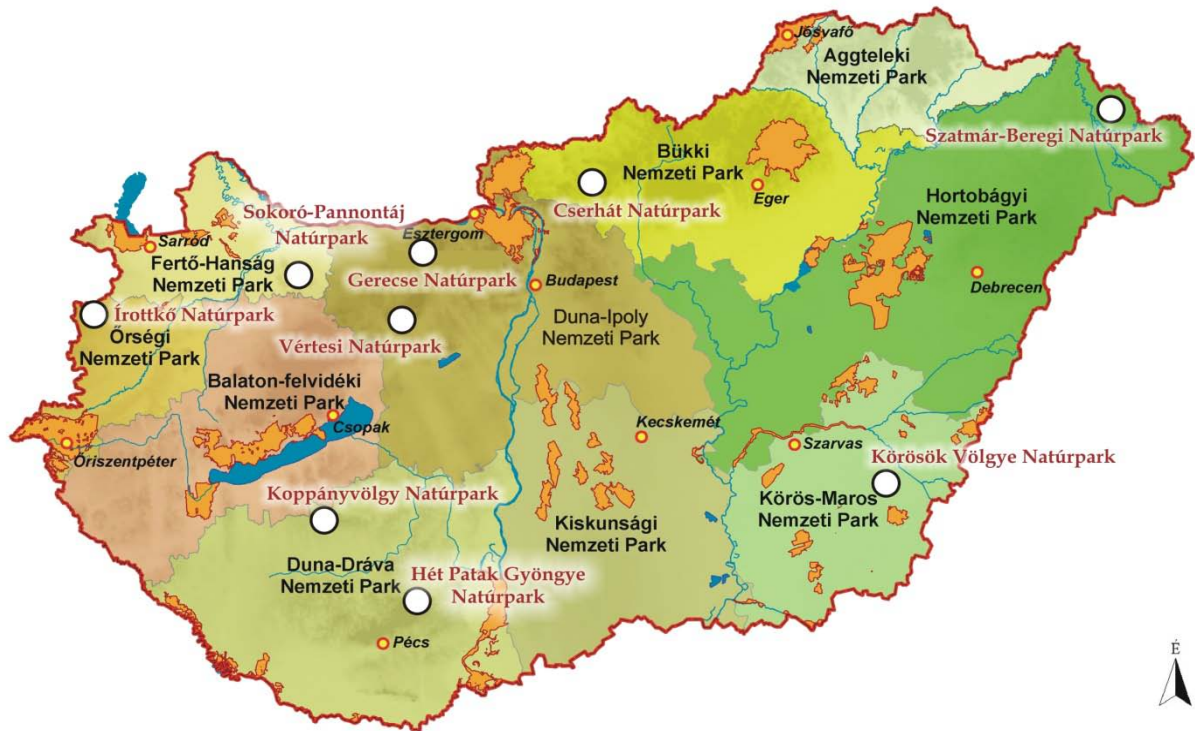
Jelenleg az országban 9, a természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrpark működik, melyeket az 1. táblázat tartalmazza. Területi elhelyezkedésüket az 1. és 2. ábra mutatja be.

1. táblázat. A természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrparkok Magyarországon (2015. december)

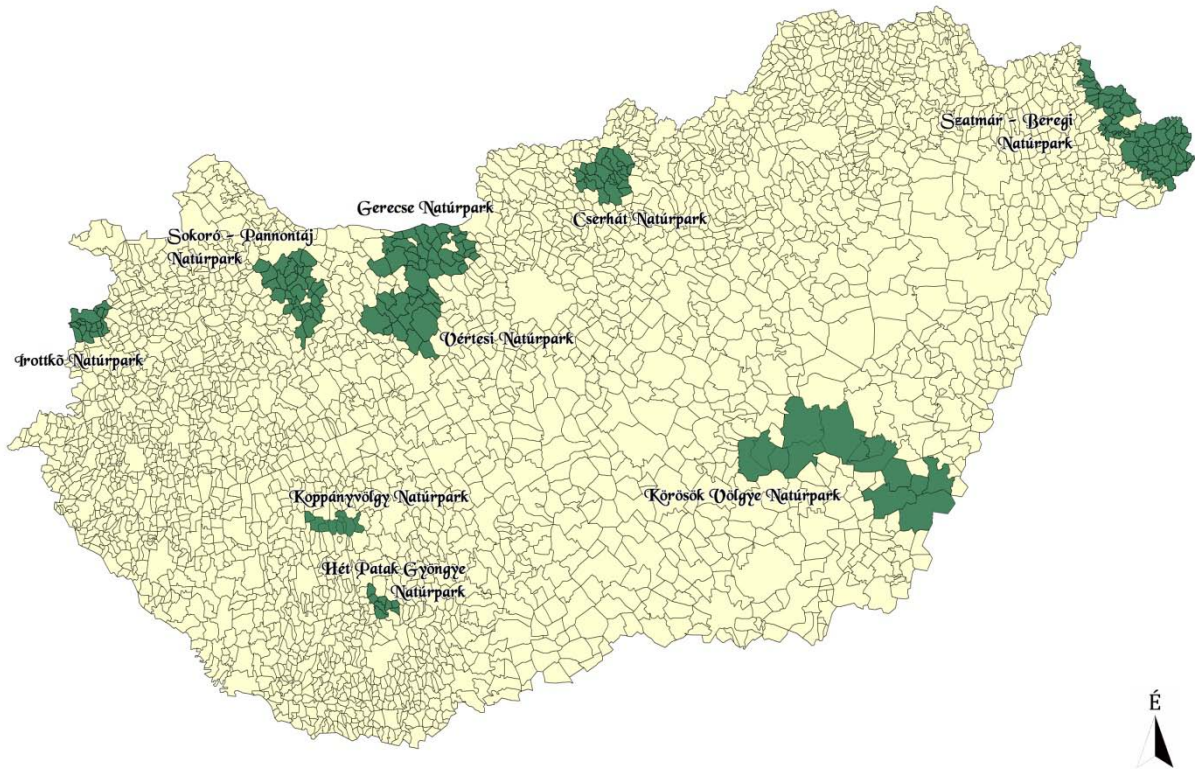
Natúrpark	Terület (ha) ³	Települések száma	Névohasználati cím megszerzésének időpontja
Vértesi Natúrpark	70 249	17	2005. október 27.
Írottkő Natúrpark	20 119	16	2006. április 1.
Sokoró-Pannontáj Natúrpark	62 670	29	2006. április 1.
Cserhát Natúrpark	38 260	22	2009. október 22.
Szatmár-Beregi Natúrpark	103 802	67	2010. január 17.
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	8	2011. október 28.
Gerecse Natúrpark	79 611	29	2013. február 1.
Koppányvölgy Natúrpark	16 421	10	2014. szeptember 19.
Körösök Völgye Natúrpark	207 247	14	2015. április 15.
Összesen:	384 888	212⁴	

³ A natúrparkhoz csatlakozott települések teljes közigazgatási területe.

⁴ Egy település, Tatabánya két natúrpark kezdeményezéséhez (Vértesi Natúrpark és Gerecse Natúrpark) is csatlakozott, ezért valójában a **natúrparki települések száma országosan összesen 211.**

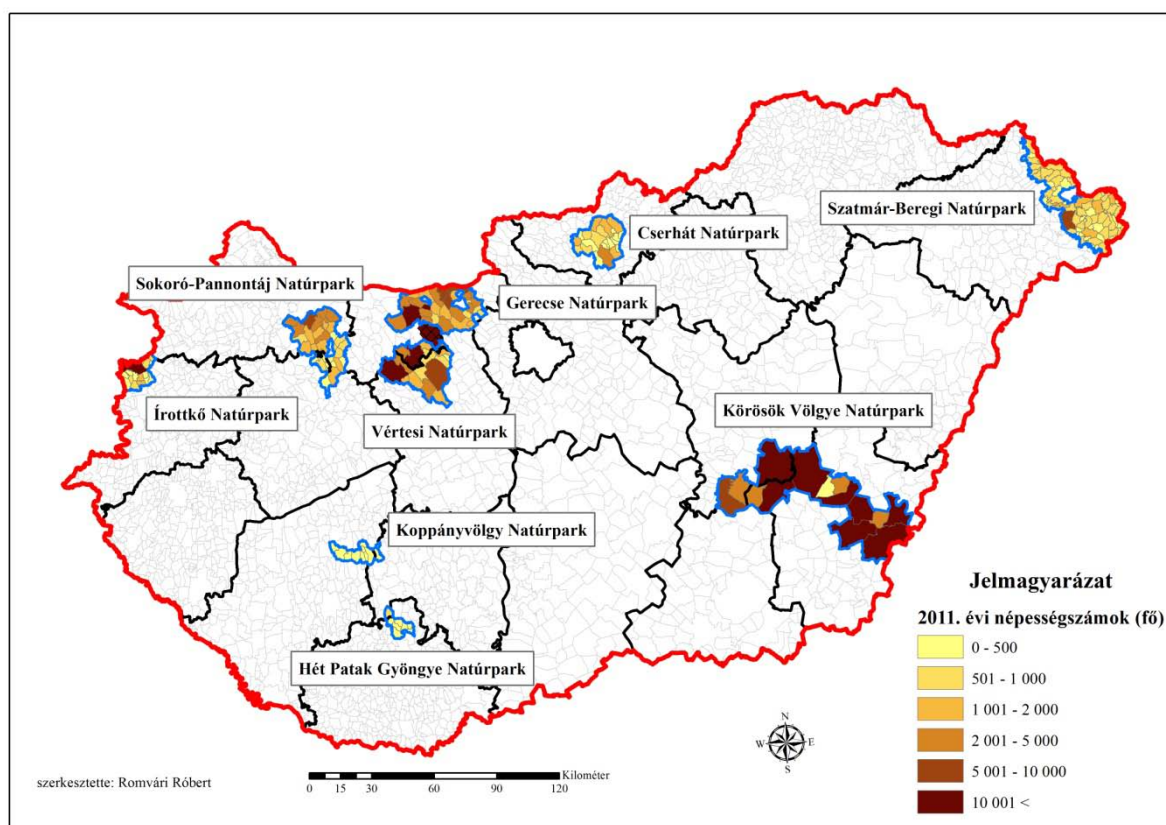
1. ábra. A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok területi elhelyezkedése (2015. december) és kapcsolatuk a hazai nemzeti parkokkal és a nemzeti park-igazgatóságok működési területével

2. ábra. A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok (2015. december) területi kiterjedése a tagtelepülések vonatkozásában

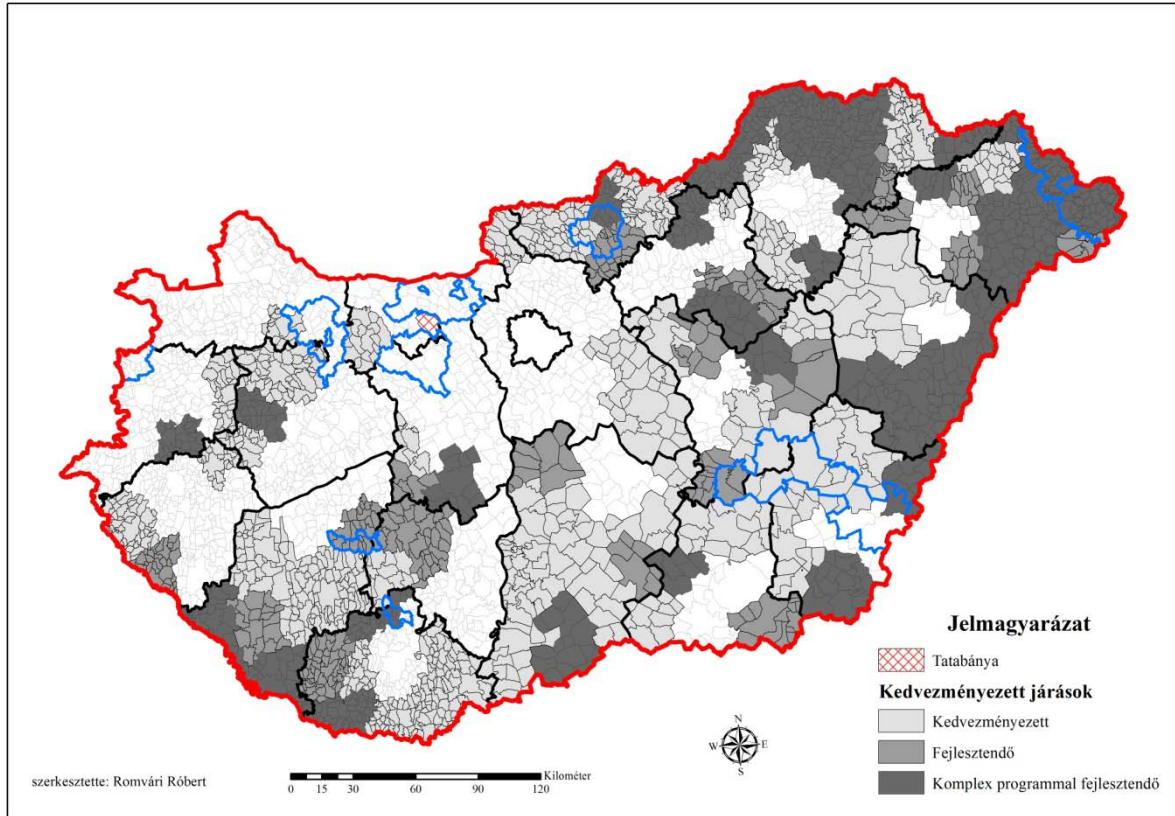
1.1.2. A NATÚRPARKI TÉRSÉGEK JELLEMZŐI

A jelenlegi 9 névhasználati címmel rendelkező natúrpark területe az ország területének 4,1%-ára terjed ki. Az összesen 211 településből – ez Magyarország településeinek 6,5%-a – 19 város van. Három natúrpark területén (Cserhát, Hét Patak Gyöngye, Koppányvölgy) egyáltalán nincs város, csak kistelepülések és három natúrpark van, ahol 1-1 város található (Írottkő, Szatmár-Beregi és Sokoró–Pannontáj).

3. ábra. A natúrparki települések népességszáma

Fejlettségi szempontból objektíven nézve a hazai natúrparkok helyzetét, elmondható, hogy az országos területi fejlettségi mintázathoz hasonlóan, a natúrparkok esetében is leszakadás érzékelhető az északkeleti és délnyugati régiókban. Tekintettel arra, hogy a hazai natúrparkok közül három – Cserhát, Körösök Völgye, Koppányvölgy Natúrparkok – kedvezményezett vagy fejlesztendő járások, a Hét Patak Gyöngye és a Szatmár-Beregi Natúrpark pedig komplex programmal segített járások járás(ok) területén fekszik (290/2014. (XI. 26.) Korm. Rendelet szerint – lásd 4. ábra), ezekben a térségekben különösen nagy jelentőségű a natúrparkok vidékfejlesztő tevékenysége.

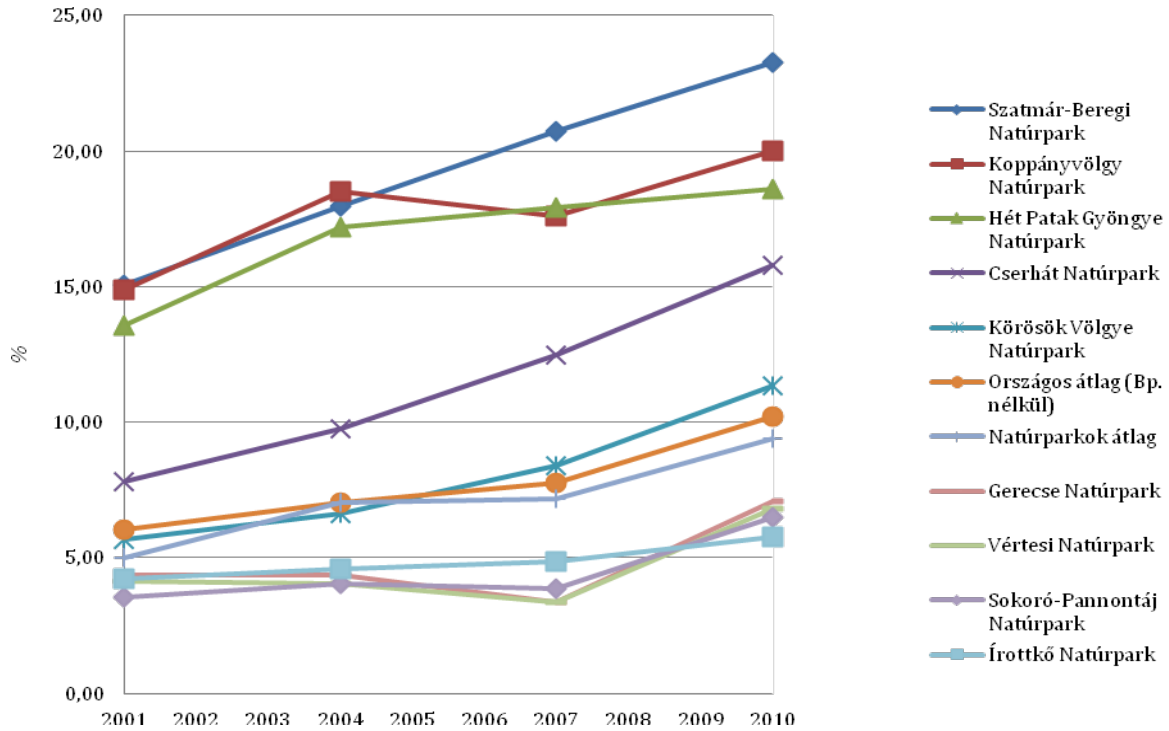

4. ábra. A kedvezményezett járások és a natúrparki térségek viszonya
(forrás: 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet)

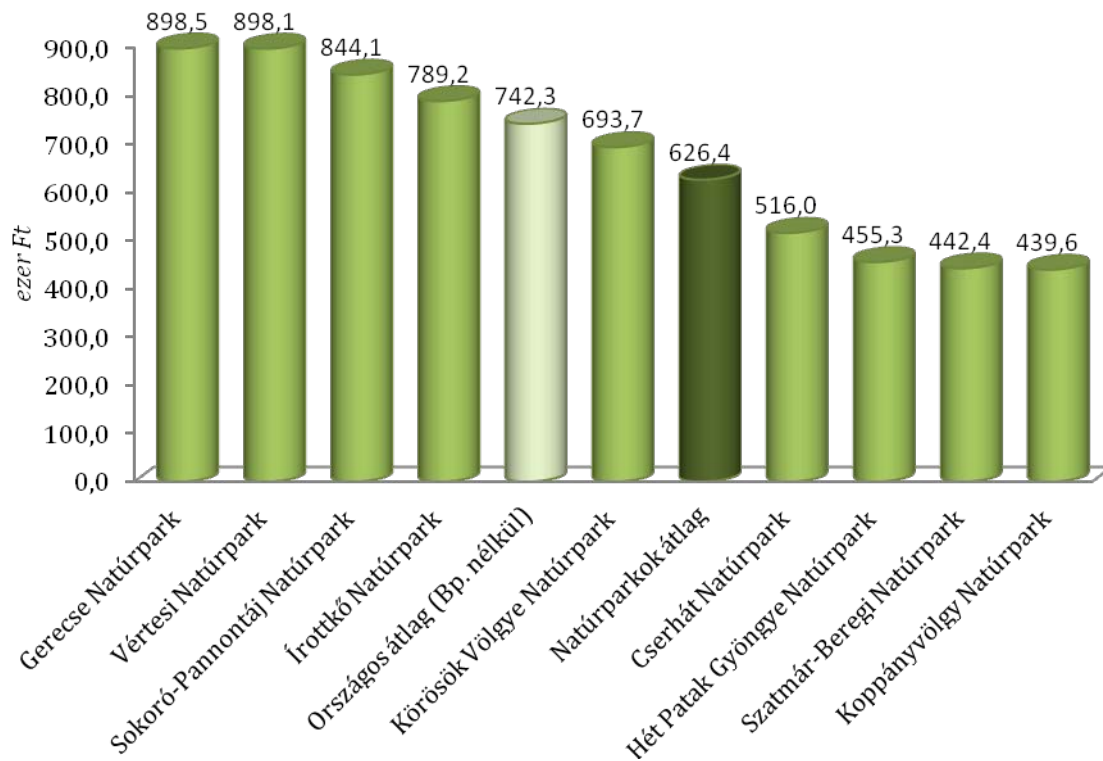
A munkanélküliséget vizsgálva szintén a fent felsorolt öt natúrpark mutatója van az országos átlag alatt (5. ábra). A Szatmár-Beregi és Koppányvölgy Natúrpark esetében a munkanélküliségi ráta meghaladja a 20%-ot, mely érték kétszerese a Budapest nélkül számított országos átlagnak.

A natúrparki területek gazdasági adottságait az egy főre jutó személyi jövedelemadó összege is jól jellemzi. Nem meglepő módon – hasonlóan a munkanélküli adatsorhoz – a Koppányvölgy, a Szatmár-Beregi, a Hét Patak Gyöngye és a Cserhát Natúrpark értékei rosszabbak az országos átlagnál (6. ábra).

A turizmus országos szinten négy natúrparki térség esetében kiemelkedő gazdasági ágazat. Az idegenforgalmi adóból származó bevételek az Írottka és a Körösök Völgye Natúrpark esetében haladják meg az országos átlagot. A vendégéjszakák számát tekintve e két térség mellett a Cserhát és a Vértesi Natúrpark mutatói vannak az országos átlag felett.

5. ábra. Munkanélküliségi ráta a natúrparki térségekben (forrás: T-STAR adatbázis)

6. ábra. Az egy főre jutó SZJA-alap összege a natúrparki térségekben (forrás: T-STAR adatbázis)

1.1.3. MŰKÖDÉSI, FINANSZÍROZÁSI KERETEK, MINTÁK

1.1.3.1. SZERVEZETI HÁTTER

A kérdőíves felmérés egyik fontos szempontja volt a natúrparki munkaszervezetek működési kereteinek feltárása. A kilenc vizsgált natúrpark munkaszervezetei az alábbi szervezeti formákban működnek:

- 1 közalapítvány: Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány;
- 2 alapítvány: Szabolcs–Szatmár–Beregi Természetvédelmi Közhasznú Alapítvány, Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány;
- 5 egyesület: Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesület, Írottkő Natúrparkért Egyesület, Völgy Hangja Fejlesztési Társaság Közhasznú Egyesület; Körösök Völgye Natúrpark Egyesület; Pannontáj–Sokoró Közhasznú Egyesület⁵;
- 1 szövetség: Által-ér Vízyűjtő Helyreállítási és Fejlesztési Szövetség.

A Vértesi Natúrpark esetében a közalapítványi formában működő munkaszervezet létrehozásában egy önkormányzat, egy egyesület, valamint magánszemélyek vettek részt. Az alapítványi formában működő munkaszervezetek közül két esetben az alapítványok alapítója egy-egy egyesület.

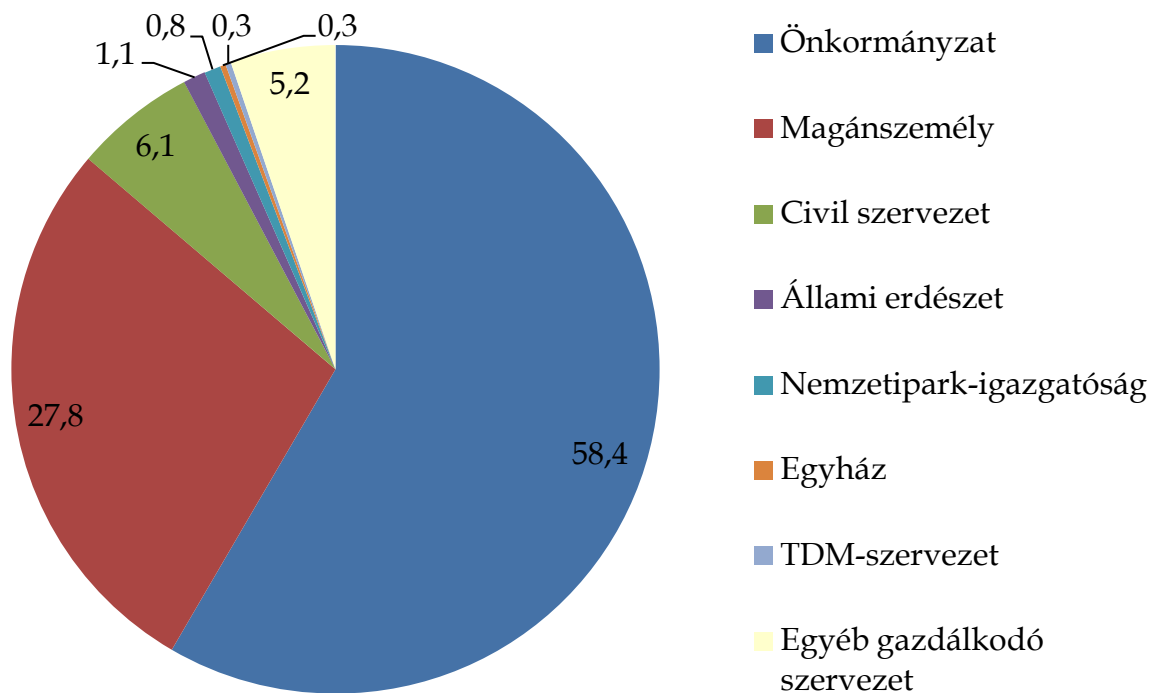
1.1.3.2. TAGSÁGI ÖSSZETÉTEL, TAGI AKTIVITÁS

A natúrparkok működéséről fontos képet fest a tagság összetétele. Itt fontos megjegyezni, hogy az elemzés során csak a natúrparki munkaszervezettel a névhasználati címmel összefüggésben hivatalos formában is kapcsolatban álló szervezeteket és magánszemélyeket vettük figyelembe.

A magyarországi natúrparkok tagjai között legnagyobb számban és arányban (58,4%) jellemzően az önkormányzatok szerepelnek. A hangsúlyos önkormányzati részvételt egyrészt magyarázza, hogy az önkormányzati részvétel követelményként fogalmazódik meg a névhasználati cím adományozása során, másrészt indokolhatja az önkormányzatok térségi kezdeményező szerepe is. Kivételt csak az Írottkő Natúrpark jelent, amelynek tagja több egyéni és társas vállalkozás is, többnyire a natúrparki pillérek mentén működő – elsősorban turisztikai – szolgáltatók, így az önkormányzatok aránya kisebb (13%).

⁵ A Sokoró–Pannontáj Natúrpark névhasználati címét 2006-ban a Sokoró Ökológiai Park Alapítvány kapta meg, amely szervezetet azonban 2015-ben felszámolták, s az egyesület a natúrparki települések döntése alapján vette át a munkaszervezeti feladatokat.

	Tagok száma	Az összes tag %-ában
Önkormányzat	212	58,4
Magánszemély	101	27,8
Civil szervezet	22	6,1
Állami erdészet	4	1,1
Nemzetipark-igazgatóság	3	0,8
Egyház	1	0,3
TDM-szervezet	1	0,3
Egyéb gazdálkodó szervezet	19	5,2
Összesen:	363	100

7. ábra. A magyarországi natúrparkok tagságának összetétele

Az önkormányzati tagok után a magánszemélyek részvételi aránya a legmagasabb. Ez az arány, illetve sorrend azonban csalóka, mivel az Írott-kő Natúrparkhoz – egyedi vonásként – magánszemélyek is nagy számban (88 fő) csatlakoztak. A Kőszeg környékén működő natúrparkon kívül azonban csak a Hét Patak Gyöngye Natúrparknak (11 fő) és a Vértesi Natúrparkban (2 fő) van magánszemély a tagok között. Itt fontos megemlíteni, hogy a magánszemélyek a natúrparki

rendezvényeken, akcióikon önkéntes segítőként is részt vehetnek. Az önkéntesek bevonásáról a későbbiekben írunk.

Országos szinten igen alacsony a civil szervezetek aktivitása (összesen 22 tag). Natúrparki összehasonlításban mindössze a Gerecse Natúrparkban (9 tag) és a Körösök Völgye Natúrparkban (6 tag) megfelelő szintű a civil szervezetek részvétele.

A natúrpark tényleges működése szempontjából fontos mutató az aktív tagok aránya⁶. A nagy aktivitási arány döntően a kisebb taglétszámú natúrparki munkaszervezetekre jellemző (2. táblázat): a Cserhát Natúrpark (23 tag), a Hét Patak Gyöngye Natúrpark (20 tag) és a Koppányvölgy Natúrpark (11 tag) összes tagja aktív, és a Körösök Völgye Natúrparkot (20 tag) is 85%-os tagi aktivitás jellemzi.

2. táblázat. A natúrpark névhasználati címmel rendelkező szervezetek tagjainak száma (fő) és a tagok aktivitása (%) natúrparkonkénti bontásban

	Tagok száma	Aktív tagok száma	Tagok aktivitása
Cserhát Natúrpark	23	23	100%
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	20	20	100%
Gerecse Natúrpark	47	34	72,3%
Írottkő Natúrpark	122	49	40,2%
Koppányvölgy Natúrpark	11	11	100%
Körösök Völgye Natúrpark	20	17	85,0%
Sokoró-Pannontáj Natúrpark	29	16	55,2%
Szatmár-Beregi Natúrpark	68	11	16,2%
Vértesi Natúrpark	23	19	82,6%
<i>Összesen:</i>	363	200	55,1%

Megjegyzés: A táblázat az egyesületi formában működő szervezetek esetében a tagokat, az egyéb formában működő szervezeteknél a natúrparki névhasználati cím megszerzésekor együttműködési megállapodást aláírt szervezeteket számítja tagokként.

⁶ Az aktivitás két módon értelmezhető: egyrészt a natúrparki munkában való részvétel, másrészt a döntéshozásban, célmeghatározásban való részvétel arányában. A koncepcióban szereplő összesítés – a kérdőívezés módszerének megfelelően – a munkaszervezeti vezetők meglátását tükrözi.

Ezzel szemben állnak azok a nagyobb létszámú natúrparki munkaszervezetek, amelyekre relatíve alacsonyabb tagi aktivitás jellemző: Írottka Natúrpark (122 tag) – 40,2%, Szatmár-Bereg Natúrpark (68 tag) – 16,2%. A felmérésben részt vevő kilenc natúrparkra számított aktivitási mutató 55,1%. Az aktív tagok tényleges száma –, ami az elvégezhető munka szempontjából szintén fontos mutató – az Írottka Natúrparkban (49) és a Gerecse Natúrparkban (34) a legnagyobb.

Szervezettípusonként vizsgálva a legnagyobb (100%-os) aktivitás az állami szereplőket (nemzetipark-igazgatóságok, erdészetek) és az egyházakat jellemzi, kisebb a civil szervezeteket (81,8%), a legkisebb az önkormányzatokat (56,1%), a magánszemélyeket (46,5%) és az egyéb gazdálkodó szervezeteket (pl. egyéni és társas vállalkozások; 36,8%) (3. táblázat).

3. táblázat. A natúrpark névhasználati címmel rendelkező szervezetek tagjainak száma (fő) és a tagok aktivitása (%) szervezettípusonkénti bontásban

	Tagok száma	Aktív tagok száma	Tagok aktivitása
Önkormányzat	212	119	56,1%
Magánszemély	101	47	46,5%
Civil szervezet	22	18	81,8%
Állami erdészet	4	4	100%
Nemzetipark-igazgatóság	3	3	100%
Egyház	1	1	100%
TDM-szervezet	1	1	100%
Egyéb gazdálkodó szervezet	19	7	36,8%
Összesen:	363	200	55,1%

1.1.3.3. A NATÚRPARKI MUNKASZERVEZETEK EMBERI ERŐFORRÁSA

A natúrparki célok elérését nagyban meghatározza a natúrpark működtetésre kialakított struktúra. Ebben kiemelkedő szerepet kapnak a munkaszervezetek, különös tekintettel azok emberi erőforrásaira.

A kérdőíves felmérés eredményei azt mutatják, hogy azoknál a natúrparkoknál vannak állandó alkalmazottak, amelyeknél a munkaszervezet vállalásai

tevékenységet folytat és/vagy a tagdíj mértéke jelentősebb: a Szatmár-Beregi, az Írottkő és a Gerecse Natúrparknál 1-1 fő, a Vértesi és Körösök Völgye Natúrparkoknál több fő. A fentiekén túl a többi alkalmazott határozott idejű munkaviszonyban, többnyire pályázati projektek keretében van alkalmazva. A Hét Patak Gyöngye Natúrpark esetében nincs alkalmazott, itt a munkát önkéntesek végzik. A natúrparkoknál átlagosan 2 fő van alkalmazásban. Fontos megjegyezni, hogy egyes natúrparkoknál az együttműködői kör munkaszervezeti szinergiáit kihasználva ennél többen tevékenykednek a natúrparki tevékenységek mentén, például nonprofit kft-ék, önkormányzati hivatalok vagy más civil szervezetek munkavállalójaként.

Jelenleg négy natúrpark esetében vesz részt térségi szervezet (többnyire nonprofit gazdasági társaság) is a natúrpark működtetésében. A Gerecse Natúrpark esetében az Által-ér Szövetség tagja a Tata és Környéke Turisztikai Egyesület, amely helyi TDM-ként működik, és turisztikai fejlesztéseket végez a natúrpark területén. A Vértesi Natúrpark esetében a munkaszervezet munkatársai a Pro Vértes Nonprofit Zrt-nél vannak alkalmazásban. Ez a szervezet folytatja a vállalkozási tevékenységet (pl. természetgazdálkodás). A Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesület egyik tagja, a Községfejlesztő Szolgáltató Nonprofit Kft működteti az erdei iskolát, az interaktív tárházat (látogatóközpont), továbbá a szálláshelyeket. A Körösök Völgye Natúrpark működtetését – a munkaszervezeti feladatokat ellátó Körösök Völgye Natúrpark Egyesület mellett – a Körösök Natúrpark Nonprofit Kft. segíti. E modell alkalmazását a natúrparki célok mentén történő térségi szintű együtt tervezés és/vagy a feladatok gazdaságilag célszerű ellátása indokolja.

Az állandó alkalmazottakon és az egyes munkaszervezetek együttműködésén túl a natúrparki szervezetek mindegyikénél több tevékenységi területen is önkéntesek segítik a munkát. A rendezvényszervezés mellett a környezetvédelmi és természetvédelmi feladatokban dolgozik a legtöbb natúrparki önkéntes. (4. táblázat) Az öntétség szerepét jól szemlélteti az Írottkő Natúrparkért Egyesület példája: az önkéntesek 2014-ben 1233 munkaórában összesen közel 720 ezer Ft értékű munkát végeztek.

4. táblázat. Natúrparki önkéntes munkák jellemző tevékenységi területei

Tevékenység jellege / Natúrpark megnevezése	Cserhát Natúrpark	Gerecse Natúrpark	Hét Patak Gyöngye Natúrpark	Írottkő Natúrpark	Koppányrölg Natúrpark	Körösök Völgye Natúrpark	Szatmár-Bereg Natúrpark	Vértesi Natúrpark
Területkezelési feladatok								
Polgári természetvédelmi ór								
Szakvezetés, idegenvezetés								
Szemégyűjtés								
Általános karbantartási feladatok								
Rendezvényszervezés								
Környezeti nevelési programok								
Egyéb: természetvédelmi kutatások								

1.1.3.4. EGYÉB NATÚRPARKI SZERVEZETEK

A térségi szereplők együttműködésének erősítésére, a térségi humán és pénzügyi erőforrások optimális hasznosítása érdekében az elmúlt években több natúrpark is *Natúrpark Tanácsot* hozott létre. E szervezetek jelenleg többféle összetételben, logikával működnek (lásd még 1. számú melléklet).

A Vértesi Natúrpark esetében a munkaszervezeti feladatokat a Pro Vértés Természetvédelmi Közalapítvány látja el. Mivel az alapítványnak tagsága nincs, a széleskörű térségi bevonás biztosítására hozta létre a Natúrparki Tanácsot, amelynek a natúrparki települések önkormányzatai a tagjai.

Az Írottkő Natúrparkban a Natúrpark Tanács a munkaszervezeti feladatokat ellátó Írottkő Natúrparkért Egyesület szervezetébe integrálva alakult meg, a natúrparki települések önkormányzatainak és a natúrparki térségben működő intézmények, szervezetek részvételével.

A Gerecse Natúrparkot működtető Által-ér Szövetség eredetileg településfejlesztési célból jött létre, később a tag-önkormányzatok egy része alakította meg a Gerecse Natúrparkot. A Natúrpark Tanács tulajdonképpen az Által-ér Szövetség Közgyűlése,

amely 47 tagszervezet részvételével működik. A munkaszervezet és a natúrparki tanács mellett ugyanakkor létrehoztak egy *Tanácsadó Testület* is, amelynek öt bizottsága alapvetően a pillérek mentén folytatja tevékenységét (természet- és örökségvédelem, vidékfejlesztés és natúrparki termék, oktatás, szemléletformálás, turizmus, természet-kímélő gazdálkodás). A 3-5 fős bizottsági tagságot az adott témában dolgozó szervezetek adják.

A Koppányvölgy Natúrparkban 2015-ben alapvetően a szakmai pillérek mentén jött létre a Natúrparki Tanács. Tagjai azoknak a szervezeteknek a felkért képviselői, amelyek az adott pillér folytatják szakmai tevékenységüket, az állami, az önkormányzati vagy a magánszférában. A Sokoró-Pannontáj Natúrpark a közeljövőben szintén ebben a formában tervezi a térségi Natúrparki Tanács létrehozását.

1.1.3.5. FINANSZÍROZÁS

A natúrparkok működése szempontjából alapvető fontosságú kérdés a szakmai tevékenységek finanszírozása.

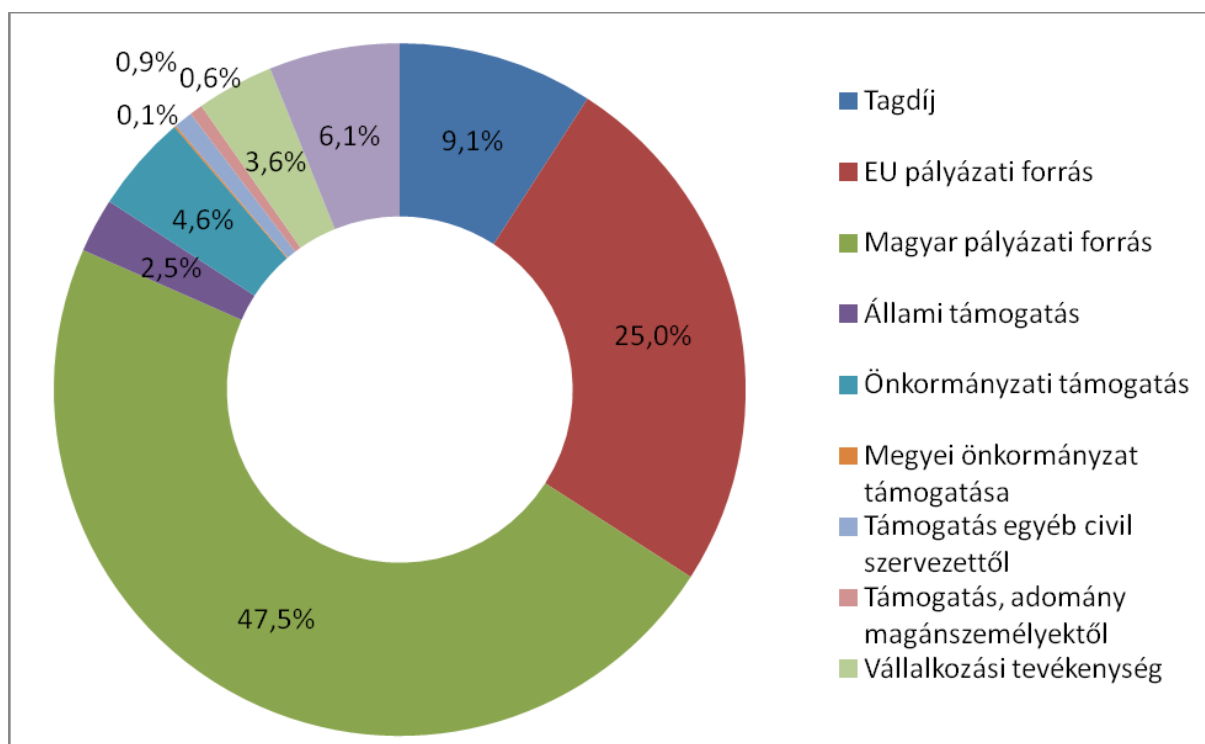
A munkaszervezetek legnagyobb bevételi forrását (72,5%) a hazai és Európai Unió pályázati források jelentik (8. ábra), így működésük erősen függ a pályázati lehetőségektől. A natúrparki munkaszervezetek pályázati forrásból származó bevételeinek aránya – két kivételtől (Írottka és Gerecse Natúrpark) eltekintve – magas (69-98%). A kivételt képező két natúrparknál a kisebb pályázati támogatási arány az önkormányzati támogatással, a tagdíjjal, illetve a vállalkozási tevékenységgel áll összefüggésben.

A második legfontosabb bevételi forrás (9,1%) a tagdíj, amely csak néhány szervezetnél jelentkezik. Három natúrparkot működtető szervezetnek van számottevő tagdíjbevétele: Írottka Natúrparkért Egyesület – 13%, Által-ér Szövetség⁷ – 37% és Körösök Völgye Natúrpark Egyesület – 4%. Ezeken túl a Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesületnek van tagdíjbevétele, a mely azonban összegszerűségében nem mondható számottevőnek. A tagdíjból származó bevételek nagysága és aránya jellemzően utal a natúrparki térség gazdasági fejlettségére: a hátrányos vagy részben hátrányos helyzetű területeken eddig nem került sor

⁷ A Gerecse Natúrpark számos térségi feladatot ellátó munkaszervezete, melynek tagjai nem közvetlenül a natúrparki feladat miatt fizetnek tagdíjat. A 29 natúrpark települések közül 12 tagja a Szövetségnek, 17 még nem, így ők tagdíjat sem fizetnek, de jelenleg tervezik ennek bevezetését.

tagdíjfizetésére. Kivétel talán a Körösök Völgye Natúrpark, ahol gazdaságilag erősebb városok is vannak a települések között.

Az önkormányzatok esetében a tagdíj mértéke legtöbb esetben lakosságarányos, a Hét Patak Gyöngye esetén jelképes tagdíjat fizetnek. Az Írottkő Natúrparkban – a turisztikai feladatok támogatására, a tagdíj egyik komponensként – a natúrparki településeken keletkező idegenforgalmi adó egy része is a natúrpark munkaszervezetének működtetését szolgálja.

8. ábra. A natúrparkot működtető szervezet bevételeinek megoszlása az összbevételének százalékában (nyolc szervezet adatai alapján, 3-5 éves viszonylatban)

A vállalkozási tevékenységből származó saját bevételek (pl. helyi termékek, kiadványok értékesítése, belépődíjak, ingatlan bérbeadás) aránya igen alacsony (3,6%). Itt azonban fontos megemlíteni, hogy a korábban említetteknek megfelelően több natúrparkban működik a natúrparki célok mentén gazdasági tevékenységet folytató nonprofit gazdálkodó szervezet, melyek teljesítménye elemzésünknek nem tárgya.

A bevételek megoszlása, a pályázati források igen magas aránya azt mutatja, hogy a natúrparkok nagyobb része jelenleg építkező fázisban van, nem alakult még ki egy állandó, biztos finanszírozási háttérrel biztosító struktúra.

A jelenlegi finanszírozási lehetőségek kapcsán általános a vélemény, hogy a natúrparkok munkaszervezetének finanszírozása nem elegendő a fenntartó

szervezetek által megfogalmazott célok eléréséhez, így a natúrpark kezdeményezésekben rejlő lehetőségek nem aknázhatók ki.

Kiemelten fontos, hogy a natúrpark működése ne merüljön ki a munkaszervezet működésében.

A bevételek tekintetében alapvető fontosságú a több lábon állás, a tagdíjbevételek mellett a pályázati források hatékony bevonása és saját bevételek termelése, hogy ne legyenek kitéve a pályázati források változékonyságának, és a munkaszervezet stabilan működhessen.

1.1.4. SZAKMAI TEVÉKENYSÉG A "NÉGYPILLÉRES NATÚRPARK-MODELL" MENTÉN

Az Európai Natúrparkok Nyilatkozatát -, amelyben a natúrparkok céljai és tevékenységei kerültek meghatározásra - a Magyar Natúrpark Szövetség mellett 6 ország (Németország, Ausztria Svájc, Szlovénia, Luxemburg és Franciaország) natúrparkjainak szövetsége írta alá 2013-ban. A Nyilatkozatban a natúrpark-modell célrendszerét 4 natúrparki pillér mentén jelölték meg.

1. pillér - A természeti és kulturális örökség megőrzése: a táj gondozása, ápolása, a táj megőrzésre érdemes karakterelemeinek és a tájértékeknek a védelme, az élőhelyek, fajok fennmaradása és a hozzájuk fűződő tudás és ismeret alkalmazása.

2. pillér - Környezeti nevelés, szemléletformálás: az érintett lakosság és a natúrpark területére érkező látogatók környezeti szemléletének formálása a helyi természeti örökség és a megőrzésükre tett erőfeszítések, a helyi környezettudatosság bemutatásán keresztül.

3. pillér - Vidékfejlesztés: a helyi természeti és kulturális örökségi elemeken, valamint táji adottságokon alapuló, a táji értékeket megőrző, gyarapító helyi társadalmi-gazdasági fejlesztések támogatása a helyi közösségek bevonásával (pl. helyi termékek, helyi piacok, megőrzést, bemutatást támogató infrastruktúra fejlesztése, gazdasági együttműködések), közösség-építés.

4. pillér - Turizmus és rekreáció: az érintett táj szépségére, harmóniájára, természeti és kulturális adottságaira, sajátos értékeire, egyediségére építő és azt fenntartó turisztikai és rekreációs kínálat megfogalmazása, a gyógyulást és pihenést elősegítő termékfejlesztés, desztináció-építés, turisztikai piacra vitel, együttműködés, közös értékesítés stb.

A nyilatkozat megfogalmazása szerint amellett, hogy a natúrparkok az integratív természetvédelem modellrégiói és a vidékfejlesztés motorjai, együttműködési

modellek is: „csak sok-sok partnerükkel együtt érhetik el céljaikat. Regionális fejlesztési céljaikat számos térségi szereplővel egyeztetve határozzák meg, és ezzel keretet kínálnak nagyszámú partner közös tevékenységéhez a térségek előremutató fejlesztésének érdekében. A natúrparkok magas elfogadottságnak örvendenek a lakosság körében, korszerű módon erősítik a regionális identitást és különösen alkalmasak az önkéntes közérdekű cselekvő polgári magatartás támogatására”.⁸

A jelenlegi natúrparkok munkaszervezeteit vizsgálva szakmai tevékenységükben – az alapító okiratokban nevesített célok szerint – a legfontosabb a környezetvédelem és a településfejlesztés, egy szervezet esetében a kulturális tevékenység van nevesítve. Az alapszabályokban, alapító okiratokban fő tevékenységként a természetvédelem, környezetvédelem, kulturálisörökség-védelem minden szervezet alapító okiratában szerepel, így ezek a tevékenységek a natúrparkok közös alapcéljának tekinthetők. A turizmus, a környezeti nevelés és a vidékfejlesztés azonos mértékben (mindhárom téma öt szervezet esetében) van nevesítve az alapszabályokban.

Ezzel együtt a natúrparki munkaszervezetek véleménye szerint mind a négy pillér fontos, és szükségesnek tartják, hogy az összes pillér területén aktívak legyenek. Ugyanakkor az egyes natúrparki munkaszervezetek tevékenységének fő területeit a térség számára rendelkezésre álló forráslehetőségek is erőteljesen befolyásolják. Gyakran az elérhető, finanszírozást biztosító pályázatok jellege határozza meg, hogy mely tevékenységeket helyezik előtérbe az egyes natúrparki munkaszervezetek.

Az 5. táblázatban a kérdőíves felmérés keretében az egyes natúrparkok munkaszervezetei által végzett tevékenységek jellegét tüntettük fel az elmúlt öt évre (2010-2014) vonatkozóan.

A 6. táblázat azt mutatja, hogy az egyes pilléreknek milyen súlyt tulajdonítanak jelenlegi tevékenységük során, illetve milyen fontosságot szánnak neki a jövőben.

A jövőre nézve egyértelműnek tűnik, hogy a munkaszervezetek képviselői a natúrparkok tevékenységének a gazdasági fenntarthatóság szempontjából legfontosabb turisztikai és vidékfejlesztési pillérek terén való fokozottabb mértékű erősítését tervezik. Az egyeztetések során megfogalmazódott, hogy az e pillérek mentén keletkező bevételek nem csak a munkaszervezetek fenntarthatóságát erősíthetik, hanem optimális esetben visszaforgathatók az alapcél jelentő örökségvédelmi tevékenységekbe.

⁸ Részlet az Európai Natúrparkok nyilatkozatából.

5. táblázat. Az egyes natúrparkok munkaszervezetei által végzett tevékenységek jellege a kérdőíves felmérés alapján, a 2010-2014 közötti időszakra vonatkozóan

Tevékenység jellege / Natúrpark megnevezése	Cserhát Np – Cserhát Natúrpark Egyesület	Gerecse Np – Által-ér Szövetség	Hét Patak Gyöngye Np – Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesület	Írottkő Np – Írottkő Natúrparkért Egyesület	Koppányvölgy Np – Völgy Hangja Egyesület	Körösök Völgye Np – Körösök Völgye Natúrpark Egyesület	Szatmár-Bereg Np – Szabolcs-Szatmár-Beregi Természetvédelmi Alapítvány	Vértesi Np – Pro Vértés Közalapítvány
Helyi védetté nyilvánítás								
Turisztikai fejlesztés								
Környezeti nevelési akció								
Közösségépítő akció								
Helyi termékek népszerűsítése								

A kérdőíven *nevesített* tevékenység

A kérdőíven *nem nevesített* tevékenység

Megjegyzés: A Pro Vértés Közalapítvány 2010 előtt jelentős szerepet játszott a helyi önkormányzatok által létrehozott helyi jelentőségű természetvédelmi területek védetté nyilvánításának előkészítésében és jelenleg is közreműködik ezeknek a területeknek a kezelésében.

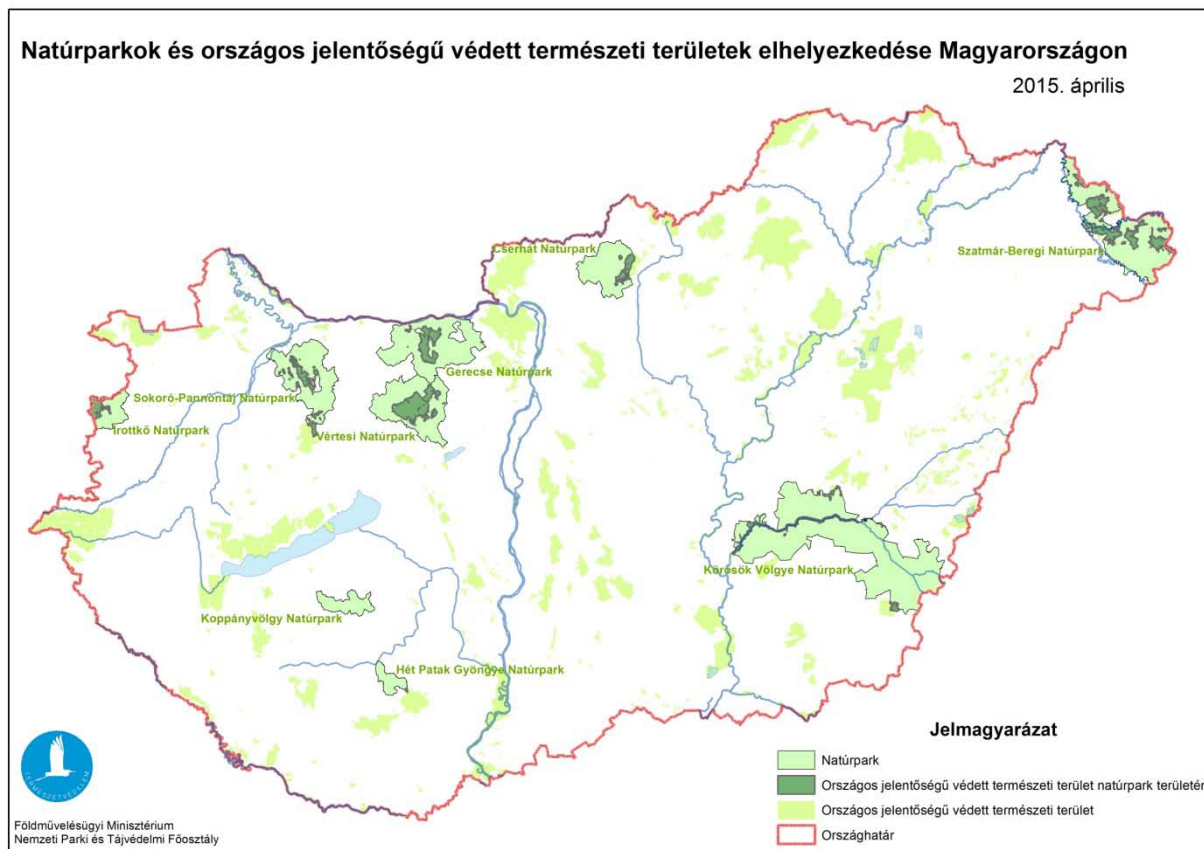
6. táblázat. Az egyes pillérek súlya a natúrparkok tevékenységében a kérdőíves felmérés alapján jelenleg és a tervek szerint (maximális érték: 10)

	Jelenleg	Terv szerint	Változás
A természeti és kulturális örökség megőrzése	6,8	8,5	+25%
Környezeti nevelés, szemléletformálás	7,3	8,9	+21%
Vidékfejlesztés	6,9	9,1	+31%
Turizmus és rekreáció	6,6	9,1	+38%

1. pillér – A természeti és kulturális örökség megőrzése

A natúrparkok és az országos jelentőségű védett természeti területek átfedése jelentős különbségeket mutat (9. ábra és 7. táblázat): a Koppányvölgy Natúrpark területén jelenleg nincs országos jelentőségű természeti terület, míg a Vértesi Natúrpark területének 22,4%-a áll országos szintű természetvédelmi oltalom alatt.

Országos átlagban a natúrparkok területének 11,4%-a egyben országos jelentőségű természetvédelmi terület.

9. ábra. A natúrparkok és országos jelentőségű védett természeti területek elhelyezkedése

7. táblázat.

A helyi és országosan védett területek aránya az egyes natúrparkok területén

Terület (ha)	Országosan védett természeti terület (ha)	Natúrpark területének %-ában	Helyi védett természeti terület (ha)	Natúrpark területének %-ában	Összes védett természeti terület (ha)	Natúrpark területének %-ában	
Cserhát Natúrpark	38 260	4 041,00	10,6	543,32	1,4	4 584,32	12,0
Gerecse Natúrpark	79 611	8 598,86	10,8	3 069,47	3,9	11 668,33	14,7
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	129,00	1,3	0,00	0,0	129,00	1,3
Írottka Natúrpark	20 119	4 343,80	21,6	41,47	0,2	4 385,27	21,8
Koppányvölgy Natúrpark	16 421	0,00	0,0	0,00	0,0	0,00	0,0
Körösök Völgye Natúrpark	207 247	7 918,30	3,8	419,78	0,2	8 338,08	4,0
Sokoró-Pannontáj Natúrpark	62 670	7 002,37	11,2	33,50	0,1	7 035,87	11,2
Szatmár-Beregi Natúrpark	103 802	20 577,21	19,8	15,15	0,0	20 592,36	19,8
Vértesi Natúrpark	70 249	15 763,00	22,4	5592,73	8,0	21 355,73	30,4
Összesen	599 411	68 373,54	11,4	7 876,07	1,3	78 088,96	13,0

Megjegyzés: Az összesítésben a két natúrparkhoz (Vértesi Natúrpark és Gerecse Natúrpark) is csatlakozott Tatabánya adatait (összterület: 9145 ha, helyi védett terület: 1839,4 ha) csak egyszer szerepeltettük.

A natúrparkok jellemzően tájvédelmi körzetekkel és természetvédelmi területekkel vannak átfedésben, a Körösök Völgye Natúrpark területének egy része a Körös-Maros Nemzeti Park része. A védett természeti területek felől közelítve a kérdést, a Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet, a Vértesi Tájvédelmi Körzet, a Gerecsei Tájvédelmi Körzet, a Körös-Maros Nemzeti Park, a Pannonhalmi Tájvédelmi Körzet, a Kőszegi Tájvédelmi Körzet és a Kelet-cserhádi Tájvédelmi Körzet területének jelentős része egyben natúrparki terület is.

A natúrparkok területével érintkező országosan védett területek részletező táblázatát a 2. számú melléklet tartalmazza.

A natúrparkok összterületéből összesen 7876 ha (1,3%) helyi természetvédelmi oltalom alatt áll (az országos átlag 0,5%), ami részben a natúrparki szervezetek tevékenységének köszönhető. A natúrparki helyi védett területek 87%-a a Vértesi Natúrparkban és a Gerecse Natúrparkban található (köztük Magyarország legnagyobb egybefüggő helyi védett területe, az Észak-Vértesi Természetvédelmi Terület 6500 ha-on). Csak a Hét Patak Gyöngye Natúrpark területén nem található helyi védett természeti terület és/vagy érték. Jelenleg a Szatmár-Beregi Natúrparknak és a Koppányvölgy Natúrparkoknak vannak folyamatban lévő helyi védetté nyilvánításra vonatkozó kezdeményezések.

Egyes natúrparkok esetében a konkrét természetvédelmi tevékenység (védett területek kezdeményezése és kezelése) háttérbe szorul. Ez összefüggésben állhat azzal a ténnyel, hogy ezen a szakterületen viszonylag erős állami szervezetek (é. nemzetipark-igazgatóságok) működnek, amelyek alaptevékenységük keretében végzik feladatukat. Másrészt ezen natúrparki munkaszervezetek esetében a természetvédelmi szakemberek hiánya is hátráltató tényező. Ezek a szervezetek ugyanakkor e pillér keretében a kulturálisörökség-védelem területén fejtik ki tevékenységüket.

A természeti és táji értékek védelmének biztosítása érdekében a munkaszervezetek kapcsolatot tartanak natúrparkok területén ezen pillér céljaival összhangban munkálkodó szervezetekkel. A kérdőíves felmérés alapján összességében az körvonalazódik, hogy a natúrparkok kiegészítő civil szereplői a nemzetipark-igazgatóságok természetvédelmi munkájának. A kapcsolat erőssége natúrparkonként eltérő, de soros összefüggés mutat azzal, hogy a natúrpark munkaszervezeténél van-

e ilyen irányú szakértelemmel rendelkező munkatárs (pl. Szatmár-Beregi és Vértesi Natúrpark). Általánosan jellemző az együttműködés a környezeti szemléletformálás terén. Néhány helyen elindult az agro-biodiverzitás megőrzését biztosítandó a helyi gyümölcsfajták génmegőrzésének, termesztésének, vagy helyi állatfajták tenyésztésének ösztönzése. Egyes natúrparkok az egyedi tájértékek kataszterezését végzik, amit a vonatkozó jogszabály a nemzetipark-igazgatóság feladataként rögzít.

A natúrparkok általában jelentős szerepet töltenek be az adott térség kulturális hagyományainak, néprajzi és gasztronómiai értékeinek megőrzésében (pl. a Szatmár-Beregi Natúrpark munkája eredményeként a szatmár-beregi szilvalekvárfőzés hagyománya felkerült a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti listájára) és bemutatásában, egyes esetekben az épített örökségi elemek helyreállításában és funkcióval való megtöltésében (pl. a csákvári romos vadászkápolna épületének felújítása és újraszentelése Szent Ferenc kápolnaként a Vértesi Natúrparkban).

2. pillér - Környezeti nevelés, szemléletformálás,

Mindegyik natúrparkban kiemelt szerepet tölt be ez a tevékenységi kör. A munkaszervezetek jellemzően kapcsolatban állnak több, az adott térségben működő oktatási-nevelési intézménnyel különféle környezeti nevelési programok mentén. Ezen pillér mentén kiemelkedő tevékenységet végzett például a Vértesi Natúrpark, a Gerecse Natúrpark és a Szatmár-Beregi Natúrpark, amelyeknek munkaszervezetei terepi és tantermi foglalkozásokat is tartanak a térség oktatási-nevelési intézményeivel kialakított együttműködés keretében.

Minden natúrparkban vannak olyan környezeti szemléletű és természetvédelmi célú akciók (pl. autómentes nap, hulladékgyűjtés, Föld Napja), melyek egyrészt figyelemfelhívók, másrészt aktivizálják a helyi lakosokat. Az együttműködést és a rendezvény népszerűségét tekintve is példaértékű például az Írottkö Natúrpark és az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság által közösen szervezett Madarak és fák napi program, amelyre nem csupán a helyi oktatási intézményekből várnak csoportokat, hanem egy külön napon a családok, baráti társaságok számára rendeznek természetismereti vetélkedőt. A Hét Patak Gyöngye Natúrparkban a megújuló energiaforrások bemutatására és elterjesztésének elősegítésére indítottak programot.

Ezen pillérnél is fontos a térségi együttműködés, amelyben kiemelt partnerek a nemzetipark-igazgatóságok, amelyek jogszabályban meghatározott alapfeladatukként végzik környezeti nevelési tevékenységüket, valamint az állami erdészetek, amelyek az erdőkhöz kapcsolódóan végeznek szemléletformáló tevékenységet.

A környezeti nevelési tevékenység kiemelt helyszínei az erdei iskolák. Erdei iskolai bázishely – a Koppányvölgy Natúrpark területén kívül – minden natúrparkban van. A Vértesi Natúrpark esetében – egyedülként a natúrparkok között – maga a munkaszervezet, a Hét Patak Gyöngye Natúrpark területén pedig a munkaszervezet egyik tagja az erdei iskola szolgáltató. A natúrparkok területén működő egyéb erdei iskolákat a 3. számú mellékletben tüntettük fel.

3. pillér - Vidékfejlesztés

Az elmúlt években több natúrparki munkaszervezet nagy hangsúlyt helyezett a helyi gazdaság fejlesztésének elősegítésére, ösztönzésére. Minden esetben kiemelt szempont volt, hogy értékalapú, értékmegőrző helyi gazdaságfejlesztési projektek kerüljenek támogatásra. A Vértesi Natúrpark és a Szatmár-Beregi Natúrpark például a természeti-környezeti értékek megőrzését elősegítő gazdálkodásösztönző programot indított a természetközeli gyepkehez, illetve a Natura 2000-es területekhez kapcsolódóan. Több natúrparki munkaszervezet szervezett tanfolyamokat, amelyek során a vállalkozóvá váláshoz nyújtottak segítséget a helyi lakosok számára (pl. vendéglátás, számítástechnikai, nyelvi, túravezető, kosárfonás, bormarketing, gombaismereti tanfolyamok), illetve oktató, tájékoztató jellegű előadásokat is szerveztek.

A natúrparkok fontos feladatuknak tekintik a helyi termelők felkutatását és piacra juttatásuk elősegítését is. Ennek kapcsán az Írottkő Natúrpark bevezette a NATÚRPARKBARÁT szolgáltató és helyi termék kategóriát és ehhez minősítő rendszert dolgozott ki. Több natúrpark is lehetőséget biztosít a helyi termelők bemutatkozására rendezvényeiken. 2014 őszén a kőszegi Natúrpark ízei – Orsolya napi vásár mintájára a natúrparkok és a nemzetipark-igazgatóságok összefogásával valósult meg a „Nemzeti parkok és natúrparkok ízei” címet viselő országos rendezvény. A Cserhát Natúrparkban helyi termelői piac működik. Az Írottkő Natúrpark natúrboltjában 27 termelő termékei kaphatók.

A natúrparkok helyzetét vizsgálva látható, hogy több natúrparkban hangsúlyos szerep hárul vidékfejlesztési jellegű tevékenységekre. A jövőben elengedhetetlen fontosságú, hogy a natúrparkok – akár a LEADER szervezetekkel karöltve – vidékük jobb gazdasági feltételeinek, illetve egészségesebb közösségi életének megteremtéséért közös projekteket hajtsanak végre.

Napjainkra a vidékfejlesztés talán legfontosabb feladatává a vidéki térségek népességmegtartó képességének erősítése és egyben a helyi közösségek

képességmegtartó erejének megtartása, növelése vált. A vidékfejlesztésre nem tekinthetünk csupán a különböző fejlesztési források felhasználásának eszközeként. Jóval szélesebb fogalmat takar, melyben a közösségen van a fő hangsúly. A kis-települések esetében ugyanis csak olyan kezdeményezések járhatnak sikerrel, melyek az egész helyi társadalomra hatással vannak. A felzárkózásra vágyó térségek számára a helyi erőforrásokra alapozott fejlesztések kínálhatnak alternatívát, hiszen saját értékeik felhasználásával, saját döntéseik révén, saját közösségükben indukálhatnak változást.

A natúrparkok esetében ilyen megalapozó, aktív közösségfejlesztő módszer a *zöldút program*. A zöldutak a helyi lakosság bevonásával, közösségi tervezéssel az adott térség természeti-kulturális értékeit fűzik fel túraútvonalakra. Elsődleges céljuk a helyiek egymás iránti nyitottságának erősítése és megmozdulásainak elősegítése. Ezért a zöldutak mindig településtől településig, közösségektől közösségekig haladnak. Az útvonalakon túlmenően a zöldutak legfontosabb alapértékei –, amelyek megvannak minden kapcsolódó közösségben is – a környezettudatos gondolkodásmód, a természeti környezet és az emberi közösségek harmóniájára törekvés, és a helyi hagyományok, értékek megőrzése, a közösségi kezdeményezések felkarolása, támogatása, a gazdaságfejlesztésben a helyi erőforrásokra való támaszkodás és törekvés a fenntarthatóság. A zöldutas közösségek segítséget nyújtanak abban, hogy egy-egy zöldút a fizikai valóján túl több is legyen: együttműködő, a mindennapi élet részévé váló összetartó erő, mely hozzájárul a helyiek életének jobbításához.

A natúrparkok és a zöldutak együttműködése a közös alapértékeken – értékőrzés és fenntartható fejlesztés a helyi közösségekkel együttműködésben – alapul.

A natúrpark és a zöldút együttműködésére jó példa a Cserhát Natúrpark Zöldút. Itt 2014-2015-ben a natúrparki települések közötti régi ösvényeket, zarándokútvonalakat helyi közösségépítő akciókon keresztül kijelölték és felújították. Ezek a régi-új útvonalak egyrészt segítik a települési közösségek kapcsolatának újjáéledését, másrészt turistaútvonalakként a természetjáró turizmus fejlesztését is megalapozzák. A módszer más natúrparkokban való alkalmazása hozzájárulhat a natúrparki térségekben működő közösségek és a natúrparki tudat erősítéséhez.

2015-ben hasonló kezdeményezés indult a Sokoró–Pannontáj Natúrparkban is, ahol a következő két évben a közösségépítést zöldutas módszertannak kívánja folytatni a natúrpark új munkaszervezete.

4. pillér – Turizmus és rekreáció

A natúrparkok mindegyike rendelkezik számos turisztikailag is hasznosítható természeti és kulturális jellegű vonzerővel. Van natúrpark, melynek területén országos, sőt nemzetközi szintű turisztikai vonzerő is található és vannak (főként a kis területtel rendelkező natúrparkok), amelyeknek inkább térségi-helyi vonzerejük van. Az Írottkő Natúrpark a Sopron–Kőszeghegysége kiemelt üdülőkörzetben fekszik, a Vértesi Natúrpark kapcsolódik a Velencei-tó–Vértes kiemelt üdülőkörzethez. A Cserhát Natúrparkban „Hollókő Ófalu és táji környezete”, a Sokoró–Pannontáj Natúrparkban „Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete” mint világörökségi helyszínek jelentenek jelentős turisztikai vonzerőt. A turisztikai célcsoport a natúrparkok vonzerejéből kiindulva elsősorban a belföldi vendég, egyes határmenti natúrparkok esetében – a földrajzi fekvésből adódóan – a szomszédos ország látogatói is.

Ugyanakkor ezeknek a helyszíneknek a turisztikai attrakcióvá fejlesztése a különböző natúrparkokban eltérő szinten áll. Országos viszonylatban igen magas szintet képvisel például a Sokoró–Pannontáj Natúrparkban a Pannonhalmi Bencés Főapátság által kiválóan menedzselt világörökségi helyszín turisztikai kínálata.

A natúrparkok turisztikai-rekreációs szerepét vizsgálva ugyancsak nagyon eltérő szintet tapasztalhatunk natúrparkjainkban.

A turisztikai infrastruktúra kiépítésében térségi szinten az Írottkő Natúrpark és a Körösök Völgye Natúrpark ért el komoly eredményeket (pl. kerékpárutak, tanösvények).

A natúrparki célokhoz való illeszkedés miatt külön érdemes vizsgálni a természeti örökség bemutatást és a térségi turizmus szervezését segítő látogató- és fogadóközpontokat. Ilyen létesítmények – a Koppányvölgy Natúrparkon kívül – minden natúrparkban vannak. A Vértesi Natúrpark maga üzemeltet látogatóközpontot, a Hét Patak Gyöngye, a Szatmár–Beregi Natúrpark és a Körösök Völgye Natúrparkok pedig tagjaikon (nonprofit gazdasági társaság, önkormányzat) keresztül, amelyek egyben az érintett natúrpark központjaként is működnek. Az Írottkő Natúrpark jó kapcsolatokat ápol az Őrségi Nemzeti Park Igazgatósággal a kőszegi Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont üzemeltetése kapcsán, a Gerecse Natúrpark a Tatai Városkapu Közhasznú Zrt.-vel működik együtt a Tatai Ökoturisztikai Központ működtetésében – ezek a létesítmények natúrparki programok helyszíneként és natúrparki információs pontként is működnek. A natúrparkok területén működő látogató- és fogadóközpontokat a 4. számú mellékletben összegeztük.

A turisztikai programkínálat terén figyelemre méltó a Vértesi Natúrpark tevékenysége (pl. szakvezetési túrák, hagyományőrző rendezvények). Jó gyakorlatként említhető még az Írottkő Natúrpark „Ha hétvége, akkor Natúrpark” kezdeményezése, mely során széleskörű együttműködéssel minden hétvégén különféle programok várják a helyieket, látogatókat.

Az Írottkő Natúrpark példaértékű kezdeményezése a Natúrpark kártya bevezetése, amely nem csupán együtt kínálja a helyi szolgáltatók szolgáltatásait, termékeit a turistáknak, hanem kedvezményeivel vásárlásra is ösztönöz.

A Magyar Turizmus Zrt, a TDM-szervezetek és a Tourinform irodák nyitottak a natúrparkokkal való együttműködésre az információáramlás biztosítása és a marketing terén. Mindegyik natúrparkban van információs iroda, azonban a térségi szintű információ-áramlás (egymás között és/vagy a Tourinformok felé) még nem mindenütt teljesen kiforrott, fejlesztésre szorul.

Felmerült annak a szükségessége, hogy a turizmus terén egyes natúrparkok olyan szerepet vállaljanak fel, ami alapvetően a TDM-szervezeteké lenne (pl. turisztikai programcsomagok összeállítása, turisztikai képzés, információs felületek létrehozása). A helyi TDM-szervezetek ugyanis nem tudnak ellátni térségi feladatokat, míg a térségi TDM-szervezetek egyes natúrparki területeken még nem jöttek létre. Példaként említhető az Írottkő Natúrpark, amely „TDM-szerű” működésben dolgozik, tagjai között nagy számban szerepelnek turisztikai szolgáltatók. A natúrpark munkaszervezete – emelt tagdíj ellenében – turisztikaimarketing-szolgáltatásokat (honlapon, kiadványokban való megjelenés, kiállításokon való képviselés, study-tourok bemutatkozási lehetőség stb.) biztosít, valamint az önkormányzattal kötött megállapodás keretében Tourinform irodát működtet Kőszegen.

1.1.5. AZ EGYES NATÚRPARK SZERVEZETEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE A HELYI-TÉRSÉGI SZEREPLŐKKEL

A natúrparki munkaszervezetek az egyes pillérek mentén végzik tevékenységüket. Mivel a natúrparki térségekben más állami és civil szervezetek is végeznek hasonló jellegű tevékenységet, elindult a szervezetek közötti együttműködés. A 8. táblázatban egyes térségi szinten működő szervezetek tevékenységének lehetséges kapcsolódását mutatjuk be a natúrpark modell egyes pillérei mentén.

8. táblázat. Egyes térségi szinten működő szervezetek tevékenységének lehetséges kapcsolódása a natúrpark modell egyes pilléreihez

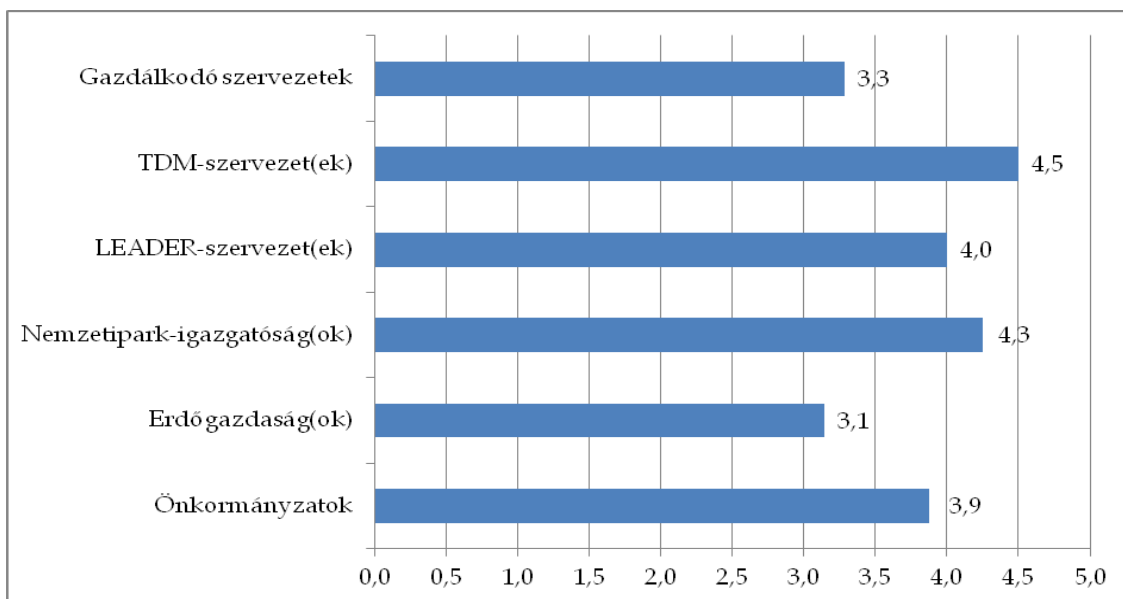
	1. pillér: Természeti-táji örökség megőrzése	2. pillér: Környezeti nevelés, szemléletformálás	3. pillér: Vidék- fejlesztés	4. pillér: Turizmus- rekreáció
Nemzetipark-igazgatóságok	X	X		X
LEADER HACS-ok			X	
Állami erdészetek	X	X		X
TDM-szervezetek				X
Zöldút-szervezetek	X	X	X	X

Megjegyzés: A LEADER-szervezetek az általuk kiírt pályázatokon keresztül a vidékfejlesztést segítették, azonban a pályázatok keretében megvalósított tevékenységek már a többi pillérhez is kapcsolhatók.

A natúrparki munkaszervezetek legfontosabb együttműködő partnerei – általában a munkaszervezet tagjaként, kisebb részben „külsős” partnerként – az önkormányzatok, a LEADER-szervezet(ek) és a nemzetipark-igazgatóságok, amelyekkel minden natúrparknak élő együttműködése van. Fontos partnerek továbbá az erdőgazdaságok is. A turizmus „pillér” mentén természetes együttműködő partnerek lennének a TDM-szervezetek is, amelyek azonban több térségben még csak helyi szinten vagy egyáltalán nem jöttek létre. A felmérésben szereplő 8 natúrparkra vonatkozóan az együttműködés minőségét a 10. ábra szemlélteti.

A nemzetipark-igazgatóságok, mint a hazai természetvédelem állami szereplői, az országos jelentőségű védett természeti területeken fejtik ki jogszabályok által meghatározott tevékenységüket. Ezeken a területeken a natúrparkok kiegészítő civil partnerei az igazgatóságoknak. Több natúrparknak vannak közösen szervezett programjai a működési területével érintett nemzetipark-igazgatósággal (pl. ŐNPI és Írott-kő Natúrpark, DINPI és Gerecse Natúrpark).

A LEADER HACS-ok, mint a vidékfejlesztés jelentős helyi szereplői a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájuk szerinti célok elérése érdekében végzik munkájukat. A natúrparkok több mint fele tart kapcsolatot a helyi HACS-csal, projekt szintű együttműködés formájában. Ahogy minden natúrpark, úgy minden LEADER HACS is jelezte, hogy szeretné erősíteni az egymással történő együttműködést, ami kiváló kiindulás a térségi fejlesztéshez.

10. ábra. A natúrparki munkaszervezetek együttműködésének minősége az egyéb térségi szervezetekkel (0 = nincs együttműködés; 5 = kiváló együttműködés)

Az állami erdészetek jellemzően három natúrparki pillér mentén fejtik ki tevékenységeiket a natúrparki területeken. Három natúrpark (Írottkő Natúrpark, Vértesi Natúrpark, Gerecse Natúrpark) jó együttműködésben dolgozik a térségben működő két állami erdészettel (Szombathelyi Erdészeti Zrt., Vértesi Erdészeti és Faipari Zrt.). Ugyanakkor több natúrparkban az együttműködés – különböző okokból kifolyólag – nem alakult ki.

Sajnos a turisztikai szereplőket hálózatba szervező Turisztikai Desztináció Menedzsment szervezetrendszer kiépülése, a turisztikai célú szolgáltatásfejlesztési aktivitás szintén erősen eltérő a natúrparki térségekben. Három olyan TDM-szervezet működik natúrparki területen, melynek működési területe több települést is érint: egy helyi szintű szervezet (Tata és környéke) és egy térségi szintű szervezet (Duna–Gerecse) a Gerecse Natúrparkban, valamint egy helyi szintű szervezet (Móri borvidék) a Vértesi Natúrparkban. Ezek egyike sem fedi le azonban az adott natúrparkhoz tartozó összes települést. Ezen felül vannak helyi szintű, de kizárólag egy-egy településen működő TDM szervezetek, például Hollókön és Alsómocsoládon. Jó gyakorlatként említhető a Gerecse Natúrpark, ahol eredményesen működő, projekt alapú együttműködés van a natúrpark területét érintő TDM-szervezetek és a natúrparki munkaszervezet között. Az együttműködés szükségességét indokolja az is, hogy a natúrparki munkaszervezetnek e széleskörű feladatellátáshoz jellemzően nincs kapacitása.

A helyi-térségi szereplőkkel való együttműködés kapcsán az egyeztetéseken a következő megállapítások fogalmazódtak meg:

- az egyes natúrparkok között nagy különbségek mutatkoznak az együttműködés mértékét és minőségét tekintve (is);
- a társadalmi szervezetekkel való együttműködést alapvetően nehezíti a civil szféra gyengesége;
- az állami szervezetekkel való együttműködést alapvetően nehezíti az állami szereplők rugalmatlansága.

A natúrparki munkaszervezetek lényegi feladataként fogalmazódott meg, hogy a natúrparki 4 pillér menti *térségi együttműködés koordinátoraként* működhetnek. Ennek alapfeltétele a natúrparki tudatosság fejlesztése, az egyes térségi szereplők natúrparki víziójának összehangolása. Erre leginkább a környezeti nevelés, szemléletformálás terén nyílik lehetőség, mivel az egyéni és gazdasági „ellenérdekeltség” ezen a területen a legkisebb. E tevékenység kiválóan alkalmas a többi pillérben való együttműködés megalapozására is.

Megállapítást nyert, hogy szükséges az eddig kialakul hatékony és eredményes együttműködések megerősítése, illetve további együttműködési lehetőségek feltárása, bevált együttműködési modellek átvétele is. Utóbbira jó példa a Cserhát Natúrpark Zöldút létrehozása a Cserhát Natúrpark területén, a natúrparki munkaszervezet szervezésében. A tapasztalatok szerint a zöldút módszertan alkalmazásával erősíthető a lakosság natúrpark-tudatossága és helyi gazdasági aktivitása. A natúrparkok „belső turizmusa” erősítésének egyik lehetséges eszköze a tematikus utakhoz való csatlakozás vagy a zöldút-hálózat kialakítása, a települések tudatos bekapcsolása a turistaútvonal-hálózatba.

1.1.6. A NATÚRPARKOK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

A magyarországi natúrparkok együttműködését 2005 óta a Magyar Natúrpark Szövetség (MNSZ) koordinálja.

Az MNSZ-t 8 natúrpark létrehozását kezdeményező szervezet hozta létre 2005. október 14-én. Alapításának célja a magyarországi natúrparkok együttműködésének és összefogásának megteremtése, valamint szakmai és érdekvédelmi feladatok ellátására volt. A szervezetnek jelenleg 7 tagja van, mindegyikük rendelkezik névhasználati engedéllyel, míg 1 pártoló tag natúrpark létesítését tervezi.

Az MNSZ kiemelt feladatai:

- a magyar viszonyokra szabott natúrparki modell kifejlesztése és elterjesztése;
- részvétel a natúrparkokat érintő jogszabályi és fejlesztési környezet alakításában;
- a magyar natúrparkok közötti érdekegyeztetés, hazai és nemzetközi érdekképviselés;
- tagi kapcsolattartás, kommunikáció, közös fellépés, megjelenés és információ;
- szakértői háttér szervezése, jelenlét a tudományos műhelyek munkájában;
- a natúrparki tapasztalatok, jó gyakorlatok gyűjtése és megosztása magyar natúrpark mozgalom támogatására.

2012 óta az MNSZ résztvevője a német, osztrák, svájci, luxemburgi, szlovén és magyar natúrparki ernyőszervezet német munkanyelvű együttműködésének. Ennek keretében a szervezet az elmúlt időszakban több nagyszabású, európai rendezvényen vett részt, amely alkalmak jó lehetőséget kínáltak a nemzetközi tapasztalatcserére és a kapcsolatépítésre.

2013 áprilisában hat másik ország natúrpark szövetségével együtt az MNSZ is aláírta az Európai Natúrparkok Közös Nyilatkozatát, melyben megfogalmazzák céljaikat és közösen kérik kormányaikat, hogy a következő európai uniós támogatási időszakban biztosítsanak forrásokat a natúrparkok keretében folytatott vidékfejlesztő munkához. 2015-ben az MNSZ meghívást kapott a natúrparkok helyzetét összeurópai szinten bemutató német tanulmány projektkísérő munkacsoportjába. A nemzetközi kapcsolatok révén lehetőség van, a külföldi natúrparkok jó gyakorlatainak megismerésére, a tapasztalatok hasznosítására.

A fentiekén túl az MNSZ koordinálásával készült el a magyarországi natúrparkokat és közös céljaikat bemutató első kiadvány 2014-ben. A „Natúrparkok Magyarországon” című kiadvány a natúrparkok összefogásának, a „közös többletben” rejlő lehetőségek felismerésének jó példája.

Az MNSZ 2014-ben indította el a naturparkok.hu címen elérhető honlapját. Ez a honlap - az egyes natúrparkok honlap-fejlesztéseivel együtt - interaktív összekötőjévé válhat az összes natúrparkokból áramló információknak.

2014-ben került sor a hazai natúrparkok és nemzeti parkok összefogásával megvalósult első közös turisztikai nagyrendezvényre. Az október végén hat helyszínen zajló „Nemzeti parkok és natúrparkok ízei” című rendezvény része volt a

FATOSZ koordinálásával zajló Vidékjáró programsorozatnak. A rendezvény 2015-ben is hasonló együttműködési keretek között folytatódott.

A szövetségen keresztül történő együttműködésen túl lehetőség van az egyes natúrparkok közötti egyedi együttműködésre is. Ez indokolt lehet például az olyan egymáshoz területileg is kapcsolódó natúrparkoknál, mint a Vértesi és a Gerecse Natúrpark.

Az egyes natúrparkok együttműködésének jó gyakorlataként említhető az Írottkő Natúrpark IGEN projektje, melynek keretében az osztrák-magyar határon átnyúló natúrpark mutatkozott be négy másik natúrpark egy-egy nagyrendezvényének keretében, mind az adott térség lakosságának, mind a helyi natúrparki munkaszervezetnek.

1.2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

1.2.1. A NATÚRPARKOK HELYE A VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK RENDSZERÉBEN

A natúrpark önálló kategóriaként nem szerepel a védett területek IUCN (Természetvédelmi Világszövetség) által kidolgozott rendszerében. Ugyanakkor – figyelembe véve az egyes országok natúrparki gyakorlatának eltéréseit is – két kategóriával kapcsolat mutatható ki, melyek a következők:

V. kategória: Védett táj és tengeri táj (Protected Landscape / Seascape), magyar fogalomhasználatban tájvédelmi körzet. Olyan védett természeti terület, ahol az ember és a természet hosszú egymásra hatása olyan területet hozott létre, amely határozott karakterrel, jelentős ökológiai, biológiai, kulturális és tájképi értékkel rendelkezik, és ahol az egymásra hatás integritásának a megőrzése alapvető fontosságú a terület fenntartása és védelme, illetve a kapcsolódó természetvédelmi és egyéb értékek szempontjából.

VI. kategória: Védett terület a természeti erőforrások fenntartható hasznosításával (Protected area with sustainable use of natural resources). Ezek a védett területek az ökoszisztémákat és élőhelyeket a kapcsolódó kulturális értékekkel és a természeti erőforrások hagyományos kezelési rendszerével együtt őrzik. Általában nagyméretűek, területük nagy része természeti állapotban van, ugyanakkor egy részükön a természeti erőforrások fenntartható kezelése jellemző, és ahol a természeti erőforrások alacsony mértékű, nem ipari jellegű, a természetvédelemmel összhangban lévő használata a terület egyik fő céljának tekinthető.

1.2.2. NATÚRPARKOK MÁS EURÓPAI ORSZÁGOKBAN

Az európai natúrparkok története és fejlődése vegyes képet mutat. A Német Natúrparkok Szövetsége (VDN) és az EUROPARC 2005-ben 25 európai ország ernyőszerzetének kérdőíves megkérdezése után bemutatott tanulmánya szerint több mint 600 natúrparkhoz hasonló tájszintű együttműködés létezik Európában. A különbözőségeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az egyes országok államszervezési, közigazgatási hagyományai éppúgy rányomták bélyegüket a natúrparkokra, mint a létrehozók által a natúrparkok segítségével ellátni kívánt különböző feladatok.

A natúrpark, mint területi kategória eltérő háttérrel rendelkezik az egyes országokban. A fő irányok a következők:

- Számos országban **természetvédelmi kategóriának** számít, a védettségből adódó, kötelezően betartandó jogszabályi előírásokkal. Erre a típusra példa *Németország*, ahol a natúrpark a védett természeti területek egyik típusa, amelyre vonatkozóan a természet- és tájvédelmi törvény tartalmaz előírásokat.
- Sok országban szintén a természetvédelmi jogszabályok tartalmazzák a natúrparkot, mint területi kategóriát, azonban a szigorú jogszabályi védelem helyett a **természeti örökség és a fenntartható hasznosítás közötti egyensúly megteremtésére** helyezik a hangsúlyt. Ilyen célokkal hozzák létre például *Svájcban* a regionális natúrparkokat. *Ausztriában* a natúrparkokat a fenntartható fejlődés modellrégióiként értelmezik. *Magyarországon* is ez a modell terjedt el.
- Egyes országokban az **önkéntes térségi összefogás, együttműködés** áll a középpontban, a „négy pillér” közül a közösen meghatározott fő irányok kijelölésével. Erre jó példa a *franciaországi* natúrparki rendszer.

A példaként említett országok natúrparkjainak működését részletesen az 5. számú mellékletben mutatjuk be.

Az európai példák közül jó gyakorlatnak tartjuk a franciaországi regionális natúrparkok rendszerét, az önkéntes térségi összefogásban, együttműködésben fontos szerepet játszó tájkarta megalkotásával, elfogadásával, és az abban rögzített vállalások következetes betartásával (lásd 6. és 7. számú mellékletek).

A natúrparkok finanszírozásának európai mintái alapján megállapítható, hogy több európai országban jelentős az állami finanszírozás, melynek módja azonban eltérő lehet. Van, ahol közvetlen feladatellátáshoz kötődik, és automatikusan adják, van, ahol a tevékenységek alapján pályázni lehet a támogatásra, de ebben az esetben a pályázati rendszerekben megjelennek a natúrparkok számára fenntartott pályázati csatornák.

1.3. A JELENLEGI HELYZET ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉSE SWOT-ELEMZÉS MÓDSZERÉVEL

A natúrparkokkal kapcsolatos hazai helyzetet SWOT-elemzés keretében foglaljuk össze és értékeljük. Az erőségek–gyengeségek–lehetőségek–veszélyek meghatározása a fejlesztési koncepció készítése kertében két lépcsőben elvégzett kérdőíves felmérések alapján készült, a szakértői vélemények összegzésének módszerével.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none">■ Megfelelő szabályozási környezet a natúrpark cím elnyeréséhez.■ Erős országos és nemzetközi képviselet.■ Térségi szinten jelentős kapcsolati háló, erősödő partnerség jellemzi az egyes natúrparkokat.■ A natúrparkok működését a helyi közösségek támogatják, az önkéntesek száma jelentős.■ Országos szinten számos jó gyakorlat és szakmai tapasztalat a négy pillér mentén.■ Az egységes natúrpark szemlélet térségi szinten az egyedi tájjelleg figyelembe vételével valósul meg.■ Évtizedes pályázati és projekt menedzsment tapasztalat.	<ul style="list-style-type: none">■ A natúrparkok operatív feladat-ellátáshoz szükséges humánerőforrás-kapacitás szűkös vagy hiányzik.■ A natúrparkok tagságában alacsony a helyi vállalkozások, a magánszemélyek és civil szervezetek aránya.■ A natúrparkok finanszírozását erős pályázati függőség jellemzi, alacsony az önálló bevételek aránya.■ Az egyes natúrparkok között nagy különbségek mutatkoznak a térségi együttműködés mértékét és minőségét tekintve.■ A térségi szinten együttműködő partnerek egy részének passzivitása, a partnerség beszűkülése az „aktív résztvevőkre”.■ A helyi humán és pénzügyi erőforrások mozgósítása nem kellően hatékony.■ Nincs kialakult „natúrpark brand”.■ Párhuzamos intézményi struktúrák, hasonló feladatkörű szervezetek működnek a natúrparki térségen belül és nincs köztük megfelelő kommunikáció.

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
■ Erősödő együttműködés a térségi és országos természetvédelmi szervezetekkel, helyi és térségi vidékfejlesztési szereplőkkel	■ A túlnyomórészt pályázati finanszírozás erős kiszolgáltatottságot eredményez, s ezzel is összefüggésben bizonytalan a szervezeti fenntarthatóság.
■ Nemzetközi együttműködések keretében más országok jó gyakorlatainak átvétele, közös projektek megvalósítása.	■ A helyi önkormányzati változások miatt gyakran változik az együttműködési környezet.
■ Turisztikai és vidékfejlesztési pillér erősítésével bevétel termelődik a természeti és kulturális örökség megőrzésére, valamint a környezeti szemlélet formálására.	■ A helyi (települési) aktivitás csökkenése esetén natúrparkok egyes részei kieshetnek a natúrparki vérkeringésből.
■ A tagság aktivizálása és a tagok közötti együttműködés erősítése a közösségfejlesztés és a részvételi tervezés eszközeivel.	■ A társadalmi szervezetekkel való együttműködést alapvetően nehezíti a civil szféra gyengesége.
■ A térségi szereplők nyitottak a „natúrparki” együttműködésre.	■ Az állami szervezetekkel való együttműködést alapvetően nehezíti állami szereplők rugalmatlansága.
■ A natúrparkok a négy pillér menti együttműködések térségi koordinátorai lehetnek.	■ A jelenlegi alulszabályozott környezetben nem megfelelően kiírt, célzott pályázati források megnyílása esetén olyan kezdeményezések is születhetnek, amelyek a mozgalom fejlődését rossz irányba mozdítják el.
■ Jó hazai gyakorlatok átvétele – a sikeres hazai térségi szintű kezdeményezések más hazai natúrparkokban is alkalmazhatók.	■ A natúrparkokra vonatkozó szabályozások elburjánzása túlszabályozást eredményezhet.
■ Alternatív jövőkép kialakítása a vidéki közösségek számára.	

1.4. FEJLESZTÉSI SZÜKSÉGLETEK MEGHATÁROZÁSA

A helyzetelemzés és a SWOT analízis során feltárt erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek ismeretében az alábbi általános fejlesztési szükségletek határozhatóak meg.

- A tagság aktivizálása, új tagok – kiemelten civil szervezetek és vállalkozások – bevonása, a térségi partnerség erősítése.
- A meglévő térségi együttműködések elmélyítése és további együttműködések kialakítása térségi, országos és nemzetközi szinten egyaránt.
- A natúrparkok térségi szintű „láthatóságának” és az érintett lakosság natúrpark-tudatosságának erősítése.
- A pillérek mentén megvalósuló tevékenységek összehangolására, kiegyensúlyozására való törekvés térségi szinten, figyelembe véve a társadalmi, gazdasági és környezeti adottságokat.
- A natúrparkok általános működése és a pillérek mentén megvalósuló szakmai tevékenységek színvonalának emelése a natúrparkok minőségfejlesztési rendszerének bevezetésével.
- Stabil szervezeti-működési keretek, személyi és pénzügyi feltételek biztosítása, tevékenység alapú, kiszámítható finanszírozási gyakorlat kialakítása.
- Az országos szintű érdekképviselő és koordinációs tevékenység megerősítése, a jó gyakorlatok elterjesztésének támogatása.
- Natúrpark brand kialakítása térségi és országos szinten.

2. NATÚRPARKFEJLESZTÉSI-KONCEPCIÓ

A magyarországi natúrparkok eddig nem rendelkeztek egységes, országos szintű fejlesztési koncepcióval. Így a hazai natúrpark mozgalom fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy az európai natúrparki célokkal összhangban álló jelen fejlesztési koncepció segítségével

- a natúrparkok fejlődése egyedi sajátosságai figyelembe vételével, de egységes fejlődési modell mentén haladhat;
- a natúrparki munkaszervezetek iránymutatást kaphatnak saját fejlesztési céljaik meghatározásához;
- a natúrpark mozgalom szilárdulhat és erősödhet;
- a natúrpark fogalom Magyarországon adott tartalommal és garanciával rendelkező natúrparki brand irányába fejlődhet.

Jelen fejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok elérése érdekében a következő években szükséges felülvizsgálni az egyes natúrparkok fejlesztési koncepcióit, amelyek jellemzően a névhasználati cím megszerzéséhez kapcsolódóan születtek meg, így általában az országos koncepciótól függetlenül is átfogó felülvizsgálatra szorulnak.

2.1. A NATÚRPARKOK JÖVŐKÉPE, KÜLDETÉSE

2.1.1. MAGYARORSZÁG NATÚRPARKI TÉRKÉPE 2020

Az alapvetően a helyzetelemzéshez kapcsolódóan elvégzett kérdőíves felmérés során a névhasználati címmel rendelkező natúrparkok körében rákérdeztünk, véleményük szerint 2020-ban ideális esetben hány natúrparkunk lesz, hány település közigazgatási területére, illetve az ország területének hány %-ára kiterjedően?

A jelenleg névhasználati címmel rendelkező natúrparkok munkaszervezeteinek vezetői a natúrparki hálózat mérsékelt bővülését tartanák ideálisnak. A natúrparkok számára vonatkozóan adott válaszok jellemző értékintervalluma 11-15, mindössze egy válaszadó szerint lenne ideális ennél jelentősebb bővülés. A natúrparki települések számát 250-450-re teszik (26-126%-os bővülés). Ez az ideálisnak tartott növekedés azt jelenti, hogy a natúrparkok az ország területének 6-10%-ára terjednének ki 2020-ra.

A fenti eredmények kapcsán fontos megjegyezni, hogy a válaszok a natúrparki rendszer jelenlegi formában tartó továbbélésére értelmezhetőek. Egy többlépcsős minősítési, és hozzá kapcsolódóan egy kiszámítható finanszírozási rendszer bevezetése a natúrparkok számának jelentősebb növelését rejti magában, amire külföldi példák is vannak (pl. Németország).

2.1.2. A NATÚRPARK MOZGALOM FEJLŐDÉSE 2015-2030

2030-BAN a NATÚRPARKOK

- olyan értékőrző és értékteremtő mintatérsegek, ahol komplex értékszemléleten alapuló helyi-térségi fejlesztések valósulnak meg;
- olyan élő és élhető tájak, amelyek magas életminőséget biztosítanak az ott élők számára, s ez országosan is követendő mintaként szolgál.

2030-BAN a NATÚRPARKI TÉRSÉGBEN ÉLŐK

- erős natúrparki tudattal bírnak, aminek köszönhetően személyesen és/vagy az általuk létrehozott, fenntartott szervezeteken keresztül aktívan részt vesznek a térség értékeinek megőrzésében és az értékalapú fejlesztésében;
- a natúrparki fejlesztések olyan hozzáadott értéket képviselnek, aminek a térségben élők közvetlenül is érzékelik a hasznát.

2030-BAN a NATÚRPARKOK MUNKASZERVEZETEI

- komplex értékszemlélettel, hatékonyan és eredményesen működő, térségi és országos szinten elismert szervezetek;
- több lábon állnak, stabil személyi és pénzügyi háttérrel rendelkeznek, nagyjából térségi szinten finanszírozva;
- táji léptékű, térségi összefogást igénylő védelmi és fejlesztési programok kezdeményezői és koordinálói.

2030-BAN A NATÚRPARKOK ORSZÁGOS SZINTEN

- összetartó, sokszínű közösséget alkotnak, s a térségi szinten meglévő különbözőségek ellenére együtt, azonos célokért munkálkodnak.

<p>Átfogó minőség- és szervezetfejlesztés, az együttműködés erősítése</p>	<p>Biztos szervezeti fenntarthatóság a minősített natúrparkok esetében</p> <p>A szakmai tevékenységek egységesen magas színvonalú végrehajtása a minősített natúrparkok esetében</p> <p>A szervezeti fenntarthatóság folyamatos erősödése az összes natúrparkra kiterjedően</p> <p>A szakmai tevékenységek színvonalának folyamatos emelkedése az összes natúrparkra kiterjedően</p> <p>A natúrparki négy pillérhez köthető térségi szereplők közvetlen bevonása, együttműködésük elmélyülése</p> <p>A tagság aktivitásának és a térségi partnerség hatékonyságának folyamatos növekedése</p> <p>A szervezeti fenntarthatóság folyamatos erősödése</p> <p>Egymás jó gyakorlatainak megismerése révén a szervezeti fenntarthatóság folyamatos erősödése és a szakmai tevékenységek színvonalának folyamatos emelkedése</p> <p>A szakmai feladatok tervszerű végrehajtásának folyamatos erősödése</p> <p>Az érdekérvényesítés hatékonyságának folyamatos javulása térségi szinten</p>	<p>Széleskörű és kiegyensúlyozott együttműködési háló létrejötte a tervezési időszak végére országos, térségi és helyi szinten egyaránt</p> <p>Tervezhető humán erőforrással és pénzügyi keretek között működő szervezetek a tervezési időszak végére</p> <p>A pillérek mentén megvalósuló szakmai tevékenységek összehangolt, kiegyensúlyozott, magas szintű végzése a tervezési időszak végére</p> <p>Hatékony érdekérvényesítő képességgel rendelkező natúrparki szervezetek működése országos és térségi szinten a tervezési időszak végére</p>	<p>Minőségfejlesztés-1: A natúrparkok kétlépcsős minősítési rendszerének kidolgozása és hatályba léptetése</p> <p>Minőségfejlesztés-2: Országos natúrparki „minőségoffenzíva” elindítása</p> <p>Minőségfejlesztés-3: A térségi együttműködést segítő szervezetrendszer kialakítása, működtetése</p> <p>Minőségfejlesztés-4: A natúrparkok országos érdekvédelmi és szakmai szervezetének működtetése, szervezetfejlesztése</p> <p>Minőségfejlesztés-5: Az együttműködést segítő tervezési rendszer kialakítása, alkalmazása</p>
<p>Természeti-táji örökség megőrzése (1. pillér)</p>	<p>A natúrparki tájak természeti és táji örökségének megőrzése a helyi közösségekkel együttműködve és a helyi közösségek érdekében</p> <p>A natúrparki tájak jó állapotának fenntartása a „használva megőrzés” alapelve mentén, különös tekintettel a nem védett tájakra</p> <p>A táji identitás, a tájhoz való kötődés folyamatos erősödése a natúrparki közösségek tagjaiban</p> <p>E pillér menti szakmai partnerkapcsolatok megerősödése országos, térségi és helyi szinten, az állami, az önkormányzati és a civil szféra szereplőivel egyaránt</p> <p>A natúrparki szervezetek, illetve természetvédelmi és kulturális-örökség-védelmi tevékenységet végző állami, önkormányzati és civil szervezetek partnerségének folyamatos erősödése</p> <p>A natúrparki tájak jó állapota alapján a natúrparkok „láthatóságának” a folyamatos erősödése</p>	<p>A natúrparki tájak gazdag természeti és táji öröksége fennmaradásának biztosítása</p> <p>Erős táji identitással rendelkező, a tájhoz kötődő natúrparki lakosság térségi szinten a tervezési időszak végére</p> <p>A natúrparkok komplex, az örökségvédelmi szempontokat és a helyi lakosság érdekeit egyaránt hatékonyan érvényesítő megközelítési módjakkal, széleskörű együttműködésben végzett tevékenységükkel országos szinten a természetvédelem és a kulturálisörökség-védelem mintatárségeivá válnak a tervezési időszak végére</p>	<p>Táji örökség-1: Kiemelt szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve a természetvédelmi és a kulturálisörökség-védelmi szakterület állami szereplői között</p> <p>Táji örökség-2: Szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve az örökségvédelmi szakterületeken működő civil szervezetek között</p> <p>Táji örökség-3: Kiemelt szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve a települési és megyei önkormányzatok, mint a természetvédelem és kulturális-örökség-védelem helyi és térségi szereplői között</p> <p>Táji örökség-4: Közreműködés a nem védett tájak természeti és kulturális örökségének megőrzésében</p>
<p>Környezeti nevelés szemléletformálás (2. pillér)</p>	<p>E pillér menti szakmai partnerkapcsolatok megerősödése országos, térségi és helyi szinten, az állami, az önkormányzati, a civil és a gazdasági szféra szereplőivel egyaránt</p> <p>A natúrparki térségek lakossága és a natúrparkokba érkező turisták környezeti szemléletének folyamatos erősödése</p>	<p>Az e pillérek mentén végzett szakmai tevékenységek magas szintű végzése a tervezési időszak végére</p> <p>Erős környezeti szemlélettel és natúrparki tudattal rendelkező natúrparki lakosság térségi szinten a tervezési időszak végére</p>	<p>Szemléletformálás-1: Natúrparki rendezvények szervezése a környezeti szemlélet formálására</p> <p>Szemléletformálás-2: A natúrparkok környezeti bemutatási infrastruktúrájának a fejlesztése</p> <p>Szemléletformálás-3: A partnerkapcsolatok erősítése a natúrparkok területén működő, környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységet végző szervezetekkel</p>
<p>Vidékfejlesztés (3. pillér)</p>	<p>A natúrparki térségekben működő vidékfejlesztési szereplők érdekeltiségének megteremtése a természeti és táji örökség jó állapotának biztosításában</p> <p>Térségi szintű együttműködések és szakmai partnerkapcsolatok folyamatos erősödése e pillér mentén, különös tekintettel a natúrparki területi érintettséggel működő LEADER HACS-okra</p> <p>A natúrparki együttműködési célok megjelentése a natúrparki területi érintettséggel működő LEADER HACS-ok Helyi Fejlesztési Stratégiáiban</p> <p>A táji szempontok hatékony érvényesítése a gazdaságfejlesztési tervezés során, országos, térségi és helyi szinten egyaránt</p> <p>A natúrparkok területén működő vidékfejlesztési szereplők táji szemléletének folyamatos erősödése</p> <p>A hagyományos, természetkímélő, közösségi gazdálkodás támogatása országos, térségi és helyi szinten</p> <p>Helyitárségi termékek előállításának, közösségi feldolgozásának és értékesítésének elősegítése térségi szinten</p> <p>Rövid ellátási láncok kialakítása térségi szinten a natúrparki termelők bevonásával</p> <p>A közösségi alapú fejlesztések és zöld megoldások elterjesztése az energiatermelésben és -felhasználásban, valamint a szennyvíz- és hulladékkezelésben</p> <p>Az e pillér mentén keletkező jövedelmek egy részének visszaforgatása a fejlesztések alapjául szolgáló táji örökség jó állapotának megőrzésére</p>	<p>A natúrparki térségek fenntartható tájhasználatának megteremtése a tervezési időszak végére</p> <p>A natúrparki térségek fenntartható módon történő hasznosításával az itt élők életminőségének érdemi javulása, illetve e térségek és települések népességmegtartó-erejének a növekedése a tervezési időszak végére</p> <p>A natúrparkok komplex, távlatos és együttműködésen alapuló megközelítési módjakkal országos szinten a fenntartható, szelíd térségfejlesztés mintatárségeivá válnak a tervezési időszak végére</p>	<p>Vidékfejlesztés-1: Natúrparki gazdaságfejlesztési tervező műhelyek szervezése, térségi gazdasági együttműködési háló kialakítása, a szelíd térségfejlesztés ösztönzése</p> <p>Vidékfejlesztés-2: Az együttműködés erősítése a LEADER-szervezetekkel</p> <p>Vidékfejlesztés-3: Szelíd térségfejlesztési képzési program indítása</p> <p>Vidékfejlesztés-4: A natúrparki helyi-térségi termékek előállításának és értékesítésének ösztönzése</p>
<p>Turizmus-rekreáció (4. pillér)</p>	<p>A natúrparki térségekben működő turisztikai vállalkozók érdekeltiségének megteremtése a természeti és táji örökség jó állapotának biztosításában</p> <p>A natúrparki tájak turisztikai vonzerejének fenntartása, folyamatos erősödése a tájgondnok szerepének betöltésével</p> <p>A natúrparki térségek „belső turizmusának” folyamatos erősödése, a turisztikai bevételek helyben maradása</p> <p>A natúrparkok „láthatóságának” folyamatos erősödése az egységes arculatú turisztikai létesítmények, illetve a gazdag és változatos programkínálat révén</p> <p>A turizmus fenntarthatóságának folyamatos erősödése minden turisztikai ágazat, illetve a natúrpark területén működő összes turisztikai szereplőt érintően</p> <p>Az e pillér mentén keletkező jövedelmek egy részének visszaforgatása a fejlesztések alapjául szolgáló táji örökség jó állapotának megőrzésére</p> <p>E pillér menti térségi szintű együttműködések és szakmai partnerkapcsolatok megerősödése</p>	<p>A natúrparkok országos szinten a fenntartható turizmus mintatárségeivá válnak a tervezési időszak végére</p> <p>A natúrparki térségek fenntartható módon történő hasznosításával az itt élők életminőségének érdemi javulása, illetve e térségek és települések népességmegtartó-erejének a növekedése a tervezési időszak végére</p> <p>Natúrparki turisztikai térségmárka kialakítása a tervezési időszak végére</p>	<p>Turizmus-rekreáció-1: A natúrparkok egységes arculatának megteremtése és alkalmazása a natúrparki turisztikai fejlesztések során</p> <p>Turizmus-rekreáció-2: A natúrparki öko- és aktív turisztikai hálózat fejlesztése</p> <p>Turizmus-rekreáció-3: Natúrparki ökoturisztikai programok szervezése</p> <p>Turizmus-rekreáció-4: Térségi szintű képzési programok szervezése a turizmus fenntarthatóságának erősítése érdekében</p> <p>Turizmus-rekreáció-5: A natúrparkok közös kommunikációjának erősítése</p> <p>Turizmus-rekreáció-6: A natúrparkok komplex turisztikai termékké formálása</p>

2.2. A NATÚRPARKI JÖVŐKÉP ELÉRÉSÉT BIZTOSÍTÓ MAGASABB SZINTŰ CÉLOK ÉS PRIORITÁSOK

2.2.1. A NATÚRPARKOK ÁTFOGÓ FEJLESZTÉSI CÉLRENDSZERE

A natúrparkok fejlesztésének *átfogó célja*, hogy a natúrparki térségekben helyi szereplők által vezérelt, térségi együttműködésen alapuló, a natúrparki pillérek mentén folytatott fenntartható térségfejlesztés valósuljon meg, így biztosítva a természeti-táji örökség hosszú távú megmaradását és a térség lakosságának boldogulását.

A natúrparkok fejlesztési célrendszerét a 9. táblázatban összegeztük és a következő fejezetekben mutatjuk be részletesen.

2.2.2. ÁTFOGÓ MINŐSÉG- ÉS SZERVEZETFEJLESZTÉS, AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ERŐSÍTÉSE

A natúrparkok szervezeti működését és szakmai tevékenységét országos szintű intézkedésekkel javasolt elősegíteni. Ezt szolgálhatja a natúrparkok kétlépcsős minősítési rendszerének bevezetése, a francia modell hazai viszonyokra történő adaptálásával a tájkarta rendszerének bevezetése. Annak érdekében, hogy minőségi színvonal minden natúrpark esetében emelkedjen, a natúrparkok országos érdekvédelmi szervezete német mintára önminősítésen alapuló „minőségoffenzívát” kezdeményez.

A natúrparkok működésének hatékonyságát a szervezetrendszer fejlesztésével, a natúrparki négy pillérhez köthető térségi szereplők közvetlen bevonásával, együttműködésük elmélyítésével célszerű biztosítani. Alapelveként lehet megfogalmazni, hogy a natúrpark sikerét jobban szolgálja a térségi szereplők szoros együttműködése, mint a hasonló célokat kitűző szervezetek versengése.

Minőségfejlesztés-1: A natúrparkok kétlépcsős minősítési rendszerének kidolgozása és hatályba léptetése

A natúrparkok szakmai tevékenységében rejlő lehetőségek jobb kihasználása érdekében országos szinten javasolt a minősítési rendszer továbbfejlesztése. A minősítés javasolt szintjeit az alábbiakban mutatjuk be.

0. szint: *Natúrpark kezdeményezések.* Olyan térségi kezdeményezések, amelyek természeti és kulturális örökségi értékeikre alapozva, széleskörű összefogással képzelik el az adott térség fejlődését, s ezzel összefüggésben szeretnék megszerezni a natúrpark címet. Ezek a kezdeményezések még nem kapták meg a névhasználati címet, így nem is tekinthetők natúrparknak. A natúrparki célok megvalósítására és a natúrparkokkal való együttműködésre irányuló elkötelezettségüket mutatja a Magyar Natúrpark Szövetséggel való hivatalos kapcsolatfelvételük. Ez a nulladik szint az első szakaszát jelenti a natúrpark névhasználati cím megszerzésére irányuló folyamatnak.

1. szint: *Névhasználati címmel rendelkező natúrparkok.* Jelenleg a névhasználati címmel rendelkező natúrparkok adminisztratív szempontból ezen a szintnek állnak. Működésüket a hatályos jogszabályi előírásokkal összhangban, a natúrpark megalapozó szakmai háttér tanulmányban és a felterjesztési dokumentációban szereplő – a későbbiekben ötévente felülvizsgált – fejlesztési koncepció mentén végzik. Ezen kitételek teljesítését a jövőben a felülvizsgálati eljárás keretében fogja ellenőrizni a névhasználati címet adományozó miniszter. Ugyanakkor az egyes natúrparkok között nagy különbség mutatkozik a térségi együttműködés szintjét és a négy pillér mentén végzett tevékenységeket tekintve. A névhasználati címmel rendelkező natúrparkokra vonatkozóan a Magyar Natúrpark Szövetség elindítja az önminősítésen alapuló „minőségoffenzívát”, amelynek eredményeként „minőségi natúrpark”-nak minősíti a jól teljesítő szervezeteket (*ld. később*). A „minőségoffenzíva” segítheti a natúrparkokat a 2. szint elérésében vagy akár annak egyfajta előfeltételét is jelentheti.

2. szint: *Minősített – „tájkartás” – natúrparkok.* Azok a natúrparkok kaphatják meg ezt a címet, amelyek esetében a térségi szereplők – a fejlesztési koncepcióban rögzítetteken túlmenően – önkéntes alapon, alulról jövő kezdeményezésként

- egyrészt olyan célkitűzéseket fogalmaznak meg és valósítanak meg, amelyek kiemelten szolgálgják a natúrparki célok elérését, a natúrparki tudat növelését,
- másrészt a natúrpark területére, illetve az ott élőkre, gazdálkodókra vonatkozóan a natúrparki célkitűzések elérése érdekében olyan szabályokat fogalmaznak meg és tartanak, tartatnak be kötelező jelleggel, amelyek akár a hatályos jogszabályoknál is szigorúbbak.

Ezeket az önkéntes, lehetőség szerint mérhető vállalásokat, intézkedéseket a natúrpark tagjai egy *tájkartában* rögzítik, s a releváns szabályozási elemeket a településrendezési eszközökbe és lehetőség szerint a magasabb szintű

területrendezési eszközökbe is beépítik. A vállalások célszerűen nem csak korlátozásokat jelentenek, hanem pozitív célkitűzéseket.

Mivel ezek a szabályok, vállalások, intézkedések segítik a nemzeti szintű, gyakran nemzetközi szerződésben és egyezmény keretében vállalt célkitűzések elérését, az állam - egy kétéves átmeneti időszakot követően, amelynek során a tájkarta szellemisége és az abban szereplő előírások mentén tevékenykedik az adott szervezet - előnyös helyzetbe hozza ezeket a térségeket, illetve szervezeteket. Ez utóbbi kapcsán külön egyeztetések szükségesek. Egyik lehetséges megoldás, hogy a tájkartában rögzített, az állami szereplőkkel a tájkarta készítése keretében egyeztetett natúrparki fejlesztésekhez az állam hozzájárulást biztosít. A hozzájárulás mértéke kisebb arányú lehet például a szelíd turisztikai jellegű beruházásoknál, magasabb a táji örökség közvetlen megőrzését szolgáló fejlesztéseknél. Másik lehetőség egy működési alaptámogatásból és célzott fejlesztési támogatás(ok)ból álló vegyes rendszer működtetése.

A tájkartában foglaltak teljesítését felülvizsgálati eljárás keretében ellenőrzi a minisztérium. A minősített natúrpark cím visszavonható, amennyiben nem teljesülnek a tájkartában rögzített előírások, vállalások. A tájkarta elfogadása és visszavonása a névhasználati címet adományozó miniszter tárcájának koordinálásában zajlik.

A natúrparki rendszernek ez az átalakítási folyamata egyszerre indul ki abból a tényből, hogy

- a natúrparkok szakmai működése szintjének emelése az érintett szereplők határozott igénye, ugyanakkor
- ennek érdekében a natúrparkok finanszírozásába jelen működési keretek között, célzott formában állami és Európai Unió forrásokat bevonni rövid távon nem reális.

Fontos hangsúlyozni, hogy

- nem minden natúrparknak szükséges megszereznie a minősített natúrpark címet;
- szakmai közelítésben, elméleti síkon távlati célként fogalmazható meg, hogy minden natúrpark minősített formában működjön.

A „tájkartás működési modell” a koncepció elfogadását követően egy mintaprogram keretében célszerű kipróbálni, továbbfejleszteni. Nagyméretű natúrparkok (pl. Szatmár-Beregi Natúrpark, Gerecse Natúrpark) esetében javasolt megvizsgálni

annak a lehetőségét, hogy milyen előnyökkel és hátrányokkal jár, ha egy, a natúrparkon belüli kisebb „egység” alkotja meg a tájkartáját, s ezzel „lép fel” a 2. szintre.

A térségi szintű tájkarták megalkotásának folyamatát nagyban segítené, ha arra a natúrparki munkaszervezetek pályázati forrást tudnának igénybe venni.

Minőségfejlesztés-2: Országos natúrparki „minőségoffenzíva” elindítása

A natúrparkok fejlődésének egzakt, mérhető módon történő rendszeres nyomon követése érdekében önminősítésen alapuló „minőségoffenzíva” elindítása javasolt.

A rendszer öt tevékenység-kategóriát vizsgálna: vezetés–együttműködés–szervezet, valamint a négy natúrparki pillér menti szakmai tevékenység (részletesen lásd a 8. számú mellékletben). Ilyen formában a natúrparkok folyamatosan áttekinthetik tevékenységeiket, azonosíthatják erősségeiket és gyengeségeiket, impulzusokat kapnak belőle a fejlődés lehetséges irányairól és folyamatosan fejleszthetik munkájuk minőségét.

A minőségfejlesztési rendszerhez való csatlakozás önkéntes, ha nem ér el valaki adott szintű értékelést, nem jár szankcióval, viszont láthatja az utakat, hogy melyik tevékenység keretében hova fejlődhet még.

A „minőségoffenzíva” szakmai előkészítését és lebonyolítását a Magyar Natúrpark Szövetség koordinálja.

Minőségfejlesztés-3: A térségi együttműködést segítő szervezetrendszer kialakítása, működtetése

A helyzetelemzés során egyértelmű célként és szükséges lépésként fogalmazódott meg a natúrpark területén működő szervezetek együttműködésének elmélyítése, fejlesztése. Natúrparki térségi szinten a cél egy együttműködő, szervezett térség kialakítása. Az együttműködési háló javasolt szervezeti egységeit az alábbiakban mutatjuk be.

Natúrparki munkaszervezet

Az együttműködési háló középpontjában a natúrpark munkaszervezete helyezkedik el. Ez a szervezet rendelkezik a miniszter által adományozott névhasználati címmel. Feladatai a következők:

- képviseli és megjeleníti a natúrparkot a külsős szervezetek, kiemelten az illetékes minisztérium és a natúrparkok országos érdekvédelmi szervezete felé;
- tartja a kapcsolatot a natúrparki településekkel és egyéb együttműködő partnerekkel;
- ellátja a natúrparki tevékenységekkel kapcsolatos operatív jellegű feladatokat;
- generálja, illetve koordinálja a térségi szintű és térségek közötti együttműködéseket;
- gondoskodik a natúrparki partneri hálózat fenntartásáról, esetleges bővítéséről.

A fenti feladatok ellátásához megfelelő humán erőforrással és stabilitással rendelkező munkaszervezeti háttér szükséges. A munkaszervezet megalapítását és fenntartható működtetését az együttműködő partnereknek közösen kell biztosítani. Meg kell teremteni a pénzügyi stabilitást, célszerűen több lábbon állással. A működési források között – natúrparkonként eltérő arányban – megjelenhet a pályázati és vállalkozási tevékenység (natúrparki termékek, szolgáltatások értékesítése, tanácsadás), valamint a partnerszervezetekkel közösen meghatározott mértékű tagdíj.

A natúrparki településekkel és egyéb együttműködő partnerekkel történő kapcsolattartást – különös tekintettel a nagyobb partnerszámmal működő natúrparkokra – minden partnernél egy-egy *natúrparki kapcsolattartó* kijelölésével javasolt elősegíteni. A kistelepülések esetében ez lehet maga a polgármester vagy az alpolgármester, ugyanakkor a nagyobb városok esetében célszerű a feladat delegálása, például a témával foglalkozó szervezeti egység vezetőjéhez. Kistelepülések esetében a kapcsolattartó kivételes esetben lehet külsős személy is, ez esetben azonban a felelőségi viszonyokat pontosan tisztázni kell. Helyi szinten a natúrparki célok iránt elkötelezett személyek, szervezetek részvételével lehetőség van *települési koordinációs csoport* létrehozása és működtetése is, ami nagyban elősegítheti a natúrparki célok elérését.

Natúrpark Tanács és Natúrparki Szakmai Műhelyek

A natúrpark sikeres működésének fontos eleme lehet a négy pillérhez köthető térségi szereplők közvetlen bevonása a natúrpark tevékenységébe. Célszerű biztosítani, hogy ezek a szereplők a natúrparkot érintően rálássanak egymás tevékenységére – például ismerjék egymás futó vagy tervezett projektjeit –, s ilyen módon azt össze tudják hangolni. Ez biztosíthatja, hogy az egyes szereplők ereje a közös natúrparki identitás ernyője alatt összeadódva jelenjen meg a térség fejlesztésében. A különböző szereplők tevékenységének összhangját, az együttműködés koordinációját segítheti a Natúrpark Tanács, valamint a Natúrparki Szakmai Műhelyek létrehozása és működtetése.

E térségi szintű testületek működésének formáját és mélységét alapvetően meghatározza a natúrparki munkaszervezet működésének formája és jellege, továbbá a natúrparki települések önkormányzatainak és az egyéb natúrparki együttműködő partnereknek a karaktere, bizalmi, partneri kapcsolata és együttműködési készsége.

A *Natúrpark Tanács* egy olyan tanácsadó és koordinációs testület, amelynek kiemelt feladata a natúrpark távlati stratégiájának a meghatározása, valamint a natúrpark területét érintő egyéb fejlesztési tervek, koncepciók, és stratégiák összehangolásának a biztosítása. Ezzel összefüggésben a testület részt vesz a fejlesztési koncepció felülvizsgálatában, azzal kapcsolatban ajánlásokat fogalmaz meg. A testület egyedi jellegű feladata a térségi kihatású fejlesztések egyeztetése.

A feladatokkal összefüggésben a testület tagjai lehetnek a natúrparki települések és egyéb együttműködő partnerek által felkért tagszervezeti vezetők, továbbá felkért külsős szakmai kiválóságok, közéleti személyiségek. A taglétszámot és a tagi összetételt térségi szinten célszerű meghatározni, annak az alapelvnek a figyelembe vételével, hogy a négypilléres natúrparki modell mentén minden szakterület reprezentálva legyen.

A Natúrpark Tanács magasabb szintű működése esetén nem csak a munkaszervezet munkáját támogatja, hanem a térségi együttműködés és egyeztetés kiemelkedő színterévé válhat, amely minden résztvevő munkájához jelentős segítséget nyújt.

A Natúrpark Tanács jelentősége várhatóan megnő a „tájkartás natúrparkok” esetében. A tanácsadó és koordináló funkció mellett itt már megjelenhet a döntéselőkészítő, sőt bizonyos vonatkozásokban a döntéshozatali funkció.

A Natúrpark Tanács tanácsadó és koordinációs tevékenységét, valamint a munkaszervezet operatív jellegű munkáját szakmai műhelyek segíthetik. A *Natúrparki Szakmai Műhely* munkacsoportjainak számát és tematikáját szintén a

szakmai tevékenységek mentén javasolt meghatározni, figyelembe véve a térségi sajátosságokat (pl. nagy településszámú natúrparkokban az önkormányzatok munkáját segítő önkormányzati műhely létrehozása is indokolt lehet).

A szakmai műhelyek működésében kezdeményező és vezető szerepet vállalhatnak az egyes területeken kiemelkedő kompetenciával bíró partnerszervezetek, így például a „Természeti és táji örökség munkacsoportban” a működési területével érintett nemzeti park-igazgatóság(ok) vagy a „Vidékfejlesztés munkacsoportban” a natúrparki térségben működő LEADER HACS(-ok).

E műhelyek létrehozásának kiemelt célja, hogy a tagszervezetek aktívan kapcsolódjanak be a natúrpark operatív feladatainak tervezésébe és végrehajtásába, valamint hogy a térségi szinten a natúrparki pillérek mentén munkálkodó szereplők egyéni erejük és egyéni fejlesztési koncepcióik, tevékenységeik összehangolásával, közös cselekvéssel tudjanak a térség értékeinek védelme és fejlesztése érdekében egymás tevékenységét erősítve, támogatva munkálkodni.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Natúrpark Tanács és a Natúrparki Szakmai Műhelyek létrehozása – a névhasználati cím adományozása kapcsán az illetékes minisztériummal hivatalos kapcsolatban álló munkaszervezettel szemben – nem kötelező feladat, csak egy lehetőség a térségi szintű együttműködés javítására. E testületek létrehozásának és működtetésének formáját és jellegét pedig a térségi sajátosságok határozzák meg, így különböző szervezeti modellekben is sikeresen tölthetik be szerepüket.

Minőségfejlesztés-4: A natúrparkok országos érdekvédelmi és szakmai szervezetének működtetése, szervezetfejlesztése

A natúrparki tevékenységek eredményes végrehajtását nagyban segíthetik az országos szintű tapasztalatcserék, egyeztetések, a natúrparki érdekek képviselője, különös tekintettel a jelen natúrpark fejlesztési koncepcióban megfogalmazott országos koordinációt igénylő tevékenységekre, célokra, programokra. E feladatok ellátásában az elmúlt években nagy tapasztalatokat szerzett a Magyar Natúrpark Szövetség.

Az országos szintű natúrparki feladatok elvégzéséhez, koordinálásához szükséges a natúrparkok országos érdekvédelmi és szakmai szervezetének megerősítése, szervezetfejlesztése. A külföldi natúrpark szövetségekhez hasonlóan javasolt egy natúrpark szövetségi iroda létrehozása és működtetése (menedzsment szervezetként 2-3 alkalmazottal). Ennek feladatai a következők:

- az országos közös minőségjelzők meghatározásával natúrpark brand kialakítása és építése (közös honlap működtetése, a natúrparkok közös marketingje);
- kiválóság-menedzsment: minőségfejlesztési rendszer kidolgozása (*részletesen lásd később*);
- a térségi szintű jó gyakorlatok bemutatása hozzáférhetővé tétele a natúrparkok és kezdeményezések számára, szükség esetén sztenderdek kidolgozása, ezzel a natúrpark mozgalom fejlődésének segítése;
- országos szintű natúrparki rendezvények szervezése;
- natúrparki termékek és szolgáltatások minősítésének koordinálása – kommunikációja;
- a nemzetközi kapcsolatok erősítése, a külföldi natúrpark szövetségekkel, valamint hazai fejlesztéspolitikai szervekkel történő együttműködés.

Minőségfejlesztés-5: Az együttműködést segítő tervezési rendszer kialakítása, alkalmazása

A natúrparki cím elnyeréséhez a natúrpark területére a szakmai dokumentációval együtt egy *natúrparki fejlesztési koncepciót* szükséges benyújtani. A fejlesztési koncepció tervezési időszaka alapesetben 5 év, szükség esetén azonban ennél rövidebb tervezési időszak is meghatározható.

A szükséges jogszabályok megalkotása után a natúrparki fejlesztési koncepciót rendszeres időközönként (5 évente) felül kell vizsgálni. A fejlesztési koncepciót – legkésőbb az első felülvizsgálat során – összhangba kell hozni a Magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciójával. Új natúrparkok esetén a fejlesztési koncepciót már jelen országos szintű koncepcióval összhangban kell megalkotni.

A fejlesztési koncepció elkészítésekor már célszerű bevonni a pillérek mentén a natúrparki térség egyéb szakmai szervezeteinek képviselőit is annak érdekében, hogy átláthassák a rendszert, láthassák a natúrparki együttműködésben rejlő lehetőségeket.

Fontos, hogy a natúrpark fejlesztési terve igazodjon az egyéb térségi, regionális fejlesztési tervekhez, továbbá a natúrpark működtetése során elérendő cél kell legyen, hogy a natúrparki célok beépüljenek az egyéb térségi, megyei, regionális fejlesztési dokumentumok céljai közé. Ehhez fontos, hogy a natúrpark fejlesztési terve megfelelően legyen kommunikálva az adott szereplők felé.

A natúrparki fejlesztési koncepció egy magasabb szintű változata a *tájkarta*. Ebben a dokumentumban azon túlmenően, hogy a helyi szereplők rögzítik alapvető közös értékeiket, alapelveiket és céljaikat, a natúrparki célok elérése érdekében a tájkarta tagjai által tett kötelezettségvállalásokat és számszerűsített célokat, valamint ezekhez kapcsolódóan értékelési eljárásokat is rögzítenek. A tájkartát a natúrpark munkaszervezete és a natúrparki partnerek együttműködésben készítik elő, a helyi, a térségi és az állami szereplők vállalásait egyaránt tartalmazza. A tájkarta olyan célkitűzéseket is megfogalmazhat, amelyek az általános törvényi jogszabályoknál szigorúbb helyi, térségi szabályozást eredményeznek. A vállalások célszerűen nem csak korlátozásokat jelentenek, hanem pozitív célkitűzéseket. A tájkarta vállalásait az aláírók a releváns szabályozási és településrendezési eszközökbe és lehetőség szerint a magasabb szintű területrendezési eszközökbe is beépítik. A tájkartás működési modellt az 1. feladatnál tágabb összefüggéseiben mutattuk be.

2.2.3. TERMÉSZETI-TÁJI ÖRÖKSÉG MEGŐRZÉSE (1. PILLÉR)

Az örökségvédelmi pilléren belül a természetvédelem a natúrparkok hagyományos tevékenységei közé tartozik. Ennek fenntartása a jövőben is indokolt, hiszen a natúrparkok által megcélzott értékalapú fejlesztéseknek az értékek megőrzése – értelemszerűen – az alapja.

E pillér mentén a natúrparkok kiemelt tevékenységi területe lehet a *nem védett tájak természeti és kulturális örökségének megőrzése*. A nem védett természeti területeken végzett eredményes natúrparki tevékenység a biodiverzitás megőrzéséhez is jelentős mértékben hozzájárul. Habár a natúrparki tevékenységek fókuszterületeit alapvetően nem az országos jelentőségű védett területek és értékek jelentik, az e tevékenységet alapfeladatukként ellátó állami szervezetekkel való megfelelő együttműködés kialakításával ezeken a területeken is eredményesen tevékenykedhetnek azok a natúrparkok, ahol e tevékenységekhez a megfelelő szakemberek rendelkezésre állnak.

A natúrparkoknak a természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi tevékenységüket alapvetően a *helyi közösségekkel és a helyi közösségekért* szükséges végeznie. Ennek jegyében a natúrparki tájak jelentős részén a kedvező állapot fenntartásában fontos alapelve a „használva megőrzés”, kiemelten a jelenleg intenzív mező- és erdőgazdasági hasznosítás alatt lévő tájak esetében. E téren a natúrparki szervezeteknek tudásközvetítő szerepük is van a gazdálkodók felé.

Az e pillér mentén végzett tevékenységek eredményessége szempontjából alapvető fontosságú a natúrparki térség lakossága *táji identitásának erősítése*. A tájhoz való kötődés „újraépítése” az alapja annak, hogy a megőrzési tevékenységet ne csak egy szűk natúrparki közösség végezze, hanem ahhoz a natúrpark területén élők szélesebb köre aktívan részt tudjon venni a maga eszközeivel.

A natúrparki tájak mintatérsegeket képviselhetnek a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás terén. E tevékenységek szorosan kapcsolhatók a vidékfejlesztési pillérhez (pl. megújuló energiák hasznosítása, közösségi energiaellátási rendszerek kialakítása).

Fontos távlati célként javasolt kitűzni, hogy a natúrparki tájak állapotuk alapján olyan minőséget képviseljen, ami egyrészt erősíti „láthatóságukat”, másrészt a térség lakosságának életminőségében betöltött pozitív szerepe alapján mintaként is szolgálhat más hazai tájaink számára.

E pillér mentén a natúrparkok legfontosabb eszköze alapvetően nem a tiltás, a korlátozás, hanem az együttműködés, a partnerség kialakítása az állami, az önkormányzati, a civil és a gazdasági szféra szereplői között. Fontos annak a hangsúlyozása, hogy az állami természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi szervezetek, illetve a natúrparki munkaszervezetek semmilyen téren nem egymás konkurensei, hanem munkájukkal egymás segítik, erősítik.

A natúrparkok által végzett természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi tevékenységek kapcsán fontos alapelv, hogy az érintett *területek saját lakosságuk szemében „felértékelődjenek”,* vagyis hogy a helyi közösségek számára hozzáadott értéke legyen a natúrparki örökségvédelmi tevékenységnek. Ez egyrészt a gazdálkodás feltételeinek javulásán keresztül érvényesülhet, másrészt a táji örökség fenntartható hasznosításán alapuló ökoturisztikai hasznosítás révén, illetve az identitás részévé válva a táj és a természet védelme érzelmi motivációkra is támaszkodhat.

Összességében távlati célként azt kell kitűzni, hogy a natúrparkok komplex, az örökségvédelmi szempontokat és a helyi lakosság érdekeit egyaránt hatékonyan érvényesítő megközelítési módjukkal, valamint széleskörű együttműködésben végzett tevékenységükkel országos szinten a természetvédelem és a kulturálisörökség-védelem mintatérsegeivé váljanak.

Táji örökség-1: Kiemelt szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve a természetvédelmi és a kulturálisörökség-védelmi szakterület állami szereplői között

A közös célokra tekintettel a natúrparkok és az örökségvédelmi szakterületek állami szereplői (é. nemzetipark-igazgatóságok, Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ) között kiemelt szakmai partnerség fenntartása indokolt. A natúrparkok megtestesítik azt a közösségi akaratot, miszerint a natúrparki táj természeti és kulturális örökségének megőrzése a helyi közösségnek is a szándéka. Az együttműködés eredményessége szempontjából fontos, hogy a natúrparkok a helyi közösségekkel közvetlen és jó kapcsolatot tartanak, illetve hogy a natúrparki tevékenységek túlnyomó része közvetlenül a helyi közösségek által valósul meg. Az együttműködésre konkrét lehetőségként kínálkozik például

- a környezeti nevelési programok közös lebonyolítása (részletesen lásd a környezeti nevelés pillérnél);
- a natúrparki települések egyedijérték-katasztereinek elkészítése, és közreműködés az értékes tájlemek megőrzésében;
- a természetvédelmi őrszolgálat munkájának segítése (pl. a polgári természetőr rendszeren keresztül);
- a natúrparki termelők csatlakozása a nemzetipark-igazgatóságok által koordinált Nemzeti Parki Termék védjegyrendszerhez;
- egyes natúrparkok esetében – ahol ehhez a megfelelő szakemberek rendelkezésre állnak – a biodiverzitás-védelmi, a területkezelési és a kutatási, monitorozási jellegű feladatokba való bekapcsolódás.

Az együttműködést a szakmai színvonal emelése érdekében *közös képzési programokkal* célszerű erősíteni. A tudásátadás részeként javasolt a natúrparki szakemberek bevonása a védetté nyilvánítás, valamint a kezelési és fenntartási tervek készítésének folyamatába, továbbá a természetvédelmi kezelési feladatok elvégzésébe. A natúrparkok az ennek keretében megszerzett tudást később az önkormányzatok felé is tudják közvetíteni.

Táji örökség-2: Szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve az örökségvédelmi szakterületeken működő civil szervezetek között

Szakmai partnerség kialakítása, fenntartása indokolt más, az adott térségben tevékenykedő természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi jellegű tevékenységet

végző civil szervezetekkel (pl. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület) is, országos és térségi szinten egyaránt.

Egyes natúrparkok esetében – ahol ehhez a megfelelő szakemberek rendelkezésre állnak – az együttműködések fontos területe lehet a kutatási, monitorozási jellegű feladatokba való közös bekapcsolódás, különös tekintettel a biodiverzitás és a tájállapot változásának nyomon követésére.

Táji örökség-3: Kiemelt szakmai partnerség kialakítása a natúrparkok, illetve a települési és megyei önkormányzatok, mint a természetvédelem és kulturálisörökség-védelem helyi és térségi szereplői között

Kiemelt partnerség kialakítása indokolt a települési és megyei önkormányzatokkal, mint a természetvédelem és kulturálisörökség-védelem helyi és térségi szereplőivel. Azok a natúrparkok, amelyek rendelkeznek természetvédelmi és/vagy kulturálisörökség-védelmi szakemberekkel, illetve a szükséges tudással, kiemelt szakmai partnerei lehetnek a települési és megyei önkormányzatoknak, ahol a szakember-ellátottság gyakran nem megfelelő. Települési szinten például fontos feladatuk lehet az arra érdemes természeti területek és értékek, illetve épített örökségi értékek helyi szintű oltalmának biztosításában való közreműködés (pl. védetté nyilvánítás kezdeményezése, természetvédelmi kezelési terv elkészítése). Természetvédelmi téren emellett a helyi védett természeti területeken előforduló értékek tényleges megőrzésében is fontos szerepet kaphatnak (pl. önkormányzati természetvédelmi örökön keresztül vagy akár területkezelési feladatok ellátásával is).

Az együttműködés fontos területe lehet a települési és tájegységi értéktárak készítése, folyamatos frissítése, és különösen ezen értékek fennmaradásának elősegítése. A felméréseket a Herman Ottó Intézet által kidolgozott közösségi tájérték-gyűjtés módszerével javasolt végezni, egyben megteremtve a kapcsolatot az egyedi tájérték – a vonatkozó jogszabály szerint a nemzeti park-igazgatóságok alapfeladataként végzett – felméréseivel. A felméréseken túlmenően a natúrparkok fontos szerepet kaphatnak abban is, hogy a funkciójukat veszített helyi értékek újból szerepet kapjanak, lehetőség szerint váljanak ismét részévé a helyi közösségek életének.

A natúrparkok térségeikben erős értéktudatosságot képviselnek, ezzel befolyásolhatják a helyi és megyei önkormányzatok munkatársainak szemléletét és döntéshozatalát. Szakmai ismereteik és szakértő munkatársaik, illetve kapcsolataik révén segíthetik a gyakran megfelelő szakember hiányában dolgozó önkormányzatok munkáját.

Táji örökség-4: Közreműködés a nem védett tájak természeti és kulturális örökségének megőrzésében

A natúrparkok kiemelt tevékenységi területe lehet a nem védett tájak természeti és kulturális örökségének megőrzése, az általános tájvédelem. A tájak állapotának megőrzése állami feladatként jelenleg elsősorban jogi eszközökön (hatósági határozatok, terület- és településrendezési eszközök) keresztül valósul meg. A tájak kedvező állapotának fenntartásában azonban jelentős szerepe van a tájban élő ember tájhoz való kötődésének, valamint a táji kultúra szintjének. A tájhoz való kötődés erősítésében és a tájkultúra szintjének emelésében fontos szerepe lehet a natúrparkoknak. Mindennek alapja annak a felismerése, hogy a minket körülvevő tájak állapota fontos szerepet játszik az emberi élet minőségében.

Ezt a tevékenységet más kifejezéssel a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodásnak is nevezhetjük, amely témán belül különös jelentősége van a *klímaalkalmazkodásnak*. A globális klímaváltozáshoz való alkalmazkodás szempontjából kiemelkedő jelentősége van az erdőgazdálkodás gyakorlatának áttekintésére, különös tekintettel az erdőfelújítás lehetőségeire.

A natúrparki térségben élők ösztönzésén, ismereteik bővítésén keresztül minden natúrpark eredményesen működhet közre az agro-biodiverzitás megőrzésében (pl. tudatos kertművelés, népi gyümölcsészet, hagyományos magyar háziállatok tartása).

A natúrparki tájak állapotának megőrzése terén hosszú távon kiemelkedő szerepe lehet annak, hogy a natúrparki együttműködő partnerek széleskörű együttműködést alakítsanak ki a tájállapot változásának nyomon követésére. E rendszeres, monitorozó jellegű tevékenység eredményeit távlatilag be lehet és be kell építeni a natúrparkok tevékenységének tervezésébe.

A francia minta alapján javasolt natúrparki szintű *tájkarták készítése és elfogadása*. Ebben a dokumentumban valamennyi érintett szereplő vállalna, hogy az érintett terület fejlesztését hosszú távon is a természeti és kulturális örökségre alapozva kívánja megvalósítani. Ebben nagy segítséget jelentene, ha az állam – a franciaországi gyakorlathoz hasonlóan – valamilyen módon előnyös helyzetbe hozná a szerződést aláírókat, vagyis preferálná, hogy a natúrparki közösségek ilyen módon tulajdonképpen állami feladatokat vállalnak át. Ezt a módszert a közeljövőben érdemes lenne valamely natúrparkban mintaprogram keretében kipróbálni.

A natúrparkok tájvédelmi-tájfejlesztési tevékenységének fontos alapja az *önkéntesség*: a natúrparki közösségek magukra nézve a fejlesztésekre nézve olyan feltételeket határozhatnak meg, amelyek akár szigorúbbak az országos előírásoknál, azonban hosszú távon a helyi közösségek érdekét szolgálják. Ezek érvényesítésének fontos eszközei a terület- és településrendezési tervek, amelynek véleményezési folyamatába javasolt aktívan bekapcsolódni.

2.2.4. KÖRNYEZETI NEVELÉS, SZEMLÉLETFORMÁLÁS (2. PILLÉR)

A környezeti nevelés, szemléletformálás a natúrparkok hagyományos tevékenységei közé tartozik. Ennek fenntartása a jövőben is indokolt, hiszen hosszú távon a megfelelő környezeti szemlélettel rendelkező natúrparki lakosság az értékek megőrzésének és az értékeken alapú fejlesztéseknek az alapfeltételét jelenti.

A natúrparkok környezeti nevelési tevékenységének elsődleges célcsoportja a natúrparki térség lakossága. Másodlagos célcsoportként azonban az ide érkező turistákkal is célszerű számolni.

A környezeti nevelési, szemléletformálási programokba a bölcsődés gyermekektől a nyugdíjasokig minden korcsoportot javasolt bevonni, kiemelten kezelve az óvodásokat és általános iskolásokat.

A környezeti nevelési, szemléletformálási programok esetében a helyiek minél szélesebb körű elérése érdekében törekedni kell a pályázati forrásokból történő finanszírozásra, illetve a térségi partnerségben rejlő lehetőségek minél szélesebb körű kihasználására (pl. falubuszok igénybe vétele), s így a programok ingyenes vagy önköltségi alapon történő meghirdetésére.

A bemutatási infrastruktúra megteremtése közvetlen kapcsolódást jelent a turizmus-rekreáció pillérhez, hiszen ezek a létesítmények egyben turisztikai kínálati elemet is képviselnek. A terepi bemutatóhelyek kialakítása során fontos tervezési szempontnak kell tekinteni, hogy a különböző szervezetek fejlesztései – az együttműködés szellemében és a hatékony működés érdekében – alkossanak egy közös natúrparki bemutatási rendszert.

E pillér mentén továbbra is a natúrparkok kiemelt partnereként érdemes tekinteni a működési területükkel érintett nemzeti park-igazgatóságokra és állami erdészetekre, valamint a térségben működő oktatási-nevelési intézményekre és más civil szervezetekre. Az együttműködés alappillére, hogy a környezeti nevelés,

szemléletformálás terén nincs valós konkurencia, minden szereplő munkája kiemelten fontos. Ezt támasztja alá az is, hogy a szemléletformálás fókuszja nem minden szervezet esetében ugyanaz. A natúrparkoknak kiemelten szükséges kezelni a natúrparki térség megismertetését, illetve a hagyományos, helyi tudás átadását, beleértve a gazdálkodásra vonatkozó ismereteket is. A helyi tudásátadó műhelyeknek jelentős közösségépítő szerepe is van. A programok lebonyolításában foglalkozási helyszínként fontos szerepet kaphatnak a térségben működő Integrált Közösségi és Szolgáltató Terek (IKSZT-k).

Az oktatási-nevelési intézményekkel való együttműködés során távlatilag törekedni kell rá, hogy a térségben működő iskolák helyi tantervébe kerüljenek be a helyi natúrparkhoz kapcsolódó ismeretek. Szintén távlati célként fogalmazható meg a „Natúrparki óvoda”, illetve „Natúrparki iskola” című adományozása egy komplex együttműködési program keretében. E program végrehajtását a külföldi példák tanulmányozásán és adaptálásán alapuló országos szintű koncepció kidolgozásával szükséges megalapozni.

A számos érintett térségi szereplő miatt, illetve az e pillér mentén végzett tevékenységek koordinált végzése érdekében törekedni kell rá, hogy a térségben működő, környezeti nevelési jellegű szolgáltatásokat biztosító egyéb szervezetek a natúrparkhoz hivatalosan is csatlakozzanak együttműködő partnerként. Ezzel biztosítható, hogy a natúrparki tudat erősítése legyen minden környezeti nevelési program része.

Szemléletformálás-1: Natúrparki rendezvények szervezése a környezeti szemlélet formálására

A környezeti szemlélet formálásában továbbra is kiemelkedő szerepet kaphatnak a különböző natúrparki rendezvények. A bölcsődés korosztálytól kezdődően a nyugdíjasokig minden korcsoport részére javasolt programokat meghirdetni, köztük olyanokat is, amelyeken a résztvevők egymástól is tanulhatnak. Fontos, hogy a szemléletformálásban is érvényesüljön az élményszerűség, kiemelten a fiatalabb korosztályoknak szervezett programokban. E téren kiemelten lehet építeni a natúrparki táj szépségére, amely a tájélmény fontos eleme.

E rendezvények szempontjából kiemelt időpontok a környezet- és természetvédelmi jellegű jeles napok. A Madarak és fák napja esetében el kell érni, hogy a közeljövőben a hazai natúrparkok – a nemzeti parkokhoz hasonlóan – a rendezvény kiemelt fókuszterületei legyenek.

A helyi tudás átadása érdekében a térségben élő „tudásőrzők” bevonásával *helyi tudásátadó műhelyeket* javasolt szervezni. A természeti és táji örökség megőrzése pillérhez való kapcsolódása miatt kiemelten javasolt kezelni a hagyományos gazdálkodásra vonatkozó ismeretek átadását. E programokhoz kapcsolódva érdemes átgondolni a „natúrparki tudásőrző” cím adományozásának megszervezését.

A natúrparki térség természeti és kulturális örökségének helyiekkel történő megismertetése érdekében, s ezzel a natúrparki tudat erősítése érdekében rendszeres programként javasolt meghirdetni a *natúrparki tájsétákat*. E programok kiemelt célterületei lehetnek az országos és helyi jelentőségű védett természeti területek és értékek. Az útvonal tervezésekor a tájértékeket is célszerű felfűzni. A terepi programok mellett a helyi hagyományőrző személyek és csoportok tevékenységének a megismerésére is javasolt sort keríteni.

Szemléletformálás-2: A natúrparkok környezeti bemutatási infrastruktúrájának a fejlesztése

A natúrparkoknak elsősorban a kisléptékű környezeti bemutatási infrastruktúra megteremtésében, így például a *natúrparki fogadóhelyek* és *tanösvények* kiépítésében lehet szerepe. Ezeknek a létesítményeknek a kialakítása azonban túlmutat a környezeti nevelési pilléren. E terepi létesítmények fontos szerepet játszhatnak a natúrpark „láthatóságának” növelésében.

A *látogatóközpontok* kapcsán az üzemeltetőkkel – kiemelten a nemzetipark-igazgatóságokkal és az állami erdészetekkel – partnerkapcsolat kialakítása javasolt. Törekedni kell rá, hogy a natúrpark természeti és kulturális örökségének bemutatása, illetve a natúrpark örökségvédelmi tevékenységének látogatókkal történő megismertetése részét képezze a látogatóközpont bemutatási programjának.

A meglévő natúrparki *erdei iskolák* további működtetése indokolt. Ezen túlmenően szintén elsősorban partnerkapcsolat kialakítása javasolt a natúrpark területén működő erdei iskolák üzemeltetőivel. Az erdei iskolák kiemelt szerepet kaphatnak a natúrparki szemlélet terjesztésében.

Szemléletformálás-3: A partnerkapcsolatok erősítése a natúrparkok területén működő, környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységet végző szervezetekkel

A környezeti nevelés, szemléletformálás terén a natúrparkok természetes partnerszervezetei a térségben működő alap-, közép és felsőfokú oktatási-nevelési intézmények. Ezen intézmények közül kiemelt partnerek lehetnek a natúrparki térségben működő ökoiskolák és zöldóvodák.

Az együttműködés első szintjét jelentheti a tantermi és terepi foglalkozások tartása. A közös munkát akár a fakultatív jellegű natúrparki tantárgyak, kurzusok meghirdetéséig, illetve natúrparki oktatási segédanyagok kiadásáig lehet mélyíteni. Alapvető feladat a natúrparki ismeretek beemelése a környezetismereti jellegű tantárgyak oktatási programjába. További lehetőséget jelent például az iskola- és óvodakertek kialakítása, valamint a fiatalok bekapcsolódása a tájértékek fenntartásába (ld. Ifjúsági Értékőr Program).

A natúrparkokat táji folyamatok tanulmányozására kiváló lehetőséget biztosító „terepi laborként, műhelyként” akár a felsőfokú oktatásba, kutatásba is javasolt bevonni, a hozzá kapcsolódó szemléletformáló programokkal együtt.

Távlati lehetőségként javasolt megvizsgálni és kidolgozni a „*Natúrparki óvoda*”, illetve „*Natúrparki iskola*” című adományozásának, és az ennek mentén folyó együttműködésnek a lehetőségét.

Az oktatási-nevelési intézményekkel való térségi szintű kapcsolatokat országos szinten a natúrparkok érdekvédelmi szervezete, illetve az iskolákat fenntartó, üzemeltető országos szervezetek között megkötendő együttműködési megállapodásokkal javasolt megalapozni.

Szakmai partnerség kialakítása, fenntartása indokolt más, az adott térségben tevékenykedő, környezeti nevelési jellegű tevékenységet végző civil szervezetekkel is, országos és térségi szinten egyaránt. A térségi civil szervezetekkel közösen meghirdetett programok az erőforrások hatékony hasznosítását teszik lehetővé.

E pillér mentén a natúrparkok természetes partnerszervezetei a működési területükkel érintett nemzetipark-igazgatóságok és állami erdészetek is, amely szervezetekkel is kiemelten javasolt a program szintű együttműködés.

2.2.5. VIDÉKFEJLESZTÉS (3. PILLÉR)

E pillér mentén folytatott tevékenységek kiemelt célja a természeti és kulturális örökségi helyszínek, elemek fenntartható módon történő hasznosításával a natúrparki térségekben élők életminőségének a javítása, illetve a natúrparki térségek és települések népességmegtartó-erejének a növelése. Ezek a tevékenységek fontos szerepet játszanak a térségi szereplők összefogásának, közös érdekeltségi rendszerének megteremtésében, ami fontos eleme a natúrparki szemlélet helyi, térségi és országos szintű elfogadtatásának.

A natúrparkokban olyan *szelíd térségfejlesztési* (más kifejezéssel: *értékőrző gazdaságfejlesztési*) tevékenységek megvalósítása indokolt, amelyek megfelelnek az alábbi szempontoknak:

- a natúrparki fejlesztési tevékenység illeszkedik táji adottságokhoz, nem okozzák azok kedvezőtlen irányú megváltozását;
- a natúrparki fejlesztések a természeti és kultúrtörténeti örökségi elemek hasznosítását célozzák;
- a fejlesztések nem csak gazdasági-pénzügyi, hanem e mellett környezeti és társadalmi szempontból is fenntartható módon valósulnak meg;
- a fejlesztések tervezése során figyelembe veszik a táj teljesítőképességét, törekednek a tájpotenciál optimális hasznosítására, kerülnek az olyan típusú fejlesztéseket, amelyek akadályozzák vagy kizárják a más, a táji adottságokkal összhangban lévő fejlesztések megvalósulását;
- a fejlesztések alulról építkeznek, helyi szintű tervezés és irányítás mellett zajlanak;
- a fejlesztések mozgatórugója az egymás elleni versengés és kiszorítás helyett a közös célok megtalálása és a közös előnyök megragadása, s ezzel a közösségi szemlélet, végső soron a helyi közösségek erősítése;
- a fejlesztések a helyi értékeken és hagyományokon alapulnak, ugyanakkor nem nélkülözik az innovációt sem.

Ezeknek az elveknek tükröződnie kell a natúrparki fejlesztések tervezésének folyamatában. Elengedhetetlen a natúrparkok folyamatos kommunikációja a helyi fejlesztési közösségekkel, így különösen a LEADER HACS-okkal, valamint más terület és települési fejlesztések megvalósítóival, már a natúrparki projektötletek kidolgozása során is.

A kommunikáció során fontos annak tudatosítása, hogy az ilyen jellegű natúrparki fejlesztések a *térség szerves, hosszú távon is érvényesülő fejlődését eredményezik*, szemben azokkal, amelyek nem a táji adottságokon és értékeken alapulnak, illetve hosszú távú fenntarthatóságuk nem biztosított.

Ezen szempontok érvényesítése érdekében törekedni kell rá, hogy a vidékfejlesztéssel foglalkozó szervezetek, illetve gazdasági társaságok, vállalkozások, magánszemélyek is *együttműködő partnerként csatlakozzanak* a natúrparkhoz. Mindemellett ezt a natúrparki szemléletet nem csak a partnerszervezeteknek szükséges magukévá tenni, hanem a térségben zajló összes fejlesztés esetén érvényesíteni kell. Ennek érdekében ezeket a szempontokat *be kell építeni a település- és területfejlesztési dokumentumokba*, hosszabb időtávban önkéntes vállalásként megfogalmazódhatnak a tájkartában.

A natúrparkok vidékfejlesztési pillérhez kapcsolódó tevékenységei között kiemelkedő szerepe van a *hagyományos, természetkímélő, közösségi gazdálkodás* támogatásának, a natúrparki térségek *fenntartható tájhasználatának* megteremtésének. Ehhez kapcsolódóan – gazdasági értelemben is – fontos a szemléletformálás, a mintaadás a térség többi gazdálkodójának, a helyi lakosoknak. Törekedni kell arra, hogy a teljes folyamat felépítése (vagy újrāépítése) közösségi alapon történjen, és a térségben élők, gazdálkodók közös akaratának megfelelően valósuljon meg.

Sok natúrparki település esetében kiemelten fontos lehet az önkormányzatok részvétele. Az önkormányzati tulajdonú földterületen lehetőség nyílhat a minta jellegű közösségi termelés beindítására. Az önkormányzatok szerepet kaphatnak a közösségi értékesítésben is, például helyi piacok és – elsősorban a térség központi szerepkörű településein – helyi termékes kisboltok létrehozásával. A közösségi alapú gazdálkodási programokban – egyes térségekben – a közfoglalkoztatás is szerepet kaphat.

E tevékenységek támogatása terén távlatilag előrelépést jelentene az argárkörnyezetvédelmi-programok natúrparki térségekre vonatkozó specializációja, a fenti alapelvek mentén folyó gazdálkodás támogatása, ami a támogatási rendszer átalakítását teszi szükségessé.

A természetkímélő gazdálkodáshoz, fenntartható tájhasználatához kapcsolódóan több natúrparkban kiemelt szerepet kaphat a *helyi-térségi termékek előállítás*a, a közösségi feldolgozás elősegítése, a rövid ellátási láncok kialakításának ösztönzése, a helyi termelői piacok szervezése és egyéb közvetlen értékesítési lehetőségek megteremtése, a helyi szükségletek helyben megtermelt javakkal történő kielégítése kapcsán folytatott szemléletformálás.

A hagyományos termelési módokhoz kapcsolódó, tájjellegű, minőségi élelmiszerek, házi- és kézműipari termékek felértékelése és értékesítésének ösztönzése terén kiemelkedő szerepet játszhatnak a natúrparki tagszervezetek, illetve maga a munkaszervezet az által, hogy a natúrparki és egyéb rendezvényeken elsősorban natúrparki helyi-térségi termékeket mutatnak be és kínálnak, hozzájárulva ezzel is a további fejlesztések alapját jelentő „belső piac” létrehozásához.

A fenti szempontoknak megfelelő termékek (esetleg szolgáltatások) térségen belüli felértékeléséhez kapcsolódó következő lépés, egyben a natúrparki arculat és identitás megteremtésének egy lehetséges eszköze a földrajzi eredetmegjelölés. További, szemléletében már jóval összetettebb eszköz lehet a minőségbiztosításhoz is kötött natúrparki védjegy létrehozása a natúrparkok országos érdekvédelmi szervezetének koordinálásával. Ezen eszközök mellett lehetőség van arra, hogy a natúrparki termelők csatlakozzanak már létező védjegy rendszerekhez (pl. a Vidék Minősége védjegyhez, védett természeti területeken és Natura 2000 területeken gazdálkodók a Nemzeti Parki Termék védjegyhez). Fontos hangsúlyozni, hogy fenti eszközök bevezetése előtt szükséges végiggondolni azok szervezési és pénzügyi vonatkozásait.

A fenntartható tájhasználat fontos eleme az is, hogy az energiatermelésben és -felhasználásban, valamint a szennyvíz- és hulladékkezelésben is ösztönözni kell a közösségi alapú fejlesztéseket, a zöld megoldások elterjedését. A helyi energiaforrásokra épülő társadalom fontos fenntarthatósági szempontokat tart szem előtt, hiszen környezetéből csak olyan és csak annyi erőforrást hasznosít, mely fennmaradását biztosítja. E mellett a helyi energiaellátás megszervezése, a megújuló energiaforrások hasznosítása új lökést adhat a natúrparki térségek gazdaságának mind a munkahelyteremtés, mind az innovációs-képesség növelése tekintetében. Ezen túlmenően a megújulóenergia-termelés erősíti a helyi társadalmat, közösséget teremt, hiszen lehetőséget biztosít az együttgondolkodásra, a közös tervezésre és kivitelezésre.

A megújuló energia hasznosításának tervezése során a környezetvédelmi vonatkozások mellett – összhangban az örökségvédelmi pillérrel – a természet- és tájvédelmi szempontokat is érvényesíteni kell, egyes megoldások (pl. energianövények termesztése, erdei biomassa energetikai hasznosítása) negatív természet- és tájvédelmi kockázataira a szemléletformálás terén is fel kell hívni a figyelmet.

A szelíd térségfejlesztés mellett a vidékfejlesztési pillér esetében is kiemelten szükséges kezelni a *térségi együttműködések erősítését*. Minden natúrparki fejlesztést célszerű úgy tervezni, hogy az tartalmazzon közösségfejlesztési elemet is. Az együttműködési kultúra javításával komoly tartalékok tárhatók fel a helyi gazdaság fejlesztésében is.

Ennek egyik lehetséges módja a *zöldutas módszertan* alkalmazása, ami a natúrparki települések közösségeinek egymásra hangolódását, együttműködésük erősítését, tudatossá válását segítheti. A zöldút, mint módszer alkalmazása a natúrparki vidékfejlesztésben a helyi közösségek összekovácsolását segítő, a különböző generációk tudását és igényeit összehangoló közösségfejlesztő műhelyektől indulhat ki. Fontos lépés a közösség elkötelezett tagjainak összefogása és érzékenyítése a globális környezeti - társadalmi - gazdasági problémák lokális jellegű, komplex megoldásaira. Az egymás iránt nyitott helyi közösség tagjai a táji adottságok és erőforrások figyelembe vételével megfogalmazzák az értékörző fejlődéshez szükséges lépéseket. Megtalálják, rögzítik azokat az értékeket - tárgyi, hagyományos, kulturális, vagy más, tudásbéli érték - melyeket a zöldúttal kötnek össze.

A vidékfejlesztési pillérhez kapcsolódóan is a natúrparkok természetes partnerei lehetnek a LEADER-szervezetek, amelyek egyik fő feladata a helyi értékeken alapuló, közösségi alapú gazdaságfejlesztés. Fontos szempont, hogy a LEADER Helyi Akciócsoportok „feladata” nem szűkíthető le a forrásgazda és a beruházások támogatójának szerepére. Tevékenységük ennél jóval szerteágazóbb, hiszen a hálózatszerű térségi együttműködés kiterjesztésében, a helyben élő közösségek szükségleteinek és fejlesztési céljainak stratégiába foglalásában, a közösségek szakmai és fejlesztési támogatásában is kiemelt szerepük van. Ezzel összefüggésben a LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiákban javasolt megjeleníteni a natúrparki együttműködési célokat.

A natúrparki együttműködés szellemiségének fontos része, hogy az e pillér mentén keletkező jövedelmek mérhető részét - a natúrparki munkaszervezeten vagy a partnerszervezeteken keresztül - vissza kell forgatni a fejlesztések alapjául szolgáló táji örökség jó állapotának megőrzésére.

Összességében távlati célként azt kell kitűzni, hogy a natúrparkok komplex, távlatos és együttműködésen alapuló megközelítési módjukkal országos szinten a fenntartható, szelíd térségfejlesztés mintatérségeivé váljanak.

Vidékfejlesztés-1: Natúrparki gazdaságfejlesztési tervező műhelyek szervezése, térségi gazdasági együttműködési háló kialakítása, a szelíd térségfejlesztés ösztönzése

Az egyes natúrparkok fő gazdaságfejlesztési irányait natúrparki gazdaságfejlesztési tervező műhelyek keretében javasolt meghatározni.

Vidékfejlesztés-2: Az együttműködés erősítése a LEADER-szervezetekkel

Az együttműködés elősegítése érdekében javasolt a natúrparki területi érintettséggel működő LEADER Helyi Akciócsoportok (HACS-ok) összefogása, szükség esetén országos szintű koordinációval. Az együttműködések a natúrparkok munkaszervezetei és az érintett LEADER HACS-ok közötti, térségi szintű együttműködési megállapodások megkötésével javasolt megalapozni.

Térségi szinten el kell érni LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiákban rögzítésre kerüljenek a natúrparki célok, a tervezett, natúrparki célok mentén megvalósuló fejlesztések. Ehhez a stratégia készítésének időszakában intenzív kapcsolat szükséges nem csak a natúrparki munkaszervezet és a LEADER Helyi Akciócsoport munkaszervezete, hanem a térségben működő önkormányzatok, vállalkozások és civil szervezetek között is. A LEADER akciócsoportokkal való együttműködést segíti, hogy természetes módon mind a tagság, mind a szakmai partnerek, mind a humán erőforrás tekintetében jelentős az átfedés a LEADER-szervezetek és a natúrparkok között. Az összhang megteremtését országos szinten is célszerű elősegíteni.

Vidékfejlesztés-3: Szelíd térségfejlesztési képzési program indítása

A natúrparki gazdaságfejlesztési tervező műhelyek során körvonalazódott fő fejlesztési irányok mentén térségi szintű képzési programok indítása javasolt, beleértve a vállalkozóvá válás elősegítését és a gazdálkodási ismeretek átadását is. A képzési programokkal tudatosan több korosztályt is javasolt megcélozni.

A képzések keretében a résztvevők felé kiemelten szükséges közvetíteni a natúrparki együttműködés szellemiségét, annak komplex megközelítését, s annak részeként a környezeti, társadalmi és gazdasági felelősségvállalás témakörét. Ennek jegyében a képzések fontos részét képezhetik a natúrparkok közötti tapasztalatcserék, a térségi jó gyakorlatok megosztása.

A képzési programok kapcsán javasolt a zöldségekkel való együttműködés, a szelíd gazdaságfejlesztésre és az együttműködés jelentőségére vonatkozó tapasztalatok kölcsönös megosztása, a natúrparkos és zöldséges jó gyakorlatok egymásnak történő bemutatása.

Vidékfejlesztés-4: A natúrparki helyi-térségi termékek előállításának és értékesítésének ösztönzése

A helyi-térségi termékek előállításának ösztönzésére térségi szintű képzési és szemléletformálási programok indítása javasolt.

A közösségi feldolgozást helyi és/vagy térségi szinten az infrastrukturális feltételek megteremtésével indokolt elősegíteni.

A natúrparki helyi termékes termelők részvételével kiemelt figyelmet szükséges fordítani a rövid ellátási láncok fejlesztésére. A termelőkhez minél közelebb álló értékesítési pontok kiépítése, helyi termelői piacok kialakítása, működtetése, e termékek térségi intézmények konyháira való bekerülésének elősegítése egyaránt szolgálja az értékesítési lehetőségek szélesítését, a „belső piac” erősítését, a bevételek növekedését, valamint a helyi közösség erősödését. A rövid ellátási láncok fejlesztését a natúrparki szervezetek koordinálásával komplex térségi szintű programokként, szükség szerint pályázati források bevonásával javasolt lebonyolítani.

A natúrparki partnerszervezeteknek, illetve magának a munkaszervezetnek a helyi szükségletek helyben megtermelt javakkal történő kielégítése kapcsán mintát kell adni azzal, hogy a natúrparki és egyéb rendezvényeken elsősorban natúrparki helyi-térségi termékeket használnak.

A hagyományos termelési módokhoz kapcsolódó, tájjellegű, minőségi élelmiszerek, házi- és kézműipari termékek felértékelésének és az értékesítés ösztönzésének legeredményesebb módját a natúrparkok országos érdekvédelmi szervezetének koordinálásával egy háttérkutatás keretében javasolt kiválasztani. Ennek eredménye alapján szükséges ösztönözni a natúrparki termelők már meglévő védjegy rendszerekhez való csatlakozását, illetve kidolgozni és felépíteni egy új, önálló natúrparki termék védjegyet.

2.2.6. TURIZMUS-REKREÁCIÓ (4. PILLÉR)

E pillér mentén folytatott tevékenységek kiemelt célja – a vidékfejlesztési pillérhez hasonló szellemiséggel – a natúrparki térség természeti és kulturális örökségi értékeinek fenntartható turizmus keretében történő hasznosításával a natúrparki térségekben élők életminőségének, illetve a natúrparki térségek és települések megtartó erejének növelése. Mindet leginkább oly módon biztosítható, ha a folyamatban helyi-térségi szolgáltatók – pl. helyben élő szakvezetők, szállásadók és vendéglátók – vesznek részt. Ezek a tevékenységek – a többi szelíd gazdaságfejlesztési tevékenységhez hasonlóan – fontos szerepet játszanak a térségi szereplők érdekeltségének megteremtésében, ami fontos eleme a natúrparki szemlélet térségi és országos szintű elfogadtatásának.

A natúrparkok alapvető turisztikai vonzótényezője a *szép, vonzó táj, s annak jó állapotban lévő, értékes természeti és kulturális örökségi elemei*. A natúrpark munkaszervezetének elsődleges feladata a *tájgondnok* szerepének betöltése, amivel az alapját teremti meg annak, hogy a térségben élő turisztikai vállalkozók bevételre telessenek szert ezek turisztikai terméké fejlesztésével és piacra-vitelével. E logika mentén ugyanakkor fontos, hogy a turisztikai szolgáltatók –, akik lehetőség szerint natúrparki együttműködő partnerek – bevételeik egy részét visszaforgassák a fejlesztések alapjául szolgáló táji örökségi helyszíneknek, elemeknek, illetve magának a natúrparki tájnak a jó állapotban tartására.

A natúrparkok általános céljaival és szellemiségével összhangban, s egyben a natúrparkok gazdag táji örökségén alapulva e térségekben a turisztikai termékek közül kiemelkedő szerepe van az *öko-, az aktív és a falusi turizmusnak*. A többi turisztikai ágazat fejlesztése esetén alapvető szempontként és komplex megközelítésben kell kezelni a *fenntarthatóságot*.

A natúrparkok munkaszervezetinek – figyelembe véve a natúrparkok általános céljait, kapcsolódva a táji örökség megőrzése és a környezeti nevelés, szemléletformálás pillérekhez – a turisztikai infrastruktúra megteremtése, fejlesztése terén elsősorban a *kisléptékű környezeti bemutatási infrastruktúra megteremtésében* lehet szerepe. A turisztikai infrastruktúra terén beruházás-igényesebb, nagyobb léptékű fejlesztéseket döntően a térségben működő egyéni vállalkozók és társas vállalkozások fogják végrehajtani. Esetükben törekedni kell, hogy együttműködő partnerekként csatlakozzanak a natúrparki térségi hálózathoz, ami a fenntarthatósági szempontok érvényesítése szempontjából is fontos. Ezt képzési program szervezésével lehet elősegíteni.

A natúrparki munkaszervezeteknek szerepe lehet még a *turizmus hiányzó szegmenseinek fejlesztésében* (pl. falu- és városséták szervezése lebonyolítása helyi szakvezetőkkel).

Fontos lehet az a szerep, amit a natúrparkok a „*belső turizmus*” generálásához, a turisztikai bevételek helyben tartásához, a „*belső piac*” kialakításához (pl. helyi termék) hozzá tudnak tenni, például a helyben lévő értékek megismertetésén keresztül. A máshonnan érkező – a legtöbb natúrparki térségben döntően belföldi – turisták vonzása egy hosszabb fejlődési folyamat eredménye lehet. Ezen a téren is elsősorban a szelíd, kisléptékű, fenntartható turizmus fejlesztése indokolt.

A turisztikai fejlesztések esetében fontos szempont, hogy azok *erősíthetik a natúrparkok „láthatóságát”*. Ennek érdekében országos szinten törekedni kell egy közös arculati elemeket hordozó, ugyanakkor a helyi sajátosságokat tükröző natúrparki arculat megteremtésére és alkalmazására.

A turizmus ágazat bevétel- és profitközpontú megközelítése miatt a turisztikai termékek, attrakciók fejlesztésénél kiemelten szükséges figyelembe venni azt, hogy a natúrpark szellemiségével mely turizmusformák fejlesztése és milyen mértékig egyeztethető össze. A természeti-táji örökség megőrzése, mint cél elérése a *tömegeturizmus elkerülését* teszi szükségessé a látogatással szemben érzékeny természeti területeken, ezért is nagyon fontos a *látogatóforgalom megfelelő irányítása* a natúrparki területeken. A látogatás lehetőségének térbeli, időbeli és létszámbeli korlátozása turisztikai értelemben sem feltétlenül negatív, gondos tervezéssel – például a *korlátos programok „exkluzív” jellegű meghirdetésével* – a turisztikai bevételek kisebb látogatószám esetén is tarthatóak, ugyanakkor tudatos kommunikációval a natúrpark örökségvédelmi elkötelezettségét is jól szemléltetik.

A turisztikai pillér szempontjából kiemelt jelentősége van a közös natúrparki kommunikáció erősítésének, ugyanakkor szerepe ennél jóval több, kiemelten szolgálja a natúrparki tudta erősítését. A natúrparki kommunikáció során fontos annak felismerése, hogy mely felületeken kell annak középpontjába állítani a turisztikai pillér menti tevékenységeket, programokat.

E pillér mentén a natúrparkok kiemelt partnerei a térségi TDM-szervezetek és a Magyar Turizmus Zrt. regionális szervezeti egységei. A már létrejött térségi TDM-szervezetek esetében az együttműködő partnerként való csatlakozás is feltétlenül indokolt. A natúrparkok által kínált termékek és szolgáltatások az egyes natúrparkokat is magukban foglaló, vagy a natúrparkokkal szomszédos turisztikai célterületek kínálatát is bővítik. Szükség esetén a térségi TDM-szervezetek esetében a

natúrparki munkaszervezeteknek aktív, kezdeményező szerepet is javasolt felvállalnia. A turisztikai szolgáltatók natúrparki együttműködő partnerként történő bevonása szintén hozzájárulhat a natúrparki turizmus fenntarthatóságának erősítéséhez. A turisztikai szolgáltatók és más, helyi szereplők aktivizálásában, együttműködésre ösztönzésben a natúrparkoknak kiemelkedő szerepe lehet az érintett térségekben.

A turisztikai és vidékfejlesztési célok eléréséhez szükséges lenne, hogy a natúrpark megnevezés egyben *turisztikai térségmárka* is legyen. Ez elősegítheti az elaprózott vidéki vonzerők piaci megjelenését, befogadható csomagolását, illetve helyi és országos szinten is növeli a natúrparkok ismertségét, és a lakosság natúrparki tudatosságát. Ahhoz, hogy a „natúrpark” név garanciát jelentsen a szolgáltatásra vagy egy adott típusú turisztikai termékre, a natúrparkokat a piacon együtt szükséges pozicionálni, turisztikai terméké formálni, natúrpark brand-et építeni. Ennek középpontjába – összhangban a natúrparkok általános szellemiségével és egyben a hazai turizmus egyik hiányzó szegmensére fókuszálva – a fenntarthatóságot javasolt helyezni.

A turizmus mellett nem szabad elfelejteni a natúrparkok *rekreációs térségként* történő fejlesztéséről és pozicionálásáról, különösen a nagyvárosok környékén elhelyezkedő natúrparkokban (ld. a natúrparkok „belső turizmusa”). Ennek finanszírozására térségi finanszírozási modellt javasolt kidolgozni a natúrparki térség közeli kibocsájtó központokkal együttműködésben. Ugyanakkor a natúrparki térséget rekreációs célból felkeresők egyes turisztikai szolgáltatók (pl. kerékpárkölcsonzók, kiállítóhelyek) bevételeit is növelik.

Összességében távlati célként azt kell kitűzni, hogy a natúrparkok országos szinten a fenntartható turizmus mintatárségaivé váljanak.

Turizmus-1: A natúrparkok egységes arculatának megteremtése és alkalmazása a natúrparki turisztikai fejlesztések során

A natúrparkok „láthatóságának” erősítése érdekében országos szinten javasolt kidolgozni egy közös arculati elemeket hordozó, ugyanakkor a helyi sajátosságok érvényesítésének teret engedő natúrparki arculatot, amelyet a natúrparki turisztikai fejlesztések és a kommunikáció során alkalmazni kell.

Turizmus-2: A natúrparki öko- és aktív turisztikai hálózat fejlesztése

Ahol indokolt, a natúrparkok *gyalogos, kerékpáros és lovas túraútvonal hálózatát* fejleszteni szükséges, összekapcsolva a kapcsolódó *ökoturisztikai-bemutatói infrastruktúra* (natúrparki fogadóhelyek, tanösvények, pihenőhelyek stb.) kiépítésével, fejlesztésével és az új turisztikai kínálati elem népszerűsítésével. Fontos, hogy a fejlesztési elemek egységet képezzenek és egységes arculati elemek alkalmazásával (lásd. *TURIZMUS-1.*) készüljenek. A bemutatói hálózatba javasolt integrálni a natúrparki együttműködő partnerek egyéb öko- és aktív turisztikai létesítményeit, bemutatóhelyeit (pl. látogatóközpontok, kerékpárkölcsonzók, lovardák), amelyeknél - a hálózati jelleg erősítése érdekében is - javasolt megteremteni a natúrpark valamilyen formában történő megjelenését (pl. natúrparki bemutatósarok a más fenntartású látogatóközpontokban). A natúrparki öko- és aktív turisztikai hálózat fejlesztését térségi szinten készülő *környezeti bemutatói terv* készítésével javasolt megalapozni.

A hálózat részeként a natúrparki településeken található közösségi hasznosítású épületekben - például az IKSZT-kben, a Tourinform-irodáknak, az erdei iskolákban és a látogatóközpontokban - *natúrparki bemutatósarok* kialakítása javasolt, ahol egységes tartalommal (kiadványok, a natúrparki települések és együttműködő partnerek információs anyagai stb.), megjelenik a natúrpark turisztikai kínálata.

A natúrparki túraútvonal hálózatot *közösségi tervezés keretében, zöldutas módszertannal* javasolt fejleszteni. Erre jó eszköz jelenthetnek a hiányzó kapcsolatok megteremtését terepbejárással megalapozó tájséták, valamint azokat megelőzően és követően közösségi fórumok keretében zajló térképes egyeztetések. A zöldutakat településtől településig, közösségeket összekötve szükséges megtervezni. A tervek véglegesítését követően a jelzésrendszer kialakítására *közösségi jelzésfestés* keretében javasolt sort keríteni.

Turizmus-3: Natúrparki ökoturisztikai programok szervezése

A natúrpark „láthatósága” szempontjából kiemelten fontos a natúrparki térséget bemutató natúrparki programok szervezése. Az általános tájismereti túrák mellett javasolt olyan egyedi jellegű tematikus túrákat meghirdetni, amelyek az adott túrának helyet adó natúrparki térség helyi sajátosságait, hagyományait helyezik a középpontba.

E túrák autentikus jellegét erősíti, ha helyi szakvezetők vezetik a csoportokat. A natúrparkok turisztikai kínálatának részét képező szakvezetéses túrák egyedi

jellegének és magas színvonalának megteremtése érdekében képzési program elindítása javasolt. A kurzusokon a natúrparki térségben élő érdeklődők vehetnének részt. Az első kurzuson indokolt a teljes vagy részleges pályázati finanszírozás megteremtése, hogy az érdeklők között a legrátermettebbeket lehessen kiválasztani. A programot célszerűen úgy javasolt megszervezni, hogy az első, általános tematikájú képzésre központi szervezésben, egy helyszínen kerüljön sor, amelyet ezt követően az egyes natúrparki térségekben helyismereti képzések kövessenek.

Az ökoturisztikai programok jól szervezhetők térségi helytermék-vásárok vagy egyéb, a natúrparki szellemiséggel összhangban lévő más térségi rendezvények programjaként.

A tematikus túrák mellett javasolt még ökoturisztikai jellegű, a natúrparki termékeket és szolgáltatásokat bemutató „natúrpark nap” szervezése. Az ilyen jellegű rendezvények népszerűek a hazai látogatók körében, és egyben jó eszközt jelentenek a natúrparkok kommunikációjához is.

A programokat országos és térségi szinten is éves natúrparki programnaptárban, online esetleg papír alapon is javasolt elérhetővé tenni minden év elején.

A programokra egyrészt a helyben élőket javasolt meghívni, másrészt a szélesebb térségben és országosan is indokolt meghirdetni.

Turizmus-4: Térségi szintű képzési programok szervezése a turizmus fenntarthatóságának erősítése érdekében

Annak érdekében, hogy a natúrparki térségekben magánberuházásban megvalósuló turisztikai fejlesztések a fenntarthatósági szempontok érvényesítésével valósuljanak meg, illetve a létesítmények ilyen módon működjenek, a turisztikai vállalkozók és vállalkozások számára térségi szinten képzési programokat javasolt szervezni.

Turizmus-5: A natúrparkok közös kommunikációjának erősítése

A térségi szintű kommunikáció mellett a közös natúrparki kommunikáció erősítése szükséges. Ebben kiemelt szerepet kaphat a közös natúrparki honlap (www.naturparkok.hu), amelynek tartalmi bővítése (különös tekintettel az egyes natúrparkok megjelenítésére) és interaktivitásának növelése javasolt. A honlapot javasolt úgy átalakítani, hogy az kiemelten szolgálja, a natúrparkok, mint turisztikai desztinációk megjelenítését. További lehetőséget rejt a natúrparkok közös megjelenítése a népszerű közösségimédia-felületeken, ami inspirálóan hathat az egyes natúrparkok ilyen irányú aktivitására is. A natúrparki közös megjelenés

mellett az egyes natúrparkok önálló közösségi oldalt is működtethetnek, amellyel célzottabban lehet program- és terület-specifikus információkat megosztani.

A natúrparkokat egységes szerkezetben, gazdag tartalommal javasolt megjeleníteni a népszerű internetes turisztikai, szabadidős portálokon is (pl. funiQ.hu).

A kommunikációs eszközöknél a hagyományos módszereket (pl. natúrparki rendezvénynaptár, rendezvények, kiadványok, natúrparki térképsorozat) is kell alkalmazni, ugyanakkor törekedni kell az innovatív és korszerű megoldások (mobiltelefon-applikációk fejlesztése, már működő applikációk vagy adatbázisokba való csatlakozás stb.) használatára.

A központi kommunikációs felületek fejlesztése során alkalmazni kell az egységes arculati elemeket (ld. Turizmus-1. prioritás). A natúrparkok ismertségét erősítheti a natúrparki fogalomhasználat egységesítése és annak következetes alkalmazása minden natúrparki kommunikációs felületen.

A központi jellegű kommunikációs fejlesztéseket a Magyar Natúrpark Szövetség koordinálásával javasolt végrehajtani, ugyanakkor szükséges az egyes natúrparkok aktív részvétele is, aminek alapja a „közös többlet” jelentőségének felismerése.

A natúrparki közös kommunikációt – esetleg a natúrpark komplex turisztikai termék formálását és értékesítését megalapozó kutatáshoz (ld. Turizmus-7. prioritás) kapcsolódóan – kommunikációs terv elkészítésével javasolt megalapozni. A kommunikációs tervben részletesen be kell mutatni kommunikáció céljait, a célcsoportokat, az alkalmazandó kommunikációs eszközöket és azok időtervét, disszeminációját.

Turizmus-6: A natúrparkok komplex turisztikai termék formálása

A natúrparkok turisztikai kínálatának fejlesztése és a marketingkommunikációs stratégia kialakítása kezdeti fázisában elengedhetetlen a piackutatás, a potenciális látogatók igényének, a natúrparkok ismertségének felmérése. A rendelkezésre álló, hasonló témakörű kutatások (pl. nemzeti parkok látogatottsága) eredményeit figyelembe véve mindenképpen érdemes elsődleges kutatást is végezni, akár többféle, kvantitatív és kvalitatív módszerrel (kérdőívezés, fókuszcsoport stb.), országos és térségi léptékben egyaránt.

A kutatási program során stratégia partnerként javasolt tekinteni a Magyar Turizmus Zrt-re és régiós szervezeteire, valamint a Magyar Turisztikai Desztináció Menedzsment Szövetségre. Ezen szervezetekkel országos szinten együttműködési megállapodás megkötése javasolt.

A fejlesztési programot a későbbiekben a kutatás eredményeivel összhangban javasolt végrehajtani.

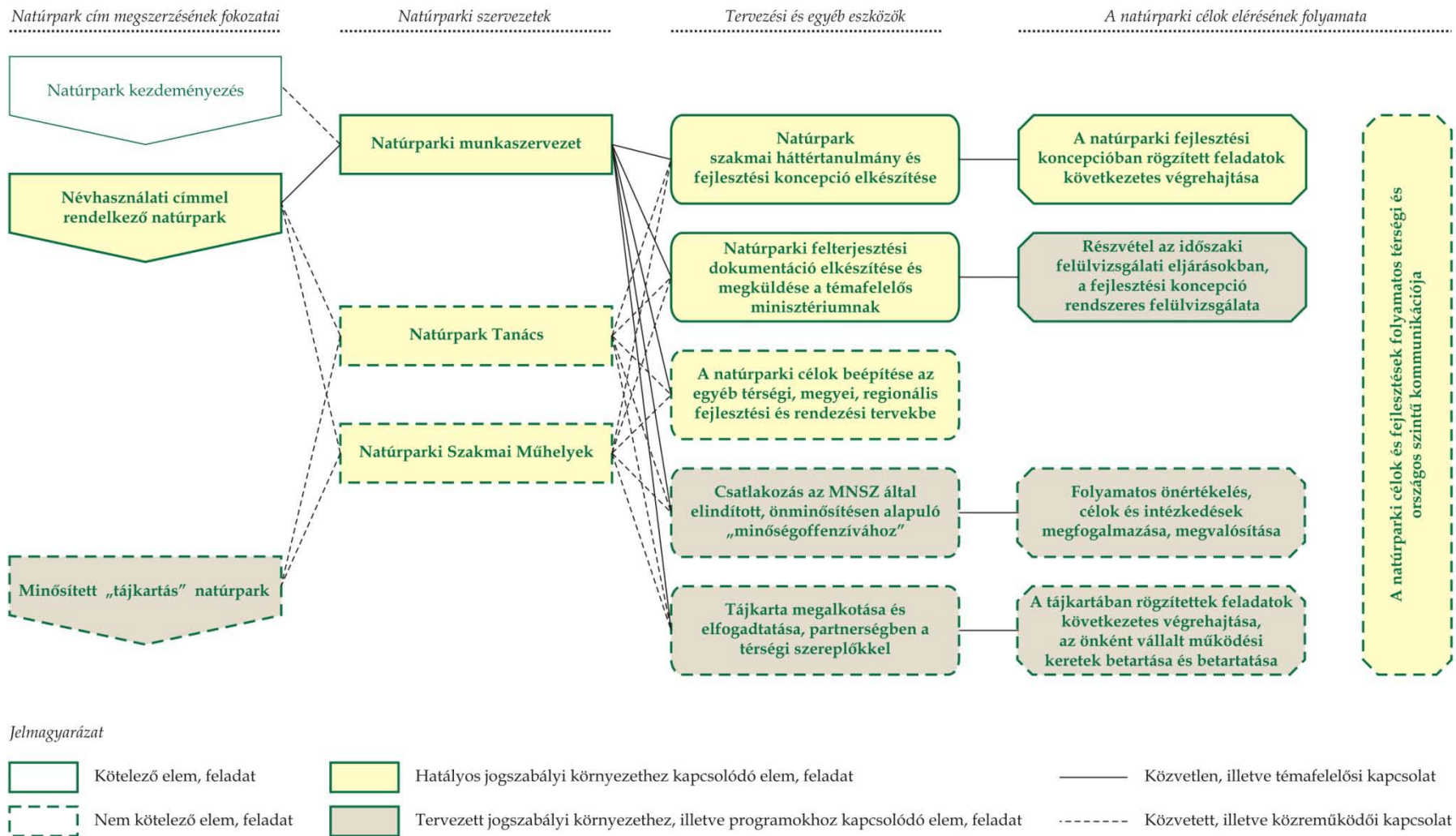
2.2.7. A NATÚRPARKOK FEJLŐDÉSI MODELLJE

Az előző fejezetekben rögzített fejlesztési célok és prioritások alapján, azok egyfajta összefoglalásaként egy fejlődési modell felvázolásával szeretnénk folyamatában bemutatni a hazai natúrparkok lehetséges fejlődési pályáját. A felvázolt fejlődési pálya a névhasználati címmel már rendelkező natúrparkok és a névhasználat megszerzése előtt álló natúrparki kezdeményezések számára egyaránt iránymutató lehet (12. ábra).

Fontos hangsúlyozni, hogy nem minden lépcsőfokot szükséges minden natúrparknak meglépnie. E fejlődési pálya egyes elemei nem jelentenek kötelezően teljesítendő feladatot, hanem csak a fejlődést elősegíteni hivatott eszközökként szolgálnak.

Ilyen ajánlott jellegű fejlődési fokozat például a *minősített – „tájkartás” – natúrpark cím* megszerzése, ami minden natúrpark számára egy lehetőség, s egyben eszköz a natúrparki működés színvonalának emelésére, a natúrparki partnerek együttműködésének elmélyítésére. E rendszer bevezetésére távlatilag, a megalapozó mintaterületi kutatások eredményei alapján, illetve a szükséges működési és finanszírozási keretrendszer megteremtése után kerülhet sor.

Ezt a minőségfejlesztési folyamatot segítheti a Magyar Natúrpark Szövetség által szervezett, önminősítésen alapuló „*minőségoffenzíva*” is, amihez az egyes natúrparkok szintén önként csatlakozhatnak. A minőségoffenzíva szakmai támogatásához megfelelő szakemberek bevonására, szövetségi vagy intézményi szintű koordinációra van szükség.

12. ábra. A magyarországi natúrparkok fejlődési modellje

2.3. A FEJLESZTÉSI CÉLOK ELÉRÉSÉT SZOLGÁLÓ ESZKÖZÖK

2.3.1. MŰKÖDÉSI KERETEK

A natúrparkok fejlesztésének elősegítése érdekében – a natúrparki koncepciók megalkotására megkötött négyoldalú megállapodás keretében folytatott együttműködés jelenleginél magasabb szintre emelésével – javasolt egyfajta szakmai koordinációs hálózat létrehozása, amelynek elsődleges szerepe az érintett natúrparki szereplők összefogása, az együttműködés elősegítése.⁹

A tervezett koordinációs hálózat tagjai

- a Földművelésügyi Minisztérium (FM) natúrparkokért felelős részlege;
- a Herman Ottó Intézet, mint az FM szakmai háttérintézménye;
- a Magyar Natúrpark Szövetség, mint a natúrparkok érdekvédelmi szervezete;
- a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat;
- a magyarországi natúrparkok, mint a térségi szintű partnerségi hálót képviselő szervezetek.

Az egyes partnerek lehetséges feladatait az alábbiakban mutatjuk be. Feladatait valamennyi szervezet a többi partnerrel együttműködésben végzi.

A Földművelésügyi Minisztérium feladatai:

- a natúrpark névhasználati cím adományozásával kapcsolatos szakmai és adminisztratív feladatok ellátása;
- a natúrparkokkal (illetve tágabb értelemben a tájvédelemmel) kapcsolatos részletes szabályokat tartalmazó miniszteri rendelet előkészítése, összhangban a magyarországi natúrparkok 2014-ben elfogadott szakmai koncepciójával;
- fenti rendelet hatályba lépését követően, a natúrparkok időszakos felülvizsgálatának elvégzése;
- a magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója megvalósulása nyomon követésének, felülvizsgálatának koordinálása;

⁹ *A koordinációs hálózat létrehozásának lehetőségéről és az egyes szervezetek feladatairól az egyeztetések folyamatban vannak.*

- közreműködés a magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója megvalósulásának nyomon követésében, felülvizsgálatában.

A Herman Ottó Intézet feladatai:

- a natúrparkok fejlesztését elősegítő kutatási jellegű feladatok szakmai koordinációja, kiemelten a natúrparkok kétlépcsős minősítési rendszerének kidolgozására és hazai viszonyok között történő alkalmazásának tesztelésére;
- közreműködés a magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója megvalósulásának nyomon követésében, felülvizsgálatában;
- a magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója megvalósulása nyomon követésének, felülvizsgálatának koordinálása;
- a témához kapcsolódó szakmai fórumok, rendezvények szervezése, ezeken a natúrparkok számára bemutatkozási lehetőség biztosítása;
- az MNSZ és az egyes natúrparkok kezdeményezésére lehetőség szerint partnereként való részvétel innovatív, kísérleti jellegű projekteken;
- igény esetén lehetőség szerint közreműködés a fejlesztési koncepcióban rögzített, térségi szinten zajló, ugyanakkor országos szintű koordinációt igénylő feladatok végrehajtásában.

A Magyar Natúrpark Szövetség feladatai:

- a hazai natúrparkok felhatalmazása alapján a natúrparkok érdekvédelmének, közös képviselőletének, valamint az ehhez kapcsolódó, koordinációt igénylő feladatoknak az ellátása;
- a natúrparkok közreműködésével a magyarországi natúrparkok minőségoffenzívájának kidolgozása és elindítása;
- közreműködés a magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója megvalósulásának nyomon követésében, felülvizsgálatában;
- közreműködés a magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója megvalósulásának nyomon követésében, felülvizsgálatában;
- a fejlesztési koncepcióban rögzített, térségi szinten zajló, ugyanakkor országos szintű koordinációt igénylő feladatok végrehajtásának koordinációja.

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat feladatai:

- közreműködés a módszertani jó gyakorlatok elterjesztésében és a térségi szintű natúrparki együttműködési háló erősítésében;

- a natúrparki kezdeményezések elindításának, a natúrpark névhasználati cím megszerzésének, a natúrparki célok elérésének támogatása partnerkapcsolatai segítségével;
- közreműködés az egyes natúrparkok fejlesztési elképzeléseinek társadalmasításában.

A natúrparkok feladatai:

- a magyarországi natúrparkok szakmai és fejlesztési koncepciója, valamint a natúrparkokra vonatkozó részletszabályokat tartalmazó miniszteri rendelet elfogadása után – a szervezeti és térségi szintű táji adottságok figyelembevételével – a fejlesztési koncepció felülvizsgálata;
- a térségi szintű táji adottságok figyelembevételével a fejlesztési koncepcióban meghatározott térségi szintű feladatok végrehajtása.

2.3.2. FINANSZÍROZÁSI KERETEK

A natúrparkok működése szempontjából alapvető fontosságú, hogy a szakmai tevékenységek megfelelő szintű ellátása stabil finanszírozási keretek között valósuljon meg.

A jövőre nézve az egyeztetések során három alapvető működési, finanszírozási irány fogalmazódott meg, melyek a következők:

- 1) *Teljes mértékben helyi-térségi finanszírozás.* Ennek feltétele a jól kijelölt, helyi szinten megfogalmazódó közösségi érdekek megtalálása, és az ezek mentén végzett eredményes tevékenység. Egyes vélemények szerint ez a modell ugyan szakmai szempontból ideálisnak tekinthető, mivel a szakmai tevékenységek így teljesebben ki a legteljesebben, azonban csak elméleti jellegűnek tekinthető, mivel a közös érdekek megtalálására kizárólag a környezetiszemlélet-formálás terén van esély, a többi „pillér” esetében nem.
- 2) *Teljes mértékben állami finanszírozás.* Ennek a jelenlegi hazai gyakorlattól teljes mértékben eltérő, és más európai országokban sem jellemző modellnek az alapja, hogy a natúrparkok olyan közfeladatokat látnak el, mint például a természeti és kulturális örökség megőrzése vagy a lakosság környezeti szemléletének formálása. Ezeknél a tevékenységeknél a natúrparkok egyedi jellemzője, ami megkülönbözteti őket az állami természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi szervezetektől, hogy a helyi közösségek aktivitását hatékonyabban tudják biztosítani. Ennek a modellnek a támogatottsága az

alapvetően alulról jövő kezdeményezésként létrejött natúrparkok körében minimális, erősebbnek érzik a működés ezen módjának potenciális veszélyeit.

- 3) *Vegyes finanszírozás.* Ez a modell alapvetően helyi-térségi finanszírozásra épít, azonban állami források lehetséges bevonásával számol. Ez utóbbi közfeladatok átvállalása formájában, a natúrpark szervezet, illetve egyes állami szervezetek közötti szerződéses megállapodás keretében történne. Ez a modell megfelelő rugalmassággal tudja kezelni az egyes natúrpark szervezetek eltérő adottságait, szemléletbeli eltéréseit, mivel az állami források bevonása csak lehetőségként kínálkozik.

A natúrparkok sokszínűségét figyelembe véve térségi szinten mindhárom finanszírozási modell alkalmazása biztosítani tudja a hatékony szakmai munka végzését.

A bevételek tekintetében alapvető fontosságú a *több lábon állás*, a tagdíjbevételek mellett a pályázati források hatékony bevonása és saját bevételek termelése, hogy ne legyenek kitéve a pályázati források változékonyságának, és a munkaszervezet stabilan működhessen.

A natúrpark mozgalom szempontjából a legcélszerűbb finanszírozási forma a *projektfinanszírozás*. Ennek erősítése érdekében el kell érni, hogy a négy pillérhez köthető országos fejlesztési programok kapcsán a natúrparkok támogatását, mint kiemelt prioritást kezeljék. A natúrparkok az Európai Unió 2014-2020-as tervezési időszakára vonatkozó erőforrástérképét a 9. melléklet tartalmazza.

Kívánatos a *saját bevételek növelése* is, amit kiemelten a szakmai munkához közvetlenül kapcsolódó tevékenységek révén kell megvalósítani. Ebben fontos elem lehet a natúrparki termékekhez kapcsolódó rövid ellátási láncok megszervezése térségi szinten.

Állami források bevonása a natúrparkok által végzett, társadalmi és környezeti szempontból kiemelten fontos tevékenységek miatt távlatilag mindenképpen indokolt. Ennek fontos feltétele a hatékony feladatellátás, aminek kiemelt eszköze lehet a minősített – „tájkartás” – natúrparki cím megszerzése.

Javasolt kidolgozni egy olyan komplex, a szakmai, a finanszírozási és a szakmapolitikai vonatkozásokat integratív módon kezelő és érvényesítő modellt, amelynek alapfelvetése, hogy a natúrparkok a természetvédelmi kezelési feladatok jó minőségű elvégzése esetén és a hazai tájak jó állapotban tartása terén végzett hatékony tevékenységük alapján vagyongazdálkodásba kapjanak jelenleg nem használ

állami tulajdonú földeket és hozzájuk kapcsolódóan Európai Unió támogatás lehívására legyenek jogosultak. E bevételek távlatilag egyes natúrparkok fontos finanszírozási lábát jelenthetik.

2.4. A MEGVALÓSÍTÁS FOLYAMATA ÉS ÜTEMTERVE

A magyarországi natúrparkok országos szintű fejlesztési koncepciójának elfogadása után a térségi szintű fejlesztési terveket javasolt felülvizsgálni. A felülvizsgálatra az összes natúrparki együttműködő partner bevonásával, a részvételi tervezés módszerével javasolt sort keríteni. A natúrparki fejlesztési tervek felülvizsgálatának javasolt határideje 2016. december 31.

A térségi szintű fejlesztési tervek felülvizsgálatának folyamatába igény esetén szakmai koordinátorként javasolt bekapcsolódnia a Magyar Natúrpark Szövetség és a Herman Ottó Intézet szakembereinek, annak érdekében, hogy az országos fejlesztési koncepció céljai és prioritásai megfelelő módon, az egyes térségek táji adottságaihoz maximálisan illeszkedve kerüljenek lebontásra natúrparki szinten.

Javasolt, hogy a natúrparki névhasználati cím megszerzését célul kitűző natúrpark kezdeményezések is e módszerrel, immár a magyarországi natúrparkok országos szintű fejlesztési koncepciójával összhangban készítsék el térségi szintű fejlesztési koncepciójukat. Ebbe a folyamatba igény esetén mentorként szintén bekapcsolódhat a Magyar Natúrpark Szövetség és a Herman Ottó Intézet.

Jelen fejlesztési koncepció első átfogó felülvizsgálatára a tervezési időszak felénél, 2022-ben szükséges sort keríteni. A jogszabályi és finanszírozási környezet jelentős módosulása esetén a szükséges változtatások átvezetésére a tervezési időszak során bármikor sor kerülhet.

ZÁRSZÓ

Jelen fejlesztési koncepció a hazai natúrparkok és a natúrparkokkal foglalkozó országos szervezetek széleskörű együttműködésében született meg.

A fejlesztési koncepció kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy jelen szakmai dokumentum alapvetően a lehetséges utakat jelöli meg, szakmai véleményen alapuló javaslatokat tesz. Ezek végrehajtására vonatkozóan semmilyen jogszabályi vagy más formában rögzített kötelezettség nincs. Ugyanakkor reményeink szerint minden natúrpark és natúrpark-kezdeményezés a koncepcióban talál olyan elemeket, amelyek végrehajtása segíti a térségi szintű fejlesztési koncepció elkészítését, összességében az országos és térségi szinten meghatározott natúrparki célok elérését.

Bízunk benne, hogy e szakmai dokumentumban rögzített célok és prioritások, valamint jelen országos szintű fejlesztési koncepció alapján térségi szinten felülvizsgálatra kerülő natúrparki fejlesztési koncepciók elősegítik a hazai natúrparkok fejlődését, a natúrpark mozgalomban rejlő lehetőségek minél teljesebb körű kihasználását.

MELLÉKLETEK

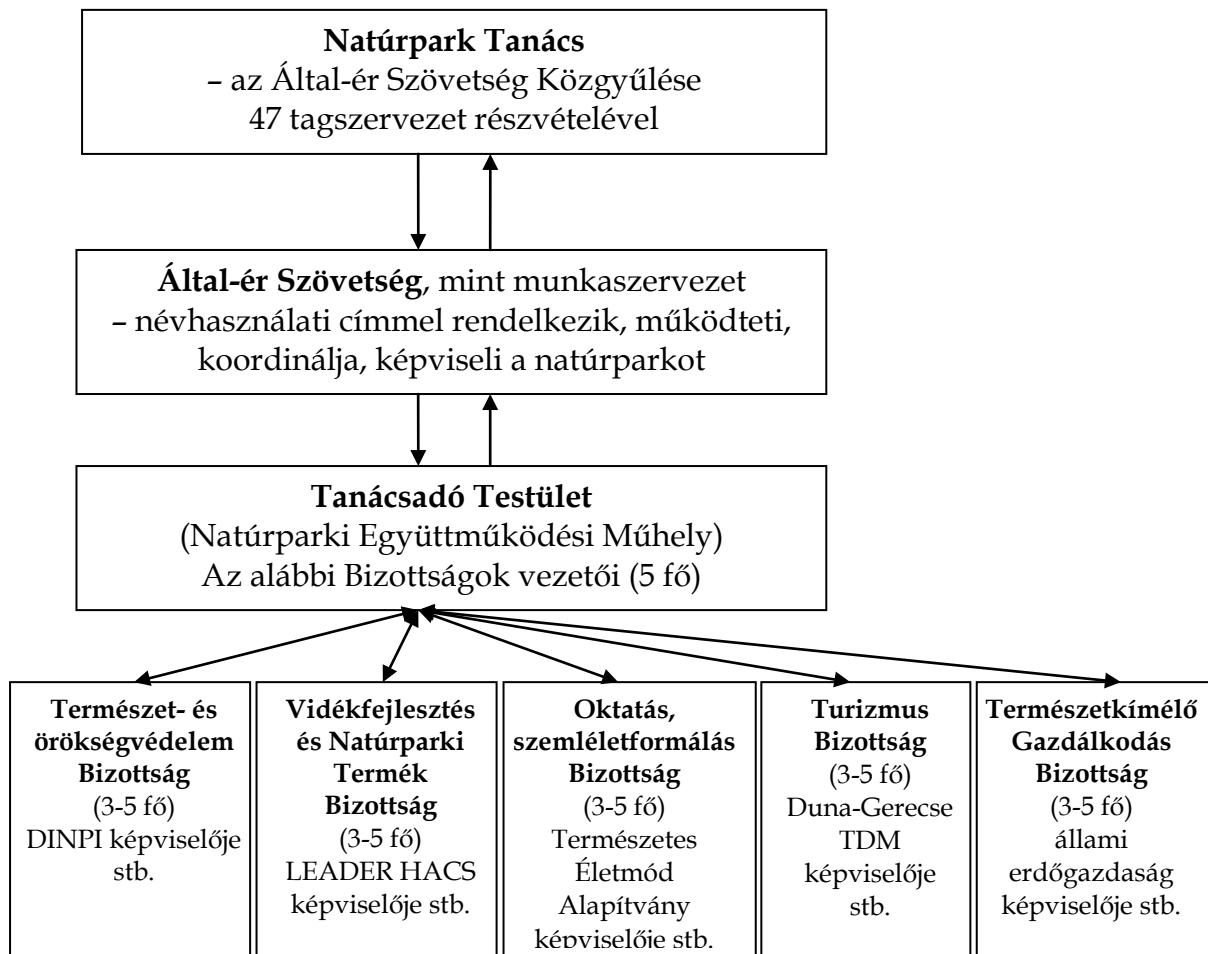
1. melléklet: Három különböző szervezeti formával rendelkező natúrpark szervezeti-működési ábrája
2. melléklet: A natúrparkok területével érintkező országos jelentőségű védett természeti területek részletező táblázata
3. melléklet: A natúrparkok területén működő erdei iskolák
4. melléklet: A natúrparkok területén működő látogató-, fogadó- és turisztikai információs központok
5. melléklet: Az európai natúrparkok működési gyakorlatai a különböző országokban
6. melléklet: A regionális natúrparkok hálózata Franciaországban
7. melléklet: A tájkarta tárgya és tartalma Franciaországban
8. melléklet: A natúrparkok minőségfejlesztési rendszere Németországban
9. melléklet: A natúrparkok erőforrástérképe az Európai Unió 2014-2020-as tervezési időszakára

HÁROM KÜLÖNBÖZŐ SZERVEZETI FORMÁVAL RENDELKEZŐ NATÚRPARK SZERVEZETI-MŰKÖDÉSI ÁBRÁJA

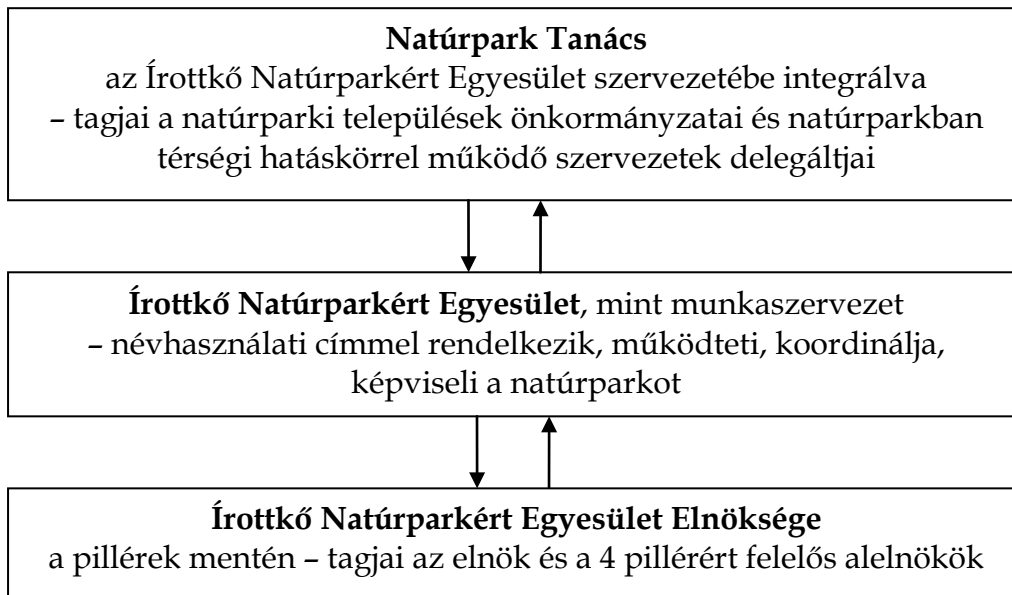
Vértesi Natúrpark - Alapítványi működés

Gerecse Natúrpark - Szövetségi működés

Írottkő Natúrpark - Egyesületi működés

2. melléklet

**A NATÚRPARKOK TERÜLETÉVEL ÉRINTKEZŐ ORSZÁGOS JELENTŐSÉGŰ
VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK RÉSZLETEZŐ TÁBLÁZATA**

Natúrpark	Natúrpark területe (ha)	Érintett NPI	Érintett országos jelentőségű védett természeti terület	Natúrpark-védett átfedés (ha)	Natúrpark-védett átfedés összesen (ha)	Natúrpark területének %-ában	
Cserhát Natúrpark	38 260	Bükki NPI	Kelet-cserhádi TK	3 890	4 041	10,6%	
			Hollókői TK	151			
Gerecse Natúrpark	79 611	Duna-Ipoly NPI	Vértesszőlői előembertelep TT	35,1	8 598,9	10,8%	
			Gerecsei TK	8 330			
			Dunaalmási-kőfejtők TT	231			
			Iatai Kálvária-domb TT	2,8			
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	Duna-Dráva NPI	Kelet-Mecsek TK	129	129	1,3%	
Írottkő Natúrpark	20 119	Órségi NPI	Kőszegi-tőzegmohás láp TT	3,8	4 343,8	21,6%	
			Kőszegi TK	4 340			
Koppányvölgy Natúrpark	16 421	-	-	0	0	0%	
Sokoró-Pannontáj Natúrpark	62 670	Fertő-Hanság NPI	Pannonhalmi TK	5 280	7 002,4	11,2%	
			Balaton-felvidéki NPI	Magas-bakonvi TK			1 110
			Hódoséri Ciklámenes TT	24,7			
			Fertő-Hanság NPI	Pannonhalmi arborétum TT			25,7
Szatmár-Beregi Natúrpark	103 802	Hortobágyi NPI	Balaton-felvidéki NPI	Fenyőfői-ősfényves TT	562	20 577,2	19,8%
			Kaszonyi-hegy TT	158			
			Cégénydányádi-park TT	14,2			
Vértesi Natúrpark	70 249	Duna-Ipoly NPI	Szatmár-beregi TK	20 405	15 763	22,4%	
			Vértesi TK	15 500			
			Pákozd-i-ingókövek TT	0,01			
			Pogácsa-legelő TT	263			
Körösök Völgye Natúrpark	207 240	Körös-Maros NPI	Dénesmajori Csigás-erdő TT	5,2	7 918,3	3,8%	
			Szarvasi arborétum TT	43,4			
			Szarvasi Történelmi Emlékpark TT	0,7			
			Körös-Maros NP	7 869			

3. melléklet

**A NATÚRPARKOK TERÜLETÉN MŰKÖDŐ ERDEI ISKOLÁK
MAGYARORSZÁGON (2015. DECEMBER)**

<i>Natúrpark</i>	<i>Település</i>	<i>Minősítés</i>	<i>Fenntartó/működtető</i>
Cserhát	-	-	-
Gerecse	Agostyán	minősített	Természetes életmód Alapítvány
Hét Patak Gyöngye	Alsómocsolád	minősített	Alsómocsoládi Községfejlesztő és Szolgáltató Nonprofit Kft.
Írottkő	Kőszeg, Stájer-házak	nem minősített	Szombathelyi Erdészeti Zrt.
Koppányvölgy	-	-	-
	Bakonyzentlászló	minősített	Ősfenyves Bt.
Sokoró- Pannontáj	Nyalka	nem minősített	Vadvirág Alapítvány
	Ravazd	minősített	Kisalföldi Erdőgazdasági Zrt.
	Táp	minősített	Római Katolikus Egyház
Szatmár-Beregi	Márokpapi	minősített	E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület
	Garbolc	minősített	Vadvízország Bt.
	Pusztavám	minősített	Vértesi Erdő Zrt
Vértés	Gánt	minősített	Mécs Csaba
	Vértésboglár	nem minősített	Pro Vértés Közalapítvány
	Mór	nem minősített	Családsegítő Alapítvány

4. melléklet

**A NATÚRPARKOK TERÜLETÉN MŰKÖDŐ
LÁTOGATÓ-, FOGADÓ- ÉS TURISZTIKAI INFORMÁCIÓS KÖZPONTOK**

<i>Natúrpark</i>	<i>Létesítmény</i>	<i>Település</i>	<i>Fenntartó/működtető</i>
Cserhát	Natúrparki Információs Iroda	Hollókő	Cserhát Natúrparkért Alapítvány
	Tourinform iroda	Hollókő	Hollókőért Alapítvány
Gerecse	Ökoturisztikai Központ	Tata	Tatai Városkapu Közhasznú Zrt.
	Tourinform iroda	Tata	Tata és Környéke Turisztikai Egyesület
Hét Patak Gyöngye	Virtuális Természettudományok Otthona	Alsómocsolád	Községfejlesztő és Szolgáltató Nonprofit Kft.
Írottkő	Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont	Kőszeg	Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
	Turisztikai információs központ és Tourinform iroda	Kőszeg	Írottkő Natúrparkért Egyesület
Koppányvölgy	-	-	-
Körösök Völgye	Körösök Völgye Látogatóközpont	Békéscsaba	Körösök Natúrpark Nonprofit Kft.
	Tourinform iroda	Békéscsaba	Békéscsaba Város Önkormányzata
	Tourinform iroda	Gyula	Gyulai Turisztikai Nonprofit Kft.
Sokoró-Pannontáj	Tourinform iroda	Pannonhalma	Pannonhalma Város Önkormányzata
Szatmár-Beregi	Látogatóközpont	Kisar	Kisar Község Önkormányzata
	Tisza Bemutatóház	Tivadar	Tivadar Község Önkormányzata
Vértes	Geszner-ház - Vértesi Natúrpark	Csákvár	Pro Vértes
	Látogatóközpont		Természetvédelmi Közalapítvány

A NATÚRPARKOK MŰKÖDÉSI GYAKORLATA KÜLÖNBÖZŐ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN

Natúrparkok Németországban

Németországban a natúrpark (Naturparke) a védett természeti területek egyik típusa, amelyre vonatkozóan a természet- és tájvédelmi törvény tartalmaz előírásokat. A natúrpark mozgalom vezérgondolata: „védelem a használaton keresztül”, vagyis annak elismerése, hogy a helyi lakosság támogatása és részvétele a kultúrtáj védelmében alapvető fontosságú.

A natúrparkok több különböző szervezeti modellje ismert: az egyesületek mellett találunk önkormányzati céltársulásokat (sőt, több járás alkotta társulást), tartományi illetve állami igazgatású szervezetet, közvetlen járási fenntartást (ritka eset), és még gazdasági társaságot is (egyetlen esetben).

A Német Natúrparkok Szövetsége egyesületi formában működik 1963 óta. A Szövetség tagjai kizárólag a natúrparkokat fenntartó szervezetek lehetnek (egyesület, céltársulás stb.). A négypilléres modell egyes pillérei alapvetően egyenlő fontosságúak, a hangsúlyok azonban az egyes tartományokban illetve natúrparkonként is eltérők lehetnek.

A natúrpark szervezeteket Németországban általában egyrészt a tartományok, másrészt a járasok és települések támogatják anyagilag. A finanszírozás mértéke ugyanakkor nagyon különböző, már csak a natúrparkok fenntartói szerkezetének különbözősége miatt is. A tartományok által közvetlenül fenntartott natúrparkok esetében (Brandenburg, Mecklenburg-Előpomeránia, Tübingia) a tartományok közvetlenül finanszírozzák a natúrparkok személyzetét és dologi kiadásait. A nem állami fenntartású natúrparkok az egyes tartományokban, mint Hessen, Északrajna-Weszfália, Rajna-Pfalz és Szász-Anhalt tartományi programok keretében tartományi eszközökből kapnak támogatást. Bajorországban és Baden-Württembergben a támogatás tartományi programokon keresztül az ELER európai támogatási programmal kombinálva történik. A többi tartományban alig van tartományi támogatás. Áruk, szolgáltatások értékesítéséből nagyságrendileg jelentéktelen bevétel keletkezik.

A natúrparkokra vonatkozó jogi szabályozást a Szövetségi Természetvédelmi Tv. 27 §-a tartalmazza. E jogszabály szerint

- (1) A natúrparkok egységesen fejlesztendő és gondozandó területek, melyek
 1. nagy kiterjedésűek;
 2. túlnyomórészt tájvédelmi körzethez tartozó vagy természetvédelem alatt álló területek;
 3. táji adottságaikból adódóan a pihenésre különösen alkalmasak, és területükön törekednek a fenntartható turizmusra;
 4. területrendezési szempontból pihenésre vannak kijelölve;
 5. a sokszínű használat által meghatározott tájnak és abban a faj- illetve biotóp-gazdagságnak a fenntartására, fejlesztésére és helyreállítására szolgálnak, és e célból tartósan környezetbarát területhasználatra törekcszenek;
 6. különösen alkalmasak a fenntartható vidékfejlesztés támogatására.
- (2) A natúrparkokat az (1) bekezdésben leírt céljaiknak megfelelően, a természetvédelmi és tájgondozási célok és alapelvek figyelembe vételével kell tervezni, tagolni, feltárni és továbbfejleszteni.

A natúrparkokat a helyi fejlesztési terveknek kötelező jelleggel tartalmaznia kell. 2014-ben a 104 államilag elismert németországi natúrpark az ország területének mintegy 25%-ára terjed ki. A natúrparkok más módon is segítik az ország természeti örökségének megőrzését: egyes natúrparkok a nemzeti parkok egyfajta „védőzónáját” képezik, csökkentve a védelmi „magterületeket” érő kedvezőtlen hatásokat.

A Német Natúrparkok Szövetsége (VDN) által indított „Natúrparkok Minőségoffenzívája” egy önkéntes eszköz a natúrparkok minőségi továbbfejlesztésére, támogatja a natúrparkokat munkájuk értékelésében és impulzusokat ad további fejlődésükhöz. A 104 natúrparkból 69 kapta meg a minőségi natúrpark címet. A 2006-ban kifejlesztett kritériumrendszer fontos váltoállítást jelent a natúrparkok munkájában. A minőségi kritériumrendszer kifejlesztésével az önértékelést, az erőforrás-gazdálkodást, és a saját működés folyamatos jobbítását támogató eszköz áll a natúrpark-fenntartó szervezetek rendelkezésére.

A Szövetségnek emellett fontos szerepe van a natúrparki nyilvánosságban, az önkéntesek bevonásában, a környezeti nevelés terén közös projektek kialakításában (natúrpark iskolák, felfedező mellények), a helyi termékek értékesítésében (www.naturpark-spezialitaeten.de) is.

Natúrparkok Ausztriában

A natúrparkok olyan védett tájak, amelyek a természet és az ember együttes hatására alakultak ki, s fennmaradásuk gyakran az ott élő emberek tevékenységének köszönhető. Ausztriában a natúrparkokra vonatkozó jogszabályok a természetvédelemre vonatkozó szabályozással együtt tartományi hatáskörbe tartoznak. Az osztrák natúrparkok az ország táji változatosságát reprezentálják: tájtípusonként egy-egy jellegzetes natúrpark kialakítása a cél. A natúrparkok munkaszervezete döntően egyesületi formában működik, kivételesen alapítványi háttérű működésre is van példa.

A „Védelem, Fejlesztés, Képzés, Pihenés” négy pilléres modellje képezi a natúrparki munka alapját. A négy pillér azonos fontosságú, és a működés során azonos súllyal kell őket figyelembe venni. A natúrparkok finanszírozása részben a tagdíjakból történik; minden a natúrpark területén fekvő település hozzájárul a költségekhez. A források legnagyobb része állami, tartományi és EU-s projektfinanszírozásból származik. A natúrparkok ezen kívül speciális termékek és szolgáltatások értékesítéséből is szereznek bevételeket, pl. vezetett túrák szervezéséből. 2012-ben az osztrák natúrparkok különböző vezetett programjain több mint 80.000 ember vett részt! A natúrparkok alapvető működését a tartományok a támogatási megállapodások keretében ellenőrzik. Az állami, tartományi és EU-s pályázati támogatások felhasználását a támogatás forrása szerint illetékes ellenőrző szervek felügyelik.

Jelenleg 48 natúrpark van az országban, melyek kiterjedése 500 ezer hektár, s ezek a számok folyamatosan növekednek. Ezek a különleges tájképi szépségű kultúrtájak nyitva állnak az érdeklődők számára, és megismerésüket kiépített turisztikai infrastruktúra segíti.

Az Osztrák Natúrparkok Szövetsége (VNÖ) legfontosabb általános feladatai: az osztrák natúrparkok képviselete, közös marketing tevékenység folytatása, információs pont működtetése érdeklődők illetve a sajtó részére, különböző rendezvények szervezése, képzések és továbbképzések szervezése, foglalkoztatási projektek lebonyolítása, modellprojektek gondozása, belföldi és nemzetközi együttműködésekben való részvétel, a natúrpark-gondolat tartalmi továbbfejlesztése pl. natúrpark-iskolák, natúrpark-óvodák, natúrparki termékek, környezetbarát közlekedés, a 4 pillérről szóló tanulmányok stb. A következő évek egyik kiemelt feladata a natúrparkok biodiverzitás stratégiájának az elkészítése.

Natúrparkok Svájcban

Svájcban 16 államilag elismert természeti park működik, melyek között 1 nemzeti park, 1 természeti élménypark és 14 regionális natúrpark található. Jelenleg is zajlik 2 újabb nemzeti park és 2 regionális natúrpark előkészítése. Svájcban 2007 óta létezik a „parkokra” – köztük a natúrparkokra (Regionaler Naturpark) – vonatkozó egységes törvényi szabályozás és finanszírozási keretrendszer. A natúrparkok állami elismerésért folyamodhatnak, és az elismerés megszerzését követően tagjai lehetnek a Svájci Parkok Hálózatának (Netzwerk Schweizer Pärke; www.paerke.ch). A natúrparkok munkaszervezete többnyire egyesületi formában működik, de alapítványi háttérű működésre is van példa. A finanszírozásban nagy jelentősége van az állami támogatásnak, de a külsős szereplőktől érkező szponzori pénzek és a pályázati források is szerepet kapnak abban, hogy a parkok szilárd pénzügyi háttérrel működnek. A finanszírozás többnyire valamely projekthez kötődik. A natúrparki termékek gazdasági szereplőkkel együttműködésben történő értékesítése is egyre jelentősebb szerepet kap abban, hogy a szakmai célok elérését ne nehezítsék pénzügyi akadályok. Összességében a natúrparkok az állami természetvédelemben kiemelkedő szerepet játszanak, amelyet a különböző szereplők példás együttműködése és az állami források alapoznak meg.

A 2007 óta működő Svájci Parkok Szövetsége (Netzwerk Schweizer Pärke) hangolja össze a parkok munkáját. Legfontosabb feladata jelenleg a parkokért folytatott politikai lobby, a közös kommunikáció, a parkok közötti partnerei együttműködések és tapasztalatcsere szorgalmazása.

Natúrparkok Franciaországban

Franciaországban a regionális natúrpark (parc naturel régional) egy térség különböző szereplőinek együttműködésére épülő, mintegy kistérségi társulásként létrejövő önkéntes szerveződés.

Más védett területekkel szemben itt egy önkéntes vállalásról van szó, amelyet a kartát aláíró felek vállalnak, komplex célkitűzésekkel, amely nem csupán a védelemre, hanem a fejlesztésre is irányulnak.

Az önkormányzatok, a társadalmi szervezetek és a gazdasági élet szereplőinek együttműködése a táji örökség megőrzése és a képzés-nevelés mellett a térség társadalmi-gazdasági fejlődésére irányul. Kiemelt szerepet kap a helyi termékek piacra jutásának segítése, a közösségfejlesztés és a turizmusban rejlő lehetőségek

kiaknázása. Egy natúrpark általában egy tájegységet (pays) ¹⁰ ölel fel, de akár többre is kiterjedhet. A közös területi politika egy szerződésben valósul meg: Natúrpark Karta, amely konkretizálja a védelmi és a fejlesztési feladatokat a natúrpark területén az elkövetkező 12 évre, egy társadalmi konzultáció eredményeként születik meg.

Leszögezi a célkitűzéseket, a védelemi intézkedéseket, a natúrpark gazdasági fejlesztését és örökségi értékeket hangsúlyozó törekvéseit, és azok megvalósításának lépéseit. A karta egy biztosíték, amely összeköti és koordinálja a különböző tevékenységeket, amelyeket a különböző önkormányzatok és csoportok vezetnek. A karta kötelezi a területi és a települési önkormányzatokat, és azokat az egyéb csoportosulásokat, akik aláírják. A regionális natúrparkokat az adott régió ajánlása alapján az állam hozza létre, és működésüket pénzügyileg is támogatja. Az állam

- véleményezi a Karta tartalmát;
- tulajdonjoga van a natúrpark védjegyekre;
- a natúrpark Kartája az állam vállalását is meghatározza.

Az állam ezt rendeletben hirdeti ki, amelyben a kötelezettségeket is leírja.

Az Országos Természetvédelemért felelős Tanács (CNPN) és a Regionális Natúrpark Szövetség véleményezését követően a környezetvédelemért felelős miniszter adományozza a natúrpark címet a térségi szövetség részére, melynek tagjai a Kartát aláíró, a Kartában foglaltakat önkéntesen vállaló felek. Az országban jelenleg 48 regionális natúrpark működik, egy natúrpark átlagosan 85 települést foglal magában. A Francia Regionális Natúrpark Szövetsége a regionális natúrparkok közös szervezete. Egy eszköz a közös célok eléréséhez, a közös tevékenységek szervezéséhez, felelős a közös érdekek képviseletéért a minisztériumokban, az országgyűléseken, egyéb intézményi szervezetekben, emellett feladata a társadalom tájékoztatása.

Natúrparkok Luxemburgban

Luxemburgban jelenleg 3 (hivatalos) natúrpark működik egy harmadiknak pedig a tervezése zajlik. Az első natúrparkot 1999-ben, a másodikat 2005-ben alapították. Luxemburgban a natúrparkokat ún. szindikátusi (társulási) formában alapítják. Ezek közérdekű szervezetek, melyekben az állam és az önkormányzatok együtt képeznek

¹⁰ Olyan terület, amelynek lakossága közös célokat fogalmaz meg, s ezek elérése érdekében különleges tervezési jogokkal rendelkezik.

döntéshozó grémiumokat. A törvény szerint a natúrparkok úgy működnek, mint a települési társulások (szindikátusok).

A luxemburgi natúrparkok a francia modell szerint működnek: védelmi és fejlesztési céljaiknak azonos jelentőséget tulajdonítanak. A működés tematikus súlypontjai: a természetes és kulturális erőforrások értéknövelő használata és védelme; a régió gazdasági és szociális fejlődésének előmozdítása; az ökológiai összefüggések bemutatása a környezeti képzés és továbbképzés támogatása; a turizmusnak a természet és környezet szempontjaival összeegyeztetett fejlesztése. A natúrparkok költségvetése (működés személyi és dologi költsége) az állam és a tagtelepülések közvetlen hozzájárulásából áll össze, projektjeiket – különösen a nagyobbakat – gyakran hazai és nemzetközi pályázatokból (LEADER, INTERREG stb.) finanszírozzák. A natúrparkok működését külön Natúrparktörvény finanszírozza, melyet 1993-ban fogadtak el. Működésüket szakminisztériumként Vidéktervezési Minisztérium ellenőrzi, de rendszeres felügyeletet gyakorol a Belügyminisztérium is, mivel a települési önkormányzatokhoz hasonló működési és elszámolási rendet követnek. Ezek az ellenőrzések éves ritmusban a költségvetés tervezetének benyújtásakor és az előző év költségvetésének elszámolásakor történnek.

6. melléklet

A REGIONÁLIS NATÚRPARKOK HÁLÓZATA FRANCIAORSZÁGBAN

Franciaországban a regionális natúrparkok hálózatát összefogó szövetség 1971 óta, több mint 40 éve létezik, és amellet, hogy természet- és tájvédelmi célok megvalósításának eszköze, egyúttal a vidékfejlesztésre, a vidéki elnéptelenedésre, szociális és gazdasági problémákra is megoldásokat keres. Az országos szövetség megalakulásakor az akkori francia környezetvédelmi miniszter a natúrparkokat a „területrendezés érzékeny (precíz) eszközének” tekinti. Egyúttal egy olyan területrendezési eszközről beszélhetünk, amely nem időtávlatokban, léptékekben és „szinteken”, hanem tartós, egyértelműen összetartozó egységekben „tervez”, vagyis tulajdonképpen „fejlődési pályát” javasol a sérülékeny, de egyúttal magas örökségi értékkel bíró térségeknek.

A regionális natúrpark lakott vidéki térség, országos szintű táji és örökségi értékkel bír, ugyanakkor sérülékeny terület (vagy a vidéki elnéptelenedés, vagy épphogy a fokozott beépítés és urbanizációs folyamatok miatt). A regionális natúrpark területfejlesztési terve egy a fenntartható fejlődést támogató stratégia köré szerveződik, amelynek alapja saját örökségének a védelme és értékőrző fejlesztése, legyen az táji, természeti vagy kulturális örökség. A regionális natúrpark célja a védelem és a természeti, kulturális és népi örökség értékőrző fejlesztése. Egy olyan területpolitika megvalósítása, amely újszerű, figyelembe veszi a gazdasági, szociális és kulturális fejlődést, de mindeközben felelős a környezetvédelemért.”

Ez a modell azért is olyan sikeres és él a mai napig Franciaországban, mert a natúrpark cím megszerzése önkéntes vállalásokon alapul. Ezeket a vállalásokat, pedig egy „vegyes térségi szövetség” teszi, amely felelőse és tulajdonosa lesz a címnek, ami egyben egy védjegyet is jelent. A „vegyes szövetség” azért egy egészséges és jól működő rendszerként képes működni, mert a helyi szereplők teljes körét felöleli, különböző érdekeket egyesít közös célokért. A „vegyes szövetség” tagjai a települési önkormányzatok, megyei önkormányzatok, Regionális Tanácsok, Állami Tanácsok, Állami Intézmények Településközi Együttműködésekért (EPCI) nevű szervezet, egyéb állami intézmények, társadalmi, szakmai szervezetek és civil szervezetek.

Az önkéntes vállalásokat a *Natúrpark Kartában* rögzítik, amely a cím odaítélésének időtartamára, 12 évre érvényes. A natúrpark cím odaítéléséhez a következő öt kritériumot vizsgálja a címet adományozó, a környezetvédelemért felelős minisztérium:

- az örökség és a táj minősége az adott terület sérülékenységének vonatkozásában;
- a terület lehatárolásának relevanciája és a lehatárolt terület összetartozósága;
- a kapcsolódó elképzelésekben, amelyeket a hozzátartozó Karta megfogalmaz, milyen minőségben jelenik meg a környezet (mind környezetvédelmi, természetvédelmi, tájvédelmi, fenntartható fejlődés vonatkozásában);
- a „vegyes szövetség” (*syndicat mixtes*) mennyire képes a feladata ellátására;
- az önkormányzatok és az egyéb csoportosulások mennyire érdekeltek és mennyire elkötelezettek abban, hogy jól vezessék a térségi társulást.

A natúrparkok küldetését a Környezetvédelmi Törvénykönyv rögzíti R 333-1 cikkében, melyek a következők:

- *a természeti, kulturális és táji örökség védelme és kezelése*: a vidéki térségek összehangolt kezelése; a biológiai sokféleség megőrzése; a természeti értékeknek, a tájnak, kiemelt értékű tájak megőrzése és értékőrző fejlesztése; a kulturális örökséggazdálkodás fellendítése;
- *térségi tervezés*: az országos és a regionális tervek figyelembevételével meghatározza a térség területfejlesztési irányait, és annak célkitűzéseit, amely kiemelt hangsúlyt fektet a környezetvédelmi szempontokra;
- *gazdasági és szociális fejlődés*: a regionális natúrpark gazdasági és társadalmi tevékenységeket irányít és hajt végre, amelyek a természeti és az emberi erőforrások értékőrző fejlesztése mentén az életminőséget és a környezetért felelős fejlődést biztosítják;
- *látogatók fogadása, ismeretterjesztés, nevelés*: elősegíti az ember és a természet kapcsolatát, lakosait a környezeti problémák iránti fogékonyságra ösztönzi, látogatóit arra buzdítja, hogy fedezzék fel a natúrpark területét ismeretterjesztő, kulturális és turisztikai tevékenységeken keresztül;
- *kutatás*: elősegíti azokat a kutatásokat és elképzeléseket, amelyek más területeken is hasznosítható gyakorlatokat és módszereket vezethetnek be országos, vagy nemzetközi szinten.

A regionális natúrparkok működését és fenntartását az állam is támogatja, törvényben rögzített arányban, teljes büdtségének 10%-ával egészíti ki. Egy natúrpark pénzügyi forrása elsősorban a tagszervezetek anyagi ráfordításából tevődik össze, amely kiegészül a környezetvédelemért felelős minisztérium anyagi ráfordításával és a különböző pályázati forrásokkal.

A regionális natúrparkok szerepének meghatározásához szükséges leszögezni azt, hogy melyek a nemzeti parktól eltérő jellemzői és feladatai.

A nemzeti park egy különleges természeti értéknek (*monument*) a magterületét jelenti, egy olyan terület, amelyet az állam rendeletben jelöl ki, amelyet az állam védetté nyilvánít, ezáltal garantálja a magterület védelmét. A nemzeti park kezelését egy állami szervezet biztosítja, amely a vonatkozó szabályozások betartásában kompetens. A Nemzeti Park Kartáját a tagtelepüléseknek el kell fogadnia, és „ökológiai szolidaritást” kell vállalniuk a magterület védelmének érdekében. Ez a Karta kötelezettségeket ír elő a települések felé.

Ezzel szemben a natúrparkok esetében egy önkéntes vállalásról van szó, amely nem csupán a védelemre, hanem a fejlesztésre is irányul. Léte az egész területén ösztönzően hat, nem csupán a kiemelkedően értékes, védett területeken biztosít védelmet vagy kezelést. Fontos kikötés, hogy egy regionális natúrpark és egy nemzeti park között nem lehet területi átfedés. Érdekes tény még az is, hogy míg Franciaország területének 14%-a regionális natúrparkhoz tartozik, addig csak alig 4%-a nemzeti park, beleértve a tengerentúli francia területeket is. Mindez azt is jelzi, hogy ez a rendszer természetvédelmi eszközként is fontos szerepet tölt be.

Franciaországban a natúrpark eszméje fokozatosan épült be a természetvédelmi jogszabályokba. 1976-ban a természetvédelemről szóló törvényt a következő bekezdéssel egészítették ki: „a célkitűzések megvalósítása folytán biztosítani kell egy harmonikus egyensúlyt a vidéki és városi lakosság számára is”. Hamarosan, pedig Valéry Giscard d'Estaing, Köztársasági Elnök kijelenti, hogy „országunkban a regionális natúrparkok példát mutatnak arra, hogy hogyan lehet a gazdasági fejlődést és a környezetvédelmet összehangolni”.

A természetvédelmi vonatkozások mellett fontos kiemelni a natúrparkoknak a helyi döntéshozatalban, a helyi érdekek érvényesítésében betöltött szerepét. Nem teljesen véletlen, hogy az első regionális natúrpark 1968-ban alakult, hiszen ekkor a regionalizmus, helyi érdekek érvényesítése, a közügyekben való határozottabb társadalmi részvétel politikai akaratként is megfogalmazódott. Mindezek olyan törekvések, amelyek a mai magyar területi tervezésben, vidékfejlesztésben és a természetvédelemben, általános tájvédelemben (a nem védett területek védelmében) is szerepet kaphatnak. Erősíthetik a helyi értékek védelmét és megbecsülését, a közösségi összetartozást, az aktív és cselekvő természetvédelem megvalósulását, együttesen pedig a helyi identitást.

A natúrparkok különleges szabályozási területként jelennek meg. Ezt jelzi, hogy a területét érintő beruházásokra, építkezésekre vonatkozóan kötelező elkészíteni a környezetihatás-tanulmányt. Továbbá egy építészeti egységességet felügyelő szervezetet nevezhetnek ki az építési törvény rendelete alapján, emellett a reklámplakátok kihelyezése is eltérő módon, szigorúbban van szabályozva ezeken a területeken.

A francia regionális natúrparkok mind célkitűzéseikben, mind küldetésükben és feladatvállalásaikban is kitérnek a táji értékekre, a táj sérülékenységére és védendő mivoltára.

Felhasznált források:

Argumentaire. 2012. Parcs naturels régionaux de France http://www.parcs-naturels-regionaux.tm.fr/upload/doc_telechargement/grandes/Argumentaire%20MAJV1%20NOV%202012.pdf

Code de l'environnement (2014. március 22-i verzió)
<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074220>

Összeállította: Pécsi Zsófia

7. melléklet

A TÁJKARTA TÁRGYA ÉS TARTALMA FRANCIAORSZÁGBAN

A tájkarta az összes területi (térségi, települési) önkormányzattal és az összes érdekelt partnerrel egyeztetve kerül kidolgozásra az adott régió irányítása alatt, a környezetvédelmi törvénykönyv L.333-1 cikkében foglaltak szerint.

A tájkarta tartalmi elemei a következők:

- *összegző dokumentum*, amely meghatározza a védelem, az értékek megbecsülésének és a várható fejlesztéseknek az irányait a natúrparki cím birtoklására vonatkozó időtávlatban (10 év), és meghatározza azokat az intézkedéseket, amelyeket a területen véghez fognak vinni;
- *referencia terv*, amely egy 1: 50 000 léptékű térképi dokumentum, a különböző övezetek határaival, amelyekre a különböző intézkedések vonatkoznak;
- *a térképi dokumentum szöveges munkarésze*, amelyek tartalmazza:
 - a natúrpark fenntartását biztosító szervezet működésének leírását és feladatait;
 - az állam és a natúrpark közötti megállapodás programját, amely meghatározza, hogy az állam mivel járul hozzá a tájkarta megvalósításához;
 - egy területi elemzést, s annak részeként egy értékleltárt, egyaránt beleértve a táji, a kulturális és természeti örökséget;
 - egy társadalmi-gazdasági helyzetfeltárást a térségről, amely már a tájkarta megfogalmazásának előfeltételeként született meg;
- *további kiegészítő dokumentumok* a tájkarta vállalásainak, feladatainak pontos meghatározása céljából, így
 - a települések közötti együttműködéseket összegző dokumentum;
 - a natúrpark első 3 évre szóló cselekvési terve;
 - a natúrpark munkaszervezetét és közvetlen foglalkoztatottjait (személyi állományát) tartalmazó dokumentum;
 - egy költségbecslés a natúrpark első 3 évére vonatkozó fenntartási költségeiről;
 - egy, a Nemzeti Erdő Hivatal és a natúrpark közötti keretegyezmény megvalósítását biztosító együttműködési modell leírása;
 - egy ütemezést a területrendezési tervekben meghatározott feladatokról;

- egy tájtervet;
- egy, a természeti területeken a látogatók fogadásáról szóló koncepciót.

A tájkarta a natúrpark referencia anyaga, amely

- egy közös (önkéntes) szándékot fogalmaz meg a natúrpark létesítésére vonatkozóan, mind a települések, mind a régió, mind a megyék, a térségi társulások és az állam részéről.
- meghatározza a natúrpark védelmi, fenntartási és fejlesztési politikáit, amelyek iránt a tagönkormányzatok elkötelezik magukat, ahogyan az állam is, a tájkartát megvalósító egyezmény által;
- egy etikai, jogi és pénzügyi szerződést jelent az aláíró felek között, tájékoztatva a településeket, a régiót, a megyéket, akik vállalják, hogy részt vesznek célkitűzéseinek megvalósításában;
- egy keretet ad azoknak a cselekvéseknek, amelyek a natúrpark területén megvalósulnak a Vegyes Testület (Syndicat Mixtes) tagjai által, mert a tájkartában megnevezett cselekvések úgy vannak kialakítva, hogy azok figyelembe veszik az egyes tagok lehetőségeit és képességeit.

A tájkartához való csatlakozás nem jelenti automatikusan az egyes tagok közötti képességek, lehetőségek kiegyenlítődését vagy transzferét, de jelzi, hogy van egy közös akarat egy közös ügy érdekében a natúrpark területén.

A tájkarta megvalósítása a Vegyes Testület egyezményein keresztül történik, amelyet különböző partnereivel köt, különösképpen ilyen partnerek lehetnek például a több települést összekötő közintézmények, az országos és térségi erdészeti szervezetek, az országos agrárkamara és a kulturális közintézmények.

A tájkartát rendeletben hirdetik ki, amely rendelet lehatárolja a regionális natúrpark területét, amely egyben egy speciális védettségi kategóriát is jelent. A rendelet maximális érvényességi ideje 10 év, amely megújítható.

Forrás:

http://www.parc-oise-paysdefrance.fr/files/pnr_oise/charte-du-Parc/rapport-228-pages.pdf

Fordította és értelmezte: Pécsi Zsófia

8. melléklet

A NATÚRPARKOK MINŐSÉGFEJLESZTÉSI RENDSZERE NÉMETORSZÁGBAN

A Német Natúrparkok Szövetsége (Verband Deutscher Naturparke - VDN) a Szövetségi Természetvédelmi Hivatallal (Bundesamt für Naturschutz - BfN) és a natúrparkokkal szoros együttműködésben „minőségoffenzíva” (Qualitätsoffensive) néven dolgozta ki a német natúrparkok minőségfejlesztési rendszerét. A fő célkitűzés az volt, hogy a natúrparkok önértékelését, munkájuk és szolgáltatásaik folyamatos minőségfejlesztését támogató eszközt hozzanak létre. A minőségoffenzívában való részvétel önkéntes. Ezen eszköz segítségével a politika, a gazdaság és a társadalom felé is bemutatatható, hogy a natúrparkok képesek a természetvédelem, a fenntartható turizmus, a környezeti szemléletformálás és a fenntartható térségfejlesztés integrált megvalósítására. A minőségoffenzíva keretében vizsgált szempontok alapján felmérhető a németországi natúrparkok állapota, az adatok kiértékelése pedig mérhetővé teszi a natúrparkok munkáját.

A minőségoffenzíva kidolgozását a Szövetségi Környezetügyi, Természetvédelmi és Reaktorbiztonsági Minisztérium (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit - BMU) finanszírozta 2,5 éven át. Ezen időszak alatt 13 natúrparkban tesztelték is a kritériumokat, így egy gyakorlat-orientált fejlesztési eszköz jött létre. Mára a 104 natúrparkból 74 csatlakozott a minőségoffenzívához.

A Natúrparki Minőségoffenzíva lelke egy értékelési szempontrendszer, amely a natúrparkok tevékenységét az 5 pillér területén vizsgálja, melyek a következők:

- menedzsment és szervezet;
- természetvédelem és tájgondozás;
- pihenés és fenntartható turizmus;
- környezetiszemlélet-formálás és kommunikáció;
- fenntartható térségfejlesztés.

A felmérés tartalmaz egy natúrparki adatlapot, amely rögzíti a natúrparkra vonatkozó alapvető információkat, valamint összesen 87, a fenti területekre vonatkozó értékelő kérdést. Az öt tevékenységi terület mindegyikében egyenként 100, összesítve tehát 500 pontot lehet elérni.

A minőségoffenzívában részt vevő natúrparkok munkáját ezen kívül a helyszínrre kiküldött speciálisan képzett „minőség-doktorok” is értékelik.

Az elérhető 500 pontból min. 250 pontot, és az egyes tevékenységi területeken egyenként is min. 20 pontot elérő natúrparkokat „minőségi natúrpark” címmel tüntetik ki. Azok a natúrparkok, amelyek részt vesznek a minőségoffenzívában, de még nem érik el ezt a pontszámot a „minőségoffenzíva-partner natúrpark” címet viselhetik.

A kitüntetett natúrparkok oklevelet kapnak, kiadványaikon és honlapjukon pedig használhatják a címhez tartozó jelvényt. Mindkét jelvény öt éves időtartamban használható, melynek letelte után a cím megújítható.

A minőségoffenzíva a következő előnyökkel jár a natúrparkok számára:

- áttekintik saját tevékenységüket: rendszeres adatgyűjtés zajlik a natúrparkról, az adatsorok új felismerésekhez vezetnek, amelyek beépülnek a natúrparki tevékenységekbe;
- erősségek és gyengeségek elemzése: a natúrpark tiszta képet nyer konkrét erősségeiről és gyengeségeiről; az elemzés impulzusokat, javaslatokat és tippeket tartalmaz a fejleszhető tevékenységi területekre, tehát konkrét megoldási terveket nyújt a jövő stratégiai irányainak meghatározásához (profilépítés);
- tanácsadói szolgáltatás: a natúrpark a minőségértékelés során a kidolgozott kérdésekkel értékes és nagyon kedvező tanácsadásban és segítségnyújtásban részesül;
- együttműködés javulása: a minőségoffenzíva ösztönzi az együttműködést a térségi szereplők között, mivel a partnerségben megvalósított akciók/projektek magasabb értékelést kapnak és a pártatlan értékelés erősíti a „mi-érzést” a térségben;
- natúrparkok erősítése: a natúrpark jelentősége, imázsa és a támogatása nő a térségben, a natúrparki tevékenység felértékelődik a partnerek, a politikusok, a szponzorok, a támogatók és a közvélemény szemében;
- natúrpark tervezés: a minőségoffenzíva egy eszköz, mely támogatja és optimalizálja a natúrpark fejlesztési terveit és megvalósításukat.

A minőségoffenzíva folyamata:

1. lépés: a fejlesztési célok alapján az egyes natúrparkokban meghatározásra kerülnek az adott tevékenység-kategóriák mentén végezhető tevékenységek;
2. lépés: a natúrpark tevékenységének meghatározott kritériumok szerinti értékelése (mit, mennyit, milyen minőségben?);

3. lépés: a kérdések megválaszolása során kapott pontszám a 4+1 pillér esetében külön-külön és összesítve is értékelésre kerül;
4. lépés: a natúrpark az értékelés során elért pontértékekhez képest határozza meg a fejlesztési intézkedésekkel elérendő következő pontértékeket, illetve az ezt elősegítő intézkedéseket;
5. lépés: a natúrpark az intézkedések végrehajtása után ismét elvégzi önértékelését, és megállapítja az elért eredmények utáni pontértéket, valamint, újabb célértékeket és intézkedéseket határoz meg.

Forrás: Verband Deutscher Naturparke – www.naturparke.de

**A NATÚRPARKOK ERŐFORRÁSTÉRKÉPE
AZ EURÓPAI UNIÓ 2014-2020-AS TERVEZÉSI IDŐSZAKÁRA**

Vidékfejlesztési Program (VP)

Vidéki térségek fejlesztése

- *Helyi gazdaságfejlesztés*
 - o Kis gazdasági szereplők együttműködései (16.3.1)
- *Helyi infrastruktúra- és szolgáltatásfejlesztés*
 - o Alapvető szolgáltatások fejlesztése (7.4.1)

Megjegyzés: korlátozott témakörökre (pl. IKSZT-kben a natúrparkok megjelenítése)

- *LEADER*
 - o Helyi Fejlesztési Stratégiák céljaihoz illeszkedő projektek megvalósítása (19.2.1)

Megjegyzés: A tervezés során a natúrpark keretében történő együttműködést be kell illeszteni a Helyi Fejlesztési Stratégiába.

- o Helyi Akciócsoportok együttműködése - Térségek közötti és nemzetközi együttműködések (19.3.1)

Megjegyzés: Kiemelten fontos konstrukció, mivel több natúrpark több térségre terjed ki.

Natúrparki együttműködő partnerek részére (is) elérhető konstrukciók:

- o Élelmiszer feldolgozás fejlesztése (4.2.1 és 4.2.2)
- o Minőségrendszerhez való csatlakozás és annak promóciója (3.1.1. és 3.2.1)
- o Mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése (6.3.1)
- o Kisméretű infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése a vidéki térségben önkormányzatok részére (7.2.1 és 7.4.1)
- o Nem mezőgazdasági tevékenység fejlesztése vidéki térségben (6.4.1)

- o Nem mezőgazdasági tevékenység indítása vidéki térségben (6.2.1)

Emberi Erőforrás Operatív Program (EFOP)

Együttműködő társadalom

- 1.3. Társadalmi együttélés segítése

Gyarapodó tudástőke

- 3.3. A neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása a nem formális és informális tanulási formákon keresztül

Megjegyzés: Szemléletformálási projektek oktatási „lábbal”.

Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP)

A klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás

- 1.2. Hatékony alkalmazkodás társadalmi feltételeinek elősegítése

Természetvédelmi és élővilág-védelmi fejlesztések

- 4.1. A természetvédelmi helyzet javítását és a leromlott ökoszisztémák helyreállítását célzó élőhely-fejlesztés

Megjegyzés: Együttműködésben a működési területükkel érintett nemzeti park-igazgatóságokkal.

Energiahatékonyság növelése, megújuló energiaforrások alkalmazása

- 5.4. Szemléletformálási programok

Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP)

Térségi gazdasági környezet fejlesztése a foglalkoztatás elősegítésére

- 1.2. Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés

Megjegyzés: Önkormányzatok és azok társulásai számára elérhető, natúrparki látogatóközpont vagy más bemutatási infrastruktúra fejlesztésére is alkalmas.

Megyei és helyi emberi erőforrás fejlesztések, társadalmi együttműködés erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok

5.3. Helyi közösségi programok megvalósítása

Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)

7.4.1 Nemzeti parkok komplex turisztikai fejlesztése

Megjegyzés: Együttműködésben a konstrukcióban nevesített partnerekkel (nemzetipark-igazgatóságokkal).

7.2.1 Aktív turisztikai hálózatok infrastruktúrájának fejlesztése

Megjegyzés: Együttműködésben a konstrukcióban nevesített partnerekkel (Magyar Természetjáró Szövetség, Magyar Vitorlás Szövetség, Magyar Kajak-Kenu Szövetség, Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt., Magyar Lovas Turisztikai Közhasznú Szövetség).

Határon átnyúló programok

INTERREG V-A Ausztria-Magyarország Együttműködési Program

6/c. A természeti és kulturális örökség megőrzése, védelme, elősegítése és fejlesztése

6/d. A tájkép és az ökoszisztémák ökológiai stabilitásának és megújuló képességének fenntartása

INTERREG V-A Szlovénia-Magyarország Együttműködési Program

6/c. A természeti és kulturális örökség megőrzése és fejlesztése

INTERREG V-A Magyarország-Horvátország Együttműködési Program

6/c. A természeti és kulturális örökség megőrzése, védelme, elősegítése és fejlesztése

6/d. Biodiverzitás és a talaj védelme, helyreállítása, valamint az ökoszisztéma - szolgáltatások ösztönzése

10/b. Beruházás a készségfejlesztésbe, oktatásba és élethosszig tartó tanulásba közös oktatási, szakképzési és képzési programok kialakításával és végrehajtásával

INTERREG-IPA Magyarország-Szerbia Együtműködési Program

4. Turizmus és kulturális örökség ösztönzése

INTERREG V-A Románia-Magyarország Együtműködési Program

6/c. Természeti, kulturális és épített örökség rehabilitációja, fenntartása és közös promóciója

INTERREG V-A Szlovákia-Magyarország Együtműködési Program

6/c. A természeti és kulturális örökség megőrzése, védelme, elősegítése és fejlesztése

Magyarország - Szlovákia - Románia - Ukrajna ENI Határon Átnyúló Együtműködési Program

3 - A helyi kultúra népszerűsítése és a történelmi örökségek megőrzése

6 - Környezetvédelem és a klímaváltozás okozta hatások mérséklése

Egyéb hazai és Európai Uniós források

- Nemzeti Együtműködési Alap
- Nemzeti Tehetség Program
- Zöld Forrás
- egyéb környezeti nevelést, szemléletformálást, környezet- és természetvédelmet, valamint marketing tevékenységeket támogató alapok